

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KİTÂB-I KÖROĞLU
(vr. 116b-139a)
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGE AKTAŞ

İSTANBUL 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KİTÂB-I KÖROĞLU
(116b-139a)
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGE AKTAŞ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Özge AKTAŞ'ın "Kitâb-ı Köroğlu (vr.116b-139a) (İnceleme, Metin, Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mesut ŞEN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

İmza

Üye : Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Uğur GÜRSU
Üniversitesi İstanbul Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 02/10/2017 tarih ve 2017/18-05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ	VII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR ve İŞARETLER LİSTESİ	XI
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XII
1. GİRİŞ	1
1.1. DESTAN	1
1.1.1. Destan Tanımı ve Türk Edebiyatında Destan	1
1.1.2. Köroğlu Destanı ve Varyantları	2
1.1.3. Kitâb-ı Köroğlu Hakkında Bilgi.....	3
1.1.4. İncelememize Konu Olan 116b-139a Varaklarının Özeti.....	4
2. DİL İNCELEMESİ	7
2.1. YAZILIŞ (İMLA) ÖZELLİKLERİ	7
2.1.1. Ünlülerin Yazılışı	7
2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı	7
2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı	7
2.1.1.3. é ünlüsünün yazılışı	8
2.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazılışı	8
2.1.1.5. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı	8
2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı	9
2.1.2.1. p ünsüzünün yazılışı	9
2.1.2.2. ç ünsüzünün yazılışı	9
2.1.2.3. t ünsüzünün yazılışı	9
2.1.2.4. s ünsüzünün yazılışı	10
2.1.2.5. ñ ünsüzünün yazılışı	10
2.1.2.6. g ünsüzünün yazılışı	10
2.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı	10
2.2. SES BİLGİSİ	11
2.2.1. Ünlüler.....	11
2.2.1.1. Ünlü Değişimleri.....	11
2.2.1.1.1. e > é değişimi	11

2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi	11
2.2.1.1.3. e > ü değişimi.....	11
2.2.1.2. Ünlü Uyumu	11
2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	11
2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	12
2.2.1.3. Ünlü Düşmesi	12
2.2.1.4. Ünlü Birleşmesi	13
2.2.2. Ünsüzler	13
2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	13
2.2.2.1.1. b > m değişmesi	13
2.2.2.1.2. b > v değişmesi	13
2.2.2.1.3. b > p değişmesi	13
2.2.2.1.4. p > f değişimi	14
2.2.2.1.5. t > d değişimi	14
2.2.2.1.6. d > y değişimi	14
2.2.2.1.7. k > ğ değişmesi	14
2.2.2.1.8. k > h değişmesi	14
2.2.2.1.9. ğ/g > v değişimi	15
2.2.2.1.10. ñ > k değişimi	15
2.2.2.1.11. z > s değişimi	15
2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi	15
2.2.2.2.1. b düşmesi	15
2.2.2.2.2. r düşmesi	15
2.2.2.2.2. l düşmesi	15
2.2.2.2.4. g/ğ düşmesi	16
2.2.2.3. Ünsüz türemesi	16
2.2.2.3.2. y türemesi.....	16
2.2.2.3.3. r türemesi	16
2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi.....	16
2.2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi.....	16
2.2.2.6. Yer Değiştirme (Metatez)	17
2.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji)	17
2.3. ŞEKİL BİLGİSİ.....	17
2.3.1. Yapım Ekleri	17

2.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	17
2.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri	18
2.3.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri	18
2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Eki	19
2.3.2. İsimler	20
2.3.2.1. Çokluk Ekleri.....	20
2.3.2.2. İyelik Ekleri	20
2.3.2.2.1. Teklik birinci şahıs iyelik eki +m, +(ı)m, +(i,ü)m	20
2.3.2.2.2. Teklik ikinci şahıs iyelik eki +ñ.....	20
2.3.2.2.3. Üçüncü teklik şahıs iyelik eki +ı/+i; +sı/+si	20
2.3.2.2.4. Çokluk birinci şahıs iyelik eki +mız/+miz.....	20
2.3.2.2.5. Çokluk ikinci şahıs iyelik eki +ñız/+ñiz	21
2.3.2.2.6. Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki +ları/+leri.....	21
2.3.1.3. İsimlerde Tamlama	21
2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması	21
2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	21
2.2.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları	21
2.3.2.4. Aitlik Eki +ğı/+gi.....	21
2.3.2.5. Hâl Ekleri.....	22
2.3.2.5.1. Yalın (Nominatif) Hâl.....	22
2.3.2.5.2. Yönelme (Datif) Hâli +ğa/+ge; +a/+e.....	22
2.3.2.5.3. Bulunma Hâli (Lokatif) +da/+de	22
2.3.2.5.4. Uzaklaşma (Ablatif) Hâli +dın/+din, (bazen)+dan/+den	22
2.3.2.5.5. İlgi (Genitif) Hâli : +nıñ/+niñ, +nı/+ni, +ıñ/+iñ	22
2.3.2.5.6. Yükleme (Akkuzatif) Hâli +nı/+ni, + n (nadiren), +ı/+i, +dı	22
2.3.2.5.7. Eşitlik (Ekvatif) Hâli +ça/+çe; +day/+dey.....	23
2.3.2.5.8. Yön Gösterme (Direktif) Hâli +ra/+re; +karı	23
2.3.2.5.9. Vasıta (Instrumental) Hâli +n	23
2.3.3. Sıfat	23
2.3.3.1. Niteleme Sıfatları.....	23
2.3.3.2. Belirtme Sıfatları	23
2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları.....	23

2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları.....	24
2.3.3.2.2.1. Asıl sayı sıfatları	24
2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	24
2.3.3.2.2.3. Topluluk Sayı Sıfatları.....	24
2.3.3.2.3. Soru Sıfatları	24
2.3.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları	24
2.3.4. Zarf.....	24
2.3.4.1. Zaman Zarfları	25
2.3.4.2. Yer Zarfları	25
2.3.4.3. Miktar Zarfları	25
2.3.4.4. Durum Zarfları.....	25
2.3.5. Zamir	25
2.3.5.1. Şahıs Zamirleri.....	25
2.3.5.2. Dönüşlülük Zamiri.....	26
2.3.4.3. İşaret Zamirleri	26
2.3.4.4. Soru Zamirleri.....	26
2.3.5.5. Belirsizlik Zamirleri.....	26
2.3.5.6. Bağlama Zamirleri	26
2.3.6. Edat	27
2.3.6.1. Ünlem Edatları.....	27
2.3.6.2. Bağlama Edatları	27
2.3.6.2.1. Sıralama Edatları.....	27
2.3.6.2.2. Karşılaştırma Edatları	27
2.3.6.2.3. Cümle Başı Edatları	27
2.3.6.2.4. Sona Gelen Edatlar	27
2.3.6.3. Son Çekim Edatları.....	27
2.3.6.3.1 Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları	27
2.3.6.3.1.1 Yalın hâl ile birleşenler.....	27
2.3.6.3.1.2 Uzaklaşma hâli ile birleşenler.....	28
2.3.6.3.2 Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları	28
2.3.6.3.2.1 Vasıta ve beraberlik edatları	28
2.3.6.3.2.2 Sebep edatları.....	28
2.3.6.3.2.4 Benzerlik edatları.....	28
2.3.6.3.2.5 Miktar edatı.....	28

2.3.6.3.2.6 Zaman edatları	28
2.3.6.3.2.7 Yer ve yön bildirenler	28
2.3.7. Fiil	28
2.3.7.1. Fiil Çekimi	28
2.3.7.1.1. Şahıs Ekleri	28
2.3.7.1.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	28
2.3.7.1.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	28
2.3.7.1.1.3. Emir Şahıs Ekleri	29
2.3.7.1.2. Şekil ve Zaman Ekleri	29
2.3.7.1.2.1. Bildirme Kipleri	29
2.3.7.1.2.1.1. Geniş Zaman	29
2.3.7.1.2.1.2. Şimdiki Zaman	29
2.3.7.1.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	29
2.3.7.1.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman	29
2.3.7.1.2.1.5. Gelecek Zaman	30
2.3.7.1.2.2. Tasarlama Kipleri	30
2.3.7.1.2.2.1. Şart Kipi	30
2.3.7.1.2.2.2. Emir Kipi	30
2.3.7.1.3. Asıl Yardımcı Fiiller	31
2.3.7.1.3.1. -é(r)-	31
2.3.7.1.3.2. dur/tur- turur	31
2.3.7.1.3.3. bol-	32
2.3.7.1.4. Fillerin Bileşik Çekimi	32
2.3.7.1.5. Fiillerde Soru	32
2.3.7.1.6 Birleşik Fiiller	32
2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller	32
2.3.7.1.7. Tasvir Fiilleri	33
2.3.7.1.7.1. Yeterlik Fiili	33
2.3.7.1.7.2. Tezlik Fiili	34
2.3.7.1.7.3. Süreklilik Fiili	34
2.3.7.1.7.4. Yarı Tasviri Fiiller	34
2.3.7.1.8. Sıfat-Fiil (Partisip)	34
2.3.7.1.9. Zarf-Fiil (Gerundium)	34

METİN.....	36
AÇIKLAMALI DİZİN.....	64
KAYNAKLAR.....	126

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Mehemed Fuzulî El Yazmaları Enstitüsünde korunan B-206/1824 numaralı “Kitabi-Koroğlu” adlı eserin 116b-139a varaklarını kapsamaktadır. Eser, Koroğlu Destanı’nın Çağatayca (Eski Özbekçe) varyantıdır. İki yüz altmış varaktan meydana gelen eserin 32b-116b varakları Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden Ayşe Özkan Akdağ, Özlem Turan ve Sümeyya Sarı tarafından Prof. Dr. Mesut Şen’in danışmanlığında çalışılmıştır. 116b-139a varakları ise tarafımızdan çalışılmıştır. 1a-32b varakları Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden Maral Baratova, 139a-210b varakları ise yine Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden Azize Çetinsoy, Çiğdem Aku ve Gülşah Öncü tarafından Prof. Dr. Mesut Şen’in danışmanlığında çalışılmaktadır. 210b-260a varakları ise İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencileri Sevde Nur Ceylan ve Miraç Erten tarafından Prof. Dr. Mesut Şen’in danışmanlığında çalışılmaktadır.

Klasik sonrası Çağatay Türkçesi özelliği gösteren eserde, özellikle söz varlığı açısından Kırgız Türkçesinin etkisini görmek mümkündür. Bu eser, dil özelliği ile beraber, müstesna bir varyant olması açısından önem teşkil etmekte olup hem Türk dili hem de Türk halk edebiyatı açısından zengin bir kaynaktır.

Çalışmamız, giriş bölümü hâric, inceleme, metin ve dizin olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, destanın tanımı üzerinde duruldu. Ardından Koroğlu destanı ve varyantları hakkında kaynaklarda yer alan bilgilere yer verildi. Daha sonra da *Kitâb-ı Koroğlu* adlı eser hakkında bilgi verilerek 116b-139a varakları arasındaki olaylar özetlendi.

İnceleme bölümünde; eser imla, ses ve şekil özellikleri bakımından incelendi.

Metin bölümünde ise eserin 116b-139a varakları transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarıldı. Metinde yanlış yazıldığına kanaat getirilen yerler onararak dipnotlarda gösterildi.

Dizin bölümünde ise eserde geçen bütün kelimelerin alfabetik dizini yapıldı. Kelime grupları ve birleşik yapılar da dizine ilave edildi. Dizinde geçen kelime ve birleşik yapıların anlamları, bağlam dikkate alınarak tespit edilmeye çalışıldı. Bu durum,

bazen bir kelimeye birden çok anlam verilmesine yol açtı. Farklı anlamlar, sıra numaralarıyla belirtildi.

Tez konusu seçerken isteklerimi göz önünde bulunduran, çalışmam boyunca engin bilgi ve birikimlerini benimle paylaşarak ilgisini daima hissettiren, çalışmamı dikkatle takip edip akademik yolda bana kılavuzluk eden kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mesut Şen'e şükranlarımı sunarım.

Eserin tam metninin Azerbaycan'dan getirilmesine katkı sağlayan, lisans ve yüksek lisans eğitimin boyunca bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve kıymetli zamanını ayırarak sorularıma sabırla cevap veren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehdi Genceli'ye ve çalışmamın dizin bölümünün oluşmasını kolaylaştıran Prof. Dr. Ceval Kaya'ya teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca yakın alâka ve candan destekleriyle sürekli yanımda olup azimle çalışmamı sağlayan sevgili aileme teşekkür ederim.

Özge AKTAŞ

İstanbul, Ağustos 2017

ÖZET

Çağatay Türkçesi, 15.-20. yüzyıllar arasında Orta Asya'daki Türk diline verilen addır. Bu çalışmada Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Mehemmed Fuzûlî El Yazmaları Enstitüsünde bulunan, B-206/1824 numaralı “Kitabi-Koroğlu” adlı, müellifi belli olmayan ve 1936-1937 yıllarında Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabağî tarafından yazıya geçirilen eserin 116b-139a varakları incelenmiştir.

Çalışma giriş dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde destan, Türk edebiyatında destan, Köroğlu Destanı ve varyantları ile ilgili bilgiler verildi. *Kitâb-ı Köroğlu*'ndan bahsedilerek incelenen varakların özeti yapıldı. İnceleme bölümünde; metindeki ses ve şekil özellikleri gösterildi. Metin bölümünde; eserin transkripsiyon alfabesi kullanılarak Latin harflerine aktarımı sağlandı. Dizin bölümünde ise metnin dizini ve sözlüğü oluşturuldu.

Kitâb-ı Köroğlu, Çağatay Türkçesinin son dönemlerinde yazılıp bu dönem özelliklerini bünyesinde bulundurması ve Köroğlu Destanı'na ait bir rivayet olması bakımından Türk dili için önemli bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Kitâb-ı Köroğlu, Köroğlu Destanı, destan, Çağatay Türkçesi, Türk dili.

ABSTRACT

Chagatay language is the name of Turkish language used in central Asia between The 15th and 20th centuries. In this study, eisting in Azerbaijan national academy of Sciences Instute of Manucripts named after Mehemmed Fuzulı numbered as B206/1824 Kitâb-ı K roĝlu, The author of it is unknown and transferred into writing by Mirza Halil Y zbaşıyev Karabaĝ  with The part of 116b-139a folios has been analyzed.

This study consists of three main parts except the introduction one. The introduction part involves some information about epope and epope in Turkish Literature. The Epic of Koroghlu and its variants. The abstract of the researched folios of Kitâb-ı K roĝlu has been maden as mentioned about it. In the examination part the characteristics of form and sounds in the text have been displayed. In the text part the text has been transcribed from Arabic alphabet into Roman alphabet. In the index part the index and the dictionary of the text have been formed.

Kitâb-ı K roĝlu is an important piece for Turkish language in terms of being written in the last period of Chagatay Turkish, including the characteristics of this period and being a rumor which belongs to The Epic of Koroghlu.

Key words: *Kitâb-ı K roĝlu*, The Epic of Koroghlu, epope, Chagatay language, Turkish language.

KISALTMALAR ve İŞARETLER LİSTESİ

a	: Her bir varağın ön yüzü
a.g.e.	: Adı geçen eser
Ar.	: Arapça
b	: Her bir varağın arka yüzü
Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Far.	: Farsça
hızl	: Hazırlayan
Kır	: Kırgızca
Krş.	: Karşılaştırınız
mec.	: Mecaz, mecazen
Moğ.	: Moğolca
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
YTA	: Yeni Türk Ansiklopedisi
+	: İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.
-	: Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.
/	: Eklerdeki şekilleri gösterir. Dizinde varak numaraları ile satır numaralarını ayırmak için kullanılır.
</>	: Kelimenin kaynağını gösterir.
[]	: Yazmada okunamayan, olmayıp eklenen veya onarılan yerleri gösterir.
()	: Yazmada yanlışlıkla yazılan tekrarları göstermek için kullanılır.
(?)	: Okunamayan kelimeleri veya şüpheli durumu belirtir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ﺀ
ا	a, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c, ğ
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ḏ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ڤ	w
ق	q
ك	k, g, ñ
ڭ	ñ
ل	L
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ü, v
ه	a, e, h
ى	é, ı, i, ī, y

1. GİRİŞ

1.1. DESTAN

1.1.1. Destan Tanımı ve Türk Edebiyatında Destan

Destan, milletlerin hayatında derin izler bırakan olayların ve bu olaylar içinde bulunan büyük kahramanların efsanevî hikâyeleri olan bir edebî tür olarak tanımlanmaktadır.¹ Her milletin destanı yoktur. Destan söyleyecek milletin destansı bir hayat yaşamış olması gerekir. Türk edebiyatı destan bakımından zengin bir birikim içerir.

Sözlük anlamıyla “hikâye, masal, efsane” demek olan destan sözcüğünün aslı Farsça “dâstân”dır. Batıda destan karşılığı olarak *epope* ve *lejang* sözcükleri kullanılmaktadır. Epope, tarihî kahramanlık olaylarının efsaneleşmiş hikâyeleri için, lejang ise tarih öncesi veya tarihinin başlangıç devirlerine ait daha eski, daha çok efsane ve masal unsurları karışmış hikâyeler için kullanılır.² Türk edebiyatında destan yerine *sab*, *irtegü* gibi farklı sözcükler de kullanıldığı görülmüştür. Kırgız Türkleri kahramanlık destanlarına *comok* adını vermişlerdir.³

Türk edebiyatında destanlar, *İslâmiyet’ten Önceki Türk Destanları* ve *İslâmiyet’ten Sonraki Türk Destanları* şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu tasnife göre Yaratılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Atilla Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Siyenpi Destanı, Türeyiş Destanı, Göç Destanı İslâmiyet’ten önceki destanlar arasında; Manas Destanı, Cengiz Han Destanı, Seyyid Battal Gazi Destanı, Danişmend Gazi Destanı ve Köroğlu Destanı ise İslâmiyet sonrası Türk destanları arasında kabul görmektedir.⁴

İslâmiyet’ten sonra teşekkül etmiş destanların İslâmî özelliği belirgin şekilde taşıdığı görülmektedir. Köroğlu’nun destan olarak mı, yoksa halk hikâyesi olarak mı incelenmesi tartışmalara konu olmuştur. Pertev Naili Boratav ve başka birçok araştırmacı, Köroğlu’nu halk hikâyelerinin kahramanlık işleyen bölümüne dâhil etmişler ve gerçek şahsiyet olarak değil, daha çok hikâye kahramanı olarak ele almışlardır.

¹ “Destan”, YTA, İkinci Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1985, s. 652.

² “Destan”, a.g.e., s. 652.

³ Yusuf Çotuksöken, Sabri Koz, “Destan”, TDEA, Cilt 2, Dergâh Yay., İstanbul 1977, s. 264.

⁴ “Destan”, a.g.e., s. 653.

Fikret Türkmen ise Köroğlu hikâyelerinin temelini, tıpkı Dede Korkut hikâyelerinde olduğu gibi, Oğuzlara ait büyük destanlara dayandığı kanaatini taşımaktadır.⁵

1.1.2. Köroğlu Destanı ve Varyantları

Türk kültür havzasının tamamında tanınan, aynı zamanda Türklere komşu halkların kaynaklarında da görülen Köroğlu'nun gerçek şahsiyeti hakkında pek çok araştırmacı farklı görüş bildirmişlerdir. Ziya Gökalp, Köroğlu'nu Gazneli Mahmut'un, Ayvaz'ı da onun nedimi Ayaz'ın destanlaşmış şahsiyeti olabileceğini vurgulamıştır.⁶ Zeki Velidi Togan, Köroğlu'nu Batı Göktürklerinin Harezmi Astarabat hududunun muhafızlığını yapan Oğuzların Sasanîlerle mücadelesindeki kahramanlardan biri olduğunu kabul eder ki Fuad Köprülü de bu kabule iştirak eder.⁷ Faruk Sümer, Köroğlu'nun Celali reisi olduğunu söylemiştir.⁸ Köroğlu'nu Batı'ya ilk kez tanıtan Polonya asıllı Aleksander Chodzko, 1842 yılında hazırladığı çalışmada, Köroğlu'nun Türkmenlerin Teke boyundan olduğunu, Erzurum-Hoy arasında eşkıyalık yaptığını ileri sürmüştür.⁹ Pertev Naili Boratav da “Köroğlu kimdir?” sorusunu, “Köroğlu gerçek kimliği ile bir halk şairi ve Celali reisi idi” şeklinde yanıtlamıştır.¹⁰ Abdulkadir Karahan'a göre ise Köroğlu, “XVI. yüzyıl Türkmenleri alplar devrinin son kahramanı”dır.¹¹ Köroğlu'nun yaşamayıp, sadece mitolojik bir kahraman olduğunu söyleyenler de vardır.¹²

Köroğlu hikâyelerinin pek çok kolu bilinmektedir. Varyantları ile beraber Anadolu ve diğer Türk topluluklarındaki kolların toplamı dikkate alınırsa 100 kadar hikâyeden söz edilebilir. Köroğlu kolları genelde iki büyük grupta toplanır. Doğu varyantı olarak bilinen birinci grupta Türkmen, Özbek, Tatar, Karakalpak varyantları; Batı varyantı olarak nitelenen ikinci grupta ise Kafkasya, Anadolu ve Balkan varyantları yer almaktadır. İki grup arasında pek çok benzerlik bulunmakla beraber önemli bazı farklar da vardır.¹³

⁵ Fikret Türkmen, “Köroğlu”, *TDEA*, Cilt 5, Dergâh Yay., İstanbul 1982, s. 416-419.

⁶ Metin Ekici, *Türk Dünyasında Köroğlu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 65.

⁷ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s. 58.

⁸ Faruk Sümer, *Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları*, Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul 1997, s. 192.

⁹ Berat Alptekin, Hatice İçel, “Batı Versiyonlarında Köroğlu”, *Millî Folklor*, S. 91 (2011), s. 37-50.

¹⁰ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992, s. 52.

¹¹ Abdulkadir Karahan, “Türk Destanlarına Genel Bir Bakış”, *Makaleler ve İncelemeler 1. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 220-237.

¹² Ahmet Edip Uysal, “Destanlarımızdan Dede Korkut Hikâyeleri ile Köroğlu'nda Tabiatüstü Unsurlar”, *Erdem*, S. 4 (1998), s. 13-29.

¹³ Fikret Türkmen, “Köroğlu”, *TDEA*, Cilt 5, Dergâh Yay., İstanbul 1982, s. 416-419.

Köroğlu destanının halk arasından derlenmiş ilk Türkçe yayını Mir Babaoğlu Hasan Molla tarafından yapılmış, *Hikâyat-ı Köroğlu Sultan ve Hikâyat-ı Gayvazhan* adı ile Kazan’da yayımlanmıştır.¹⁴ 1890 yılında basılan bu çalışma, Doğu koluna ait Özbek rivayetidir. Köroğlu’nun Çağatay Türkçesi varyantı kabul edilen bu eser, tezimize konu olan *Kitab-ı Köroğlu* ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir.

1.1.3. Kitâb-ı Köroğlu Hakkında Bilgi

Bakü’deki Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Mehemmed Fuzulî El Yazmaları Enstitüsünde bulunan Türk El Yazmaları Kataloğu’nun birinci cildi olan “Folklor Abideleri ve Müellifsiz Elyazmalar” adlı eser, el yazması eserlerin kayıtlarından oluşmaktadır. 2007’de neşredilen bu eser, Bakü’deki Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Mehemmed Fuzulî El Yazmaları Enstitüsünde korunmaktadır. Kataloğun ilk cildinde, anonim birtakım halk edebiyatı ürünleri ve bazı folklor eserleri tanıtılmıştır. Beş bölüme taksim edilen kataloğun ilk bölümü destanlarla ilgilidir. Bu ilk bölümde, destan niteliği taşıyan ve üçü Köroğlu’na ait 36 el yazması eserden söz edilmektedir. Bu katalogdan edindiğimiz bilgilere göre, D-674/7324 numaralı “Koroğlu” adlı ilk yazma, 1911 tarihli olup 16 varaktan oluşur.¹⁵ Köroğlu Destanı’ndan bahseden üçüncü kayıt ise “Meşhur Koroğlu Hekayesi” adıyla D-381/10358 numaralı kayıttır. Yazıldığı tarih ve yer hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bu yazma, 53 varaktan ibarettir.

Katalogda ikinci sıraya konan B-206/1824 numaralı “Kitâbi-Koroğlu” adlı el yazması, Köroğlu Destanı’nın Çağatayca varyantıdır. Çalışmamıza konu olan bu eser, hacimce diğerlerinden büyük olup 260 varaktır. Kayıta verilen bilgiye göre, Rusya Sankt Petersburg Şarksinaslık Enstitüsünde bulunan orijinal nüshadan, Mirza Halil Yüzbaşıyev Karabağî tarafından 1936-1937 yıllarında istinsah edilmiştir. Fakat orijinal nüshayı temin etme çabalarımıza rağmen kesin bir bilgiye ulaşılamamış ve bu bilginin doğruluğu kanıtlanamamıştır. İncelenen eserin sonunda yer alan kayıttan, orijinal el yazmasının yazılış tarihinin 1874-1875 (h. 1291) olduğu anlaşılmaktadır. Eserin girişinde Garib mahlaslı şairin bir gazeli (1a-1b) ve iki tahmisi (1b-3b) bulunmaktadır. Siyah karton ciltli bir deftere, müsvedde olarak kaleme alınmış eserin satır sayısı, yer yer değişse de genel olarak on birdir. Nazım-nesir karışık bir şekilde yazılmış olan

¹⁴ Saim Sakaoglu, *Halk Hikâyeleri*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2011, s. 63.

¹⁵ El yazması hakkında ayrıntılı bilgi için Bk. Ali Memmedbağiroğlu, “Koroğlu Destanına Ait Elyazma Nüshaları”, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Folklor Enstitüsü KKTTC Doğu Akdeniz Üniversitesi “Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine” VI. Uluslararası folklor konferansının materyalleri, Bakü 2010, s. 156-160.

destanın, nazım bölümleri ağırlıktadır. Mensur bölümler, asıl hikâyenin anlatıldığı bölümlerdir.

Kitâb-ı Köroğlu, klasik sonrası Çağatay Türkçesi metnidir. Eserde, Kıpçak Türkçesinin çağdaş şivelerinden olan Kırgız Türkçesi ile Kuzey Özbekçesi adı verilen şivenin yer yer etkisi görülür. Batı lehçelerinden olan Azerbaycan Türkçesinin özellikleri de metinde varlığını hissettirir.

1.1.4. İncelememize Konu Olan 116b-139a Varaklarının Özeti

Daha önceki varaklardan anlaşıldığı üzere Köroğlu ve beylerinin konuşmalarına şahit olan Avaz, beylerin ona sevdiği kızı istemeyeceklerini ve Köroğlu'nun beylerin artık ondan korkmadığını anlayıp sinirlendiğini görünce Çembil'i terk etmek ister. Meyhanede Köroğlu ve Kırk Yiğit sarhoş olup uykuya dalınca annesi Aga Yunus Peri ile vedalaşarak Çembil'i terk eder. İncelediğimiz bölüm Köroğlu'nun üç gün sonra kendisine gelip Aga Yunus Peri'den Avaz'ın gittiğini öğrenmesi ve karşılıklı gazeller söylemeleri ile başlar.

Köroğlu ile Aga Yunus Peri çocuk sahibi olamamaktan şikâyet edip karşılıklı gazeller söylerler. Daha sonra Aga Yunus Peri ağlayıp Köroğlu Sultan'la vedalaşarak Köh-i Kaf dağına uçar. Burada Köroğlu'nun diğer eşleri Miskal Peri ve Gülnar Peri Aga Yunus Peri'ye Avaz'ın gidişinin Çembil'i viran hale getireceğini anlatan gazeller söylemeye başlarlar. Aga Yunus Peri, Miskal Peri ve Gülnar Peri bir anda kanatlarını düzelterek İrem bağına uçarlar. Aga Yunus Peri burada atalarından kalma bir tahta çıkarak uyur. Bu sırada Çembil'de Köroğlu Sultan, Avaz Han'ın gidişine çok üzülür ve perilerin gittiğinden de haberi yoktur. Üç gün uyuduktan sonra Hasan Han ile Kırk Yiğit kendilerine gelirler. Hasan Han, Avaz Han ile Aga Yunus Peri'yi görmek için boz çadıra gelir ancak ne Avaz ne de periler oradadır. Dönüp gelerek babası ve Kırk Yiğit'e, Avaz'ın Çembil'den gidişinin düşmanları güldüreceğini, bu durumun Çembil için kıyamet alâmeti olduğunu, ayrıca üç perinin de yerlerinde olmadığını söyler. Hasan Han'ın sözlerini duyan Köroğlu ve Kırk Yiğit, perilerin çadırlarına gidip burada perilerin olmadığını, hatta perilere ait bir izin dahi olmadığını görürler. Bu duruma Köroğlu ile Kırk Yiğit çok üzülürler ve yedi gün yedi gece hiçbir şey yiyip içmeden ölü ile diri arasında bir halde bulunurlar. Yedi gece ve yedi gündüzden sonra Hasan Han, hiç kimseye haber vermeden silahlarını alır, Gır At'a binip annesini takip ederek Köh-i

Kaf dağına hareket eder. Hasan Han gece gündüz demeden yola devam ederek Köh-i Kaf dağına, elinde ejderha ve mızrakla onu görenlerin aklını alacak şekilde varır.

Bu sırada Avaz, Mecnun Gök ile Çembil'den çıkmış, Gürcistan diyerek yollara düşmüştür. Susuz çölde kırk gün durup dinlenmeden yürüyen Avaz, Hünkâr'ın yolunu şaşırp anne tarafındaki Izgar'ın kızıl çölüne varır. Kırk birinci günde rengârenk meyveleri, şakıyan bülbülleri ve her yana akan çeşmeleri olan bir şehre yaklaşır. Avaz Han bağları görünce uykusu gelir. Büyük bir sofanın yanına gelerek atını buraya bağlar ve kendisi sofanın üzerine çıkar, doyuncaya kadar meyve yiyip uyumaya başlar. Geldiği bu şehirde babaları dev soyundan, anneleri Köh-i Kaf dağından alınmış peri olan on bir erkek kardeş vardır. Bu yiğitlerin bir de henüz yedi yaşında Tevrat'ı, on iki yaşında Kuran'ı öğrenmiş ve namahrem görmemiş bir kız kardeşleri vardır. Bu kız kırk bir gün boyunca gece yarısı rüyasında on altı yaşlı, kalem kaşlı Avaz'ı görür. Rüyasında Avaz ile karşılıklı gazeller söyler ve kız Avaz'a âşık olur. Kız rüyadan uyandığında Avaz'ı göremeyince yeme içmeden kesilir, hasta olup yataklara düşer. Ağabeyleri onun bu durumuna çok üzülürler. Dünyada her insanın başında bir dert vardır, bize ne istediğini söyle, sana getirelim diyerek sözü büyük ağabeyleri Safder Şah'a verirler. Safder Şah, kız kardeşi ile konuşarak ona, bu dünyada aşk ateşiyle yanmayan kimse yok, biz on birimiz de âşık olduk, utanma kime âşık olduysan bize söyle, der. Bunun üzerine kardeşi ah çekerek Avaz'ı hatırlayıp onun özelliklerini saymaya başlar. Ağabeyi kardeşinin âşık olduğunu anlayıp dışarı çıkar, kardeşleri ile görüşerek düşünde gördüğü o yiğidi bulalım, der.

Kızın ağabeyleri, kırk bir gün, kırk bir gece boyunca çöllerde gezerek Avaz'ı ararlar, fakat bulamadan şehirlerine dönerler. Onlar döndüğünde Avaz da onların şehrine gelmiştir. Küçük kardeşleri Hunriz, güzelliğiyle güneşi kamaştıran Avaz'ı şah sofanın üzerinde yatarken görür. Avaz'ı görüp korkan Hunriz, ağabeylerinin huzuruna giderek durumu anlatır. Safder Şah, benim bağma izin almadan gelip yatan kimdir? Al buraya getir onu, diyerek Hunriz'i Avaz'ın yanına gönderir. Hunriz, Avaz'ın yanına giderek ağabeyim çağırıyor yürü, der. Avaz kendisini sağır gibi gösterip Hunriz'i kandırarak yanına çağırır. Ben burada misafirim, sizin şehrinizde bir işim yok diyerek Hunriz'i ikna etmeye çalışır, ancak Hunriz ikna olmayınca kavga etmeye başlarlar. Avaz Hunriz'in ona saldırması üzerine sinirlenerek önce Tanrı'dan, sonra yeryüzündeki peygamberlerden ve evliyalardan, üçüncü olarak da Köroğlu Sultan'ın pirlerinden medet dileyerek ruhlarına Fatiha okur. Hunriz'in ince belinden yakalayıp iki kolunu

sıkıştırarak yedi kaburgasını kırar. Avaz, Hunriz'in üstüne çıkar, tam başını kesecekken Hunriz beni bırak seni ağabeyime götürüyüm, dilediğin her ne varsa versin der. Avaz Hunriz'in iki kolunu bağlar ve onu dışarı fırlatır. Bu sırada Safder Şah, çadırından çıkarak havuzun başına gelir. Burada Mecnun Gök'e gözü çarpar ve atın endamına, güzelliğine barekallah diyerek etrafına bakar. Avaz'ı görerek gel görüşelim deyip hal hatır sorar. Safder Şah'ın sorularını tek tek cevaplayan Avaz, aslen Gürcistanlı olduğunu, Köroğlu'nun onu evlat edindiğini, ancak onlara darıldığı için Çembil'den çıkarak bu yerlere geldiğini anlatır. Safder Şah, Çembil'i hiç görmediğini söyleyerek Avaz'ı eğlenceye davet eder.

2. DİL İNCELEMESİ

2.1. YAZILIŞ (İMLA) ÖZELLİKLERİ

Kitâb-ı Koroğlu adlı eserin incelememize konu olan bölümünde, genellikle Eski Uygur imlasına ait özelliklerin göze çarpmasıyla birlikte yer yer Arap-Fars imlasının özellikleri de görülmektedir. Ta'lik hat ile müsvedde şeklinde kaleme alınmış olan eserde, bazı istisnalar dışında neredeyse hiç hareke kullanılmamıştır.

2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: a ünlüsü ilk hecede çoğunlukla medli elif (ا), nadiren ise elif (آ) şeklindedir.

anam	انم	129b/08	anı	انى	132a/10	açlık	اچلىق	125b/08
ağ	آت	138a/05	altı	التى	130b/02	ay	اى	127b/10

Söz konusu ünlünün herhangi bir harfle gösterilmediği örnekler de vardır: kayda قیده 118b/04

Orta hecede: a ünlüsü orta hecede genellikle elif (ا) ve he (ه) ile gösterilmektedir.

karındaş	قرانداش	127a/05	kanatını	قناتىنى	117b/02	yaşasığa	يقاسىغه	135a/10
oynamay	وينامى	135b/11	korğanı	قورغانى	123a/07	maralım	مرالىم	120b/08

Son hecede: Son hecede a ünlüsü genellikle he (ه) bazen de elif (ا) ile karşılanmaktadır.

sana	سنا	117a/07	yanıda	يانىده	125b/06	bağına	باغىنه	119b/02
barça	برچه	120b/02	yana	ينه	127a/02	kara	قرا	132b/05

2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: İlk hece e ünlüsü için herhangi bir okutucu veya hareke kullanılmamıştır.

yetti	يتتى	135b/04	keleşni	كنكاشنى	123b/04	keçe	كچه	130b/1
-------	------	---------	---------	---------	---------	------	-----	--------

Orta hecede: e ünlüsü için orta hecede genellikle elif (ا) ve bazen de he (ه) kullanılmıştır.

yürekge	يوراككا	128b/03	tüşgenni	توشكاننى	131b/05
---------	---------	---------	----------	----------	---------

123a/10 اغزىنكدهنى agzındağı 135b/09 كوكراكىمدىن kökrekimdin

Söz konusu ünlünün herhangi bir harfle gösterilmediğı de görölmektedir:
127b/10 كورمه körmeye

Son hecede: Son hece e ünlüsü için genellikle he (•) bazen de elif (') kullanılmıştır.

118b/08 كورفه körfe 130a/11 يگىتگە yigitge 121a/09 كىتە kette

2.1.1.3. é ünlüsünün yazılışı

Metnimizde sadece ilk hece ünlüsü olarak görölen kapalı e (é) daima ye (ى) ile gösterilmektedir.

117a/07 ايمدى emdi 118b/11 ايلى èli 138a/01 بىكلر bègler

120a/09 ايلچى èlçi 122b/08 بىلكوسى bèlgüsü 130b/08 ايرنى èrni

2.1.1.4. ı, i ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: İlk hece durumundaki ı ve i metinde ye (ى) ile gösterilmekle birlikte bazen de ye (ى) kullanılmadan yazıldığı görölür

122b/01 قرق kırq 122b/05 قزىل kızıl 124a/02 چقىپ çıkıp

120a/05 چىداماى çıdamay 124a/07 قىلدى kıldı 124a/08 قىليچ kılıç

133b/01 برله birle 122b/05 بىزلكه bizler 134a/10 كىشى kişî

121b/05 ايكى iki 135b/08 تىلاكىن tilegin 116b/11 تىلىنى tilini

Orta hecede: Orta hecede ı ve i ünlüleri genellikle ye (ى) ile gösterilmiştir. Bazen de bu ünlüleri göstermek için herhangi bir okutucu veya hareke kullanılmamıştır.

127a/09 توشده tüşide 131a/02 يولنده yolında 131a/08 كچىمى keçimi

122b/04 يگىتلر yigitler 133a/10 ايلىنك eliñ 134a/10 سوزىنى sözini

Son hecede: Son hecedeki ı ve i ünlülerini göstermek için ye (ى) kullanılmıştır.

132b/11 سوزىمنى sözümni 134a/10 كىشى kişî

137b/03 تاغنى tağnı 138a/05 قلاسى қаласы

2.1.1.5. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı

Arap harfli metinlerin ortak özelliğı olarak görölendarlık genişlik ve kalınlık incelik meselesinin yazımdan hareketle tespit edilmesi metnimizde de mümkün değildir. Bu dört harfi birbirinden ayırt edecek herhangi bir işaret yoktur.

İlk hecede: u, ü, o, ö seslerini ilk hecede göstermek için vav (و) kullanılmıştır.

oğlan اول 138a/03 ul اول 124a/08 ötkür اوتکور 126b/02 اوغلان 126b/02 közdin كوزدين 131b/01 közdin 128a/06 اوزبك 123b/10 كوندوز 123b/10

Orta hecede: u, ü, o, ö seslerini orta hecede göstermek için de vav (و) kullanılmıştır.

köldürmey كولدورماي 121b/04 uyğuqa او يقوغا 126b/08 köründi كوروندى 130a/07

Son hecede: İlk ve orta hecelerde görüldüğü gibi son hecelerde de bu seslerin yazımında vav (و) kullanılmıştır.

köñlüñ كونكلونك 130a/09 üçün اوچون 119a/02 barur بارور 137a/05
altun التون 138b/01 uçup اوچوپ 121a/07 oynuñ اوينونك 135b/09

2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

2.1.2.1. p ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ilk hece ve orta hecede p ünsüzü, daima p (پ) ile gösterilmiştir.

pençeleri پنچهلىرى 132b/04 tapıp تاپىپ 130a/11

Son hecede p ünsüzünün yazılışında genellikle (ب) ile yazıldığı görülmesiyle birlikte p ünsüzü ile yazımlara da rastlanmaktadır.

tapılmas تاپىلماس 119a/10 bolup بولوب 129b/03

-p zarf-fiil eki ise genellikle (ب) ile gösterilmiş ancak (پ) ile yazıldığı da görülür.

kèl كىلىب 116b/06 körüp كوروپ 122b/02

2.1.2.2. ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ç ünsüzünün ilk, orta ve son hecede her daim (چ) ile gösterildiğini görürüz.

Çembil چمىل 120a/01 kaçtı قاچتى 120b/05 üç اوچ 122b/10
kılıç قىلىچ 132b/07 çölñi چولنى 125a/11 kiçikni كىچىكنى 127a/03

2.1.2.3. t ünsüzünün yazılışı

Metnimizde Türkçe kelimelerin yazımında ilk, orta ve son hecelerde daima te (ت) kullanılmıştır.

tagıga تاغىغه 124a/02 tiri تىرى 117b/10
nabatdın نىباتدىن 128b/08 uyat اويات 136a/10

Metnimizde umumiyetle (ت) ile yazılmış olan at kelimesi birkaç yerde tı (ط) ile gösterilmiştir: at 138a/05

2.1.2.4. s ünsüzünün yazılışı

Metnimizde kalın ve ince sıradan olan ilk, orta ve son hece s ünsüzü Türkçe kelimelerde daima sin (س) ile gösterilmiştir.

söz 127b/05 ordasığa اوردهسیغه 123b/07 bolsun بولسون 121a/09

Sad (ص) harfi yalnızca, Arapça-Farsça asıllı kelimelerde kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yazımında Sad (ص) harfinin kullanımına rastlanmamıştır.

2.1.2.5. ñ ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ñ ünsüzü Eski Uygur imlasının bir özelliği olan nun kef (نک) ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra kef (ک) ile de gösterilmiştir.

maña 117a/06 ağalarınıñ اغالرينيك 129b/03 köñlü كونكلو 137a/04

2.1.2.6. g ünsüzünün yazılışı

Metnimizde k ünsüzünü g ünsüzünden ayıracak herhangi bir işaret görülmemektedir. Her iki ses de kef (ك) ile gösterilmektedir.

ilgeri 127a/08 yigit يگيت 132a/01 öziğe اوزيکه 126a/04

2.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

Doğu Türkçesi imla geleneği metnimizde bazı ek ve şekillerin yazımında da kendini göstermektedir.

a. Metnimizde bazı Farsça terkiplerde arasında ye (ی) kullanılmıştır.

Köh-i Kaf کوهی قاف 124a/02 mişāl-i alma مثالى الما 132b/01

b. İlgi hâli eki –nıñ/-niñ, düzenli bir şekilde olmasa da çoğunlukla ayrı yazılır:

atnıñ 137a/01 tiliniñ 123a/10

c. Metnimizde dek/dék edatı ile kim bağlama edatlarının kelimeye bitişik yazıldığı az rastlanan bir durumdur:men-dek 118b/06, kördi-kim 131b/11

2.2. SES BİLGİSİ

2.2.1. Ünlüler

Metnimizde Türkiye Türkçesinde yer alan a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlülerinin dışında kapalı e (é) sesi bulunduğu kabul edilmiştir.

2.2.1.1. Ünlü Değişimleri

2.2.1.1.1. e > é değişimi

Eski Türkçe kök hece e'si Hakaniye ve Harezmi Türkçelerinde korunmakla birlikte yer yer kapalı e (é) ya da i'ye çevrilmektedir. Çağatay Türkçesi ise tamamen kapalı e (é) ya da i tarafındadır.¹⁶

Son dönem Çağatay Türkçesi eseri olan metnimizde yukarıda belirtilen özelliklerde olduğu gibi tamamen é veya i tarafında olma özelliği görülmemektedir. Eserde bazı kelimelerin hem kapalı e (é) hem de e'li şekilde yazıldığı açıkça görülmektedir: kél- < kel- “gelmek” keledür کلاور (122b/09), kèldi كیلدی (119b/04).

2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi

Arap harfli metinlerde o, ö, u, ü sesleri aynı harf و - vav- ile karşılanmaktadır. Üzerinde çalışmış olduğumuz eserde de ünlüleri birbirinden ayırt edebileceğimiz herhangi bir hareke veya okutucu bulunmamaktadır. Eserde geçen kelimelerde seslerin okunuşu için öncelikli olarak Kırgızca ve Özbekçedeki biçimler dikkate alınmıştır.

oşal “ bu; işte ” (127a/05) ul “o” (118a/10)

2.2.1.1.3. e > ü değişimi

Çeşitli ses olaylarına bağlı olarak ilk hecede e > ü değişimi söz konusudur:

év > üy (127a/10).

2.2.1.2. Ünlü Uyumu

Türkçede ünlü uyumu düzlük-yuvarlaklık, kalınlık-incelik uyumu olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçede düzlük-yuvarlaklık uyumu düz seslileri düz seslilerin, yuvarlak seslileri ise ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin takip etmesi durumudur. Türkiye

¹⁶ Mesut Şen, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayın, İstanbul 2016, s. 155.

Türkçesi öncesindeki tarihî Türk lehçelerinde düzlük-yuvarlaklık uyumu görülmez. Hatta bu uyumsuzluğun çağdaş Türk lehçelerinde de devam ettiği görülmektedir.¹⁷

Türkçede başlangıçtan günümüze kadar Türk dilinin her devresinde uygulanmış olan kalınlık-incelik uyumu, Çağatay Türkçesinde de Türkçe kelimelerde uygulanmıştır: tüşide (127b/03), közige (129a/11), başığa (130a/06). Ancak hem Türkçe hem de ödünç kelimelerde bu temayüle uymayan örnekler de rastlanmaktadır. Bu durumu J. Eckmann Özbekçenin etkisine bağlamaktadır¹⁸: èliğa (138a/02), ıolıge (129a/06), aytagey (117a/07).

Metnimizde Arapça-Farsça ödünç kelimelerde kalın sıra ekler tercih edildiği ancak bunda belli bir istikrarın gözükmediği görülmektedir: hâneğa (123b/11), bèliğa (138a/01) – bèlige (122b/06).

2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Yalın veya eklerle uzatılmış bir kelimenin ikinci veya daha sonraki hecelerinde bulunan dar ünlüler kendilerinden önceki hecede düz veya yuvarlak bir ünlü bulunduğuna göre düz veya yuvarlak olurlar.¹⁹

Metnimizde kök ve gövdelere bakıldığında umumiyetle düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlılık görülmektedir. Bununla birlikte eklerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna kelime kök ve gövdesine nazaran aykırı biçimde karşımıza çıktığı daha yaygın biçimde görülmektedir:

ıoygın (136a/04), yolige (126b/03).

2.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Türkçe kelimelerde vurgusuz olduğundan dolayı orta hece ünlüsünün çoğunlukla düştüğü görülmektedir. Özellikle organ adlarında meydana gelen bu ses olayının örneklerine metnimizde de rastlanmaktadır: köñli (126/07), boynığa 133a/03, ağızını (137b/01).

Ön seste ünlü düşmesinin ise bir örneği vardır: yiber- < iyber- < iyeber- < ıda bër < ıda bër- “göndermek” yibermes (136a/09).

¹⁷ Mustafa Argunşah, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2014, s. 81.

¹⁸ J. Eckmann, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, TDK Yayınları, Ankara 1996, s.113.

¹⁹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2011, s. 84.

2.2.1.4. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelime ünlü ile başlayan başka bir kelime ile birleştiği zaman tek ünlü meydana getiriler. Yeni ünlü ya önceki ünlü ya da sonraki ünlü gibi olur. Bu olay sonucunda oluşan ses olayına *ünlü birleşmesi* adı verilir.

Metnimizde ünlü düşmesine örnek olarak şu kelimeleri tespit ettik: néçe+ök> néçük (129b/09), ne +eyle > neyle- neyleyin (116b/11), neme + erse> nemerse nemerse (129a/12), bu + ol>bul bul (118b/10), şu + ol > şul (130a/11) sekiz+on > seksen seksen (137a/10).

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Ünsüz Değişimleri

2.2.2.1.1. b > m değişmesi

Eski Türkçe döneminden itibaren ortaya çıkmış olan bu değişim sonraki dönemlerde de varlığını sürdürmüş ve Kitâb-ı Köroğlu adlı eserimizde de örneklerine çokça rastlanmıştır:

ben > men men(139a/01), bin- > min- mindi (124a/04), biñ > miñ miñ (126a/04).

bol > mol mol (117a/10), boyun> moyun moyun (130b/09), bunda > munda munda (134b/11), bunça > munça munça (130a/01).

2.2.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçede kelime ortası veya sonunda yer alan b ünsüzü Karahanlıca ve Harezmcede w şeklinde görülmüştür. Çağatay Türkçesinde ise tamamen -v-, -v, -y'ye dönüşmüştür.

Metnimizde kelime sonunda bulunan b > v ses değişimine örnek olarak bir kelime vardır: ab > aw > av avçı (134b/06).

Bunun yanı sıra metnimizde -v > -y değişimine örnek teşkil edebilecek bir kelime yer almaktadır : eb > ew > év > üy üyni (127a/10).

Aynı zamanda év ses grubu üy şeklinde karşımıza çıkmaktadır: sév- > süy- süyür (128b/03).

2.2.2.1.3. b > p değişmesi

Metnimizde yalnızca bir kelime b > p değişimine rastlanmaktadır.

biş- > piş- pişip (126b/05).

2.2.2.1.4. p > f değişimi

Çağatay Türkçesinde kelime ortasındaki -p-sesi bazı kelimelerde -f‘ye çevrilmektedir.²⁰

Metnimizde bu değişime örnek olarak gösterilebilecek kelimeler şunlardır: tulpar> tulfar (132b/02).

Değişim Türkçe kelimelerle sınırlı kalmayıp bazı Farsça kelimelerde de kendisini göstermektedir:

çolpan>çolfan (132a/11), körpe> körfe (118b/08), pülād > fulad (124b/03)

2.2.2.1.5. t > d değişimi

Metnimizde t > d değişiminin meydana geldiği bazı örnekler şunlardır: tağ> dağ dağığa (120a/04), teg > dék/dek dék (132a/02), té- > de-/dé- dèrler (139a/01) tağı > dağı (119a/06), tüş- > düş- düştü (128a/03).

2.2.2.1.6. d > ḡ > y değişimi

Eski Türkçede kelime ortası ve kelime sonunda -d-, -ḡ, şeklinde görülen ses Harezmi Türkçesinde -ḡ-, -ḡ‘ şeklinde dönüşmüştür. Çağatay Türkçesinde ise söz konusu ses tamamen -y şeklinde görülür. Metnimizde bu duruma örnek teşkil eden kelimeler şunlardır: adaḡ > adaḡ > ayak ayağıḡa (137b/03) boḡ> boy boy (132a/11), ḡadḡu > ḡadḡu >ḡayḡu (130a/07), ked-> kéḡ- > kéy-keygenin (138b/01) kedim> keyim keyimleri (125a/02), ḡod- >ḡoḡ >ḡoy- ḡoyup (123a/03), ḡudruk> kuḡruk>ḡuyruḡ ḡuyruḡı (118a/02).

Bu y sesinin g‘ye dönüştüğü de gözlemlenir. Metnimizde buna örnek şu kelimeler mevcuttur: idi > ige igesi (137a/02), éḡer > éger eger (136a/09).

2.2.2.1.7. ḡ > ğ değişmesi

Metnimizde ḡ > ğ değişimine örnek olan kelimeler şunlardır: ḡıl- > ğıl- ğılmas (117a/09), ḡır > ğır ğır (124a/05).

2.2.2.1.8. ḡ > ḥ değişmesi

ḥ ünsüzü Türkçenin asli sesi olmasa da ḡ ünsüzünün zamanla ḥ olduğu görülmektedir.

²⁰ Mesut Şen, a.g.e, s.157.

Metnimizde de bu değişmeye örnekler mevcuttur: okşa- > oğşa- oğşar (131a/04), yakşı > yahşı (119a/07).

2.2.2.1.9. ğ/g > v değişimi

Çağatay Türkçesinde kelime ortası ve sonunda bulunan ğ/g sesi bazı kelimelerde –v şeklinde görülebilir. Metnimizde bu örneğe rastlanmasa da ağu/-egü > -av/-ev değişimine örnek kelimelere rastlanmıştır.

biregü > birev birevniñ (130a/08), üçegü > üçev > üçevi (119a/02).

2.2.2.1.10. ñ > k değişimi

Metnimizde bu değişime örnek teşkil eden tek kelime bulunmaktadır: yalñuz > yalkuz yalkuz (124a/07).

2.2.2.1.11. z > s değişimi

Eski Türkçede -maz, -mez olarak kullanılan ve Karahanlıca ile birlikte zaman zaman -mas/-mes şeklinde sadasızlaşarak karşımıza çıkan ek Çağatay Türkçesinde tamamen sadasız şekilde görülmektedir. Bu durumun metnimizde de devam etmektedir. bolmas (131a/06), kèlmes (123a/05).

2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

Kitâb-ı Köroğlu 'nda görülen ünsüz düşmeleri şu şekildedir:

2.2.2.2.1. b düşmesi

Batı Türkçesine has olan kelime başı b- sesinin düşmesi hadisesi metnimizde iki kez görülmektedir: bol- > ol- oldum (119a/04), olup (131b/09).

İki kelimedede de son ses -b düşmesi karşımıza çıkmaktadır: sub > suw > su su (129b/01), suniñ (124b/08).

2.2.2.2.2. r düşmesi

Metnimizde tespit ettiğimiz r düşmesi olan kelimeler şunlardır:

birle > bilen bilen (136b/04), er- > é- edük (130b/01) kırtul > kıtul- kıtuladır (125b/10).

2.2.2.2.2. l düşmesi

ul > u (137a/02)

2.2.2.2.4. g/ğ düşmesi

Çağatay Türkçesi klasik sonrası yazılmış eserlerde düşme eğiliminde olan g/ğ ünsüzü metnimizde yalnızca bir yerde düşmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. *kulğak* > *kulak* (*kulagım* 134a/11) .

-lığ/-lig isimden sıfat yapma ekindeki son ses ğ/g ünsüzünün metnimizde tamamen düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte aynı kelimedede hem düştüğü hem de g sesinin korunduğu bir örnek metnimizde mevcuttur: *türli* (124b/06), *türlüg* (126b/11).

2.2.2.3. Ünsüz türemesi

Kitâb-ı Köroğlu'nda görülen ünsüz türemeleri şu şekildedir:

2.2.2.3.1. n türemesi

Çağatay Türkçesinde zamir n'sinadiren görülen bir durumdur. Metnimizde de böyle devam ederken birkaç kelimedede bu duruma aykırı olarak zamir n'sinin bulunduğu örnekler tespit edilmiştir:

içinde (122b/10, 126b/11, 133a/06).

2.2.2.3.2. y türemesi

Kitâb-ı Köroğlu'nda y türemesi genellikle Arapça-Farsça asıllı kelimelerde görülmektedir:

kā'im > *kāyim* (138a/05), *mīve* > *miyve* *miyveler* (126b/05), *dā'im* > *dāyim* (119a/11).

2.2.2.3.3. r türemesi

Türkçede r sesi zayıf bir sestir ve genellikle düşme temayülündedir. Ancak metnimizde r türemesi tek kelimedede iki yerde görülmektedir. *aç* > *arç* (119b/07, 120a/07).

2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

heme > *hemme* *hemme* (129b/06).

2.2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestenden birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği,

böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür.²¹ Bu ses olayına ünsüz benzeşmesi adı verilir.

Metnimizde ünsüz benzeşmesinin büyük ölçüde sağlandığı görülmekle birlikte diğer ses hadiselerinde olduğu gibi bazı istisnalar göze çarpmaktadır. Bazı kelimelerde ünsüz benzeşmesine aykırı durumlar söz konusudur. ketdi (117a/03), yurtda (132a/10).

2.2.2.6. Yer Değiştirme (Metatez)

Bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin bazen yer değiştirdiği görülür.²²

Metnimizde bir yerde metatez örneği vardır: öğret- > örget- örgetgen (126b/109).

2.2.2.7. Hece Düşmesi (Haploloji)

Kitâb-ı Köroğlu 'nda bunun tek örneği tur-/ dur- yardımcı filininin üçüncü tekil şahıs çekiminde son hecesinin düşerek -dur/-tur olmasıdır: özidür (132a/09), yoktur (126b/07).

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ

2.3.1. Yapım Ekleri

2.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsimden isim yapma ekleri isim kök ve gövdelerinden başka isimler türetmek için kullanılan eklerdir.

+an: İşlek olmayan bu ek çokluk, topluluk ifade eder. Metnimizde tek örneği mevcuttur: oğlan (126b/02)

+cı/+çı: Kullanış sahası geniş olan bu ek Türkçede özellikle meslek isimleri yapar.

Metnimizde bulunan örnekleri şunlardır: avcı (134b/06), ağılavcı (134b/06), başçı (122a/04) yulavcı (134b/07).

+daş: Bu ek ortaklık, bağlılık bildirir: karındaşları (127a/05).

+ka/+ge: Eskiden beri aynı anlama gelen özge ve başka sözcüklerinde bulunur. Metnimizde her iki sözcüğe de rastlanmıştır: başkaları (131b/09), özge (138a/06).

+lı/+li: İsimlerden isim ve sıfat türeten ektir: varaklı (124b/09), dağlı (117b/07).

²¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım, İstanbul 2009, s.52.

²² Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.52.

+lık/+lik: İsimlerden yer, meslek, topluluk isimleriyle soyut isimler yapan ek metnimizde sıkça kullanılmıştır: inilik (127a/01), béglikni (138a/01), elçilikge (120b/02), ərlikni (124b/04), zorluğunu (136a/03).

+nçı/+nçi: Sayı isimleri yapmakta kullanılan ek sıra ve derece belirtir: ikinci (135b/01).

+rak/+rek: Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek çokluk, fazlalık ifade eden karşılaştırma ekidir.²³

Metnimizde bu ekin mevcut bulunduğu sözcükler şunlardır: azrak (135a/02), ərterak (123b/04).

+sız/+siz: Eklendiği kelimeye olumsuzluk, yokluk anlamı katan sözcük anlam bakımından +lı/+li ekinin zıddıdır. Metnimizde karşımıza çıkan örnekler: ‘ayālsız (130b/08), ḥabersiz (136b/109), susız (125a/07), cavābsız (133a/03).

2.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Bu ekler fiil köklerine eklenerek isim türetirler. İşleklikleri çekim ekleri ile eş değer olabilecek kadar fazladır.

-ğu: Eski Türkçeden beri işlek olarak kullanılan ek bazen yapan kişiyi bazen fiilin hareketiyle ilgili nesneleri karşılar: ḳaygu (129b/06), ḳarangu (127a/10), külgüsi (122b/09).

-k/-k: Fiillerden, sıfatlar ve isimler türetir: tilegin (135b/08), artıḳ (128a/07).

Metnimizde ekin Eski Türkçeden kalma şekli de yer almaktadır: yaraḡni (124a/01).

-m: Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hal, durum iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, alet, yer vs. gibi çeşitli isimler yapar²⁴: ölümün (120b/05).

-mak/-mek: Fiillerden o fiilin ifade ettiği anlamda soyut isimler türetir: ketmekçi (119b/09), keltürmek (134a/11), kèsmek (135b/06), körmek (125a/07).

-ş: Fiillerden hareket ve oluş isimleri yapan ektir: uruş (126a/03).

-t: İşlek bir ek değildir. Metnimizde tek örneğine rastlanmaktadır: uyat (136a/10).

2.3.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

Umumiyetle isim köklerine gelerek fiil meydana getiren eklerdir. İsim gövdelerine nadiren geldikleri görülür.

²³ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.172.

²⁴ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.188

+a-/e-: Fazla işlek olmayan ek yapma veya olma ifade eden fiiller türetir: oyna- (131a/08), tile- (128b/08), yaşa- (120b/02).

+k-: yoluğ- (136b/04).

+la-/le-: Çok işlek kullanılan bu ek her çeşit ismin sonuna gelerek fiiller yapar. Metnimizde de bu ekten türemiş pek çok sözcük vardır: bağla- (128b/11), taşla- (119a/02), dağla- (133b/01), yığla- (118a/06), közle- (131a/05), başla- (139a/01), kizle- (133a/03).

+lağ-/leğ-: Bu ek -la-/le- eki ile -ş- işteşlik ekinin kaynaşması sonucu oluşmuştur: amanlağ- (121a/07), oylağ- (128a/03).

-r-: çağır- (133a/05).

2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Eki

Fiil kök ve gövdelerine getirilerek yeni fiiller meydana getirilen eklerdir. Sayıları az olsa da işleklikleri oldukça fazladır.

-a/-e-: Pekiştirme fiilleri türetip az görülen bir ektir: sora- (133b/04).

-dır/-dir-, -dur/-dür-, -tur/-tür-: Çokça kullanılan bir ettirgenlik ekidir: bildür- (136a/03), érgeştür- (122a/03), kıaltır - (124b/08), kıldır- (121b/04), küldür- (121b/04), oydur- (128a/08), soldur- (116b/11), sundur- (134a/04), toydur- (135a/06).

-güz-: İşlek olmayan ettirgenlik ekidir. Metnimizde tek örnek tespit edilmiştir: tirgüz- (134a/02).

-l-: Eski Türkçeden beri işlek kullanılan eklerden biridir. Geldiği kelimedede pasiflik ve meçhul olma ifade eder: buzul- (121b/09), koşul- (122a/06), tapıl- (119a/10), tizil- (121b/08), yıkıl- (135b/05).

-n-: Eski Türkçeden beri kullanılan işleklik bakımından çok zengin olmasa da canlılığını günümüzde de koruyan bir ektir. Dönüşlülük ve edilgenlik belirtir: körün- (131a/03), örten- (129b/11).

-r-: keçür- (117b/09).

-ş-: Ortaklaşa ve karşılıklı yapma bildiren bu ek yaygın olarak kullanılmaktadır: oynaş- (136a/02), sözleş- (129b/02), körüş- (137a/04).

-y-: İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Eski Türkçedeki -d-'nin ses değişikliğine uğramış şeklidir: koy- (136a/11).

2.3.2. İsimler

2.3.2.1. Çokluk Ekleri

Türkçede eskiden beri kullanılan çokluk eki -lar/-ler'dir. Çağatay Türkçesinde de bu durum devam etmektedir: bəgler (138a/01), ɛllerim (128a/07), güller (122b/05), inileri (131b/06).

2.3.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden eklerdir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir.²⁵ Çağatay Türkçesindeki iyelik eklerinin işlevleri de Türkiye Türkçesindeki iyelik eklerinin aynısıdır.

2.3.2.2.1. Teklik birinci şahıs iyelik eki +m

Çağatay Türkçesinde teklik birinci şahıs iyelik eki ünlü ile biten kelimelerde doğrudan +m, ünsüzle biten kelimelerde ise yardımcı ünlü getirilerek yapılmıştır: közüm (118b/06), kızum (120b/05), köñlüm (119b/04).

2.3.2.2.2. Teklik ikinci şahıs iyelik eki +ñ

Teklik ikinci şahıs iyelik eki ünlü ile biten kelimelere doğrudan doğruya +ñ, ünsüzle biten kelimelere ise yardımcı ünlüyle getirilmektedir: başıñnı (134a/02), yüziñ (127a/09).

2.3.2.2.3. Üçüncü teklik şahıs iyelik eki +ı/+i; +sı/+si

Teklik üçüncü şahıs iyelik eki ünlü ile biten kelimelerden sonra -sı/-si; ünsüz ile biten kelimelerden sonra -ı/-i ve bazen -ü şeklindedir: özi (124a/05), ağası (121a/02), atı (131a/08), könlü (137a/04).

2.3.2.2.4. Çokluk birinci şahıs iyelik eki +mız/+miz

Çokluk birinci şahıs iyelik eki ünsüz ile biten kelimelere eklendiğinde +mız/+miz, ünlüyle biten kelimelere eklendiğinde ise +ımız/+imiz şeklindedir: ağzımız (136a/05), arkamızdın (130b/02), ikimiz (121b/06).

²⁵ Muharrem Ergin, *a.q.e.*, s. 221.

2.3.2.2.5. Çokluk ikinci şahıs iyelik eki +ñız/+ñiz

Metnimizde çokluk ikinci şahıs iyelik eki ünlü ile biten kelimelerde +ñız/+ñiz, ünsüz ile biten kelimelerde ise yardımcı ünlü ile yazılmıştır: zehriñizge (135a/03), başıñızni (123a/01).

2.3.2.2.6. Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki +ları/+leri

Metnimizde çokluk üçüncü şahıs iyelik eki +ları/+leri şeklindedir: anaları (127a/04), bulaqları (126b/06), qarandaşları (127a/05).

2.3.1.3. İsimlerde Tamlama

Aralarında anlamca ilgi bulunan en az iki ismin meydana getirdiği kelime grubuna isim tamlaması adı verilir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre isim tamlamaları, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır.²⁶

2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması

Belirtili isim tamlamalarında hem tamlanan hem tamlayan ek alırken tamlananın tamlayana aitliği söz konusu olan tamlamadır. Bu tür tamlamalarda tamlayan ilgi hâli eki, tamlananı da iyelik eki alır: Çembilniñ yurtı (116b/10), Hünkärniñ yolıdın (126b/03).

2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanın ek almadığı, tamlananın da belirtili isim tamlamasında olduğu gibi iyelik eki aldığı isim tamlamasıdır: ‘ışķ otığa (129b/11), irem bāğına (119b/03), Türkmen eliğa (138a/02).

2.2.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

Tamlayanın, tamlananın veya her ikisinin kendi içinde başka bir isim tamlaması olduğu söz öbekleridir: Çembil bēlniñ hem Hızırı berekesi (123a/09).

2.3.2.4. Aitlik Eki +ğı/+gi

Klasik Çağatay Türkçesinde ek sadalı ve sadasız şekilde bulunurken metnimizde sadece sadalı şekline rastlanmaktadır: ağızdağı (123a/10), yer-yüzindegi (135b/01).

²⁶ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 270.

2.3.2.5. Hâl Ekleri

Türkçede isimler şu hâllerde bulunur: yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yönelme (datif) hâli, yükleme(akkuzatif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, uzaklaşma (ablatif) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli,yön gösterme (direktif) hâli, vasıta (instrumental) hâli.

2.3.2.5.1. Yalın (Nominatif) Hâl

Bu hâl ismin, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmeyen hâlidir.²⁷ yıl (120a/02), yigit (127a/01), elçi (120a/09).

2.3.2.5.2. Yönelme (Datif) Hâli +ğa/+ge; +a/+e

Metnimizde datif ekinin umumiyetle -ğa/-ge, bazen -a/-e. hağa (135b/03) perîğa (121a/08).

2.3.2.5.3. Bulunma Hâli (Lokatif) +da/+de

Klasik Çağatay Türkçesinde +ta/+te şekli de bulunan bu ek metnimizde genellikle +da/+de şeklindedir. Ancak +ta/+te'li örnekleri de mevcuttur: astıda (131a/05), aşında (121a/03), başta (126a/05).

2.3.2.5.4. Uzaklaşma(Ablatif) Hâli +dın/+din, (bazen) +dan/+den

Söz konusu ek metnimizde genellikle -dın/-din; nadiren de -ndın/-ndin ve -dan/-den şeklindedir: kuluından (118a/05), Çembilden (116b/08), èldin (127b/08), fuladdın (124b/03).

2.3.2.5.5. İlgi (Genitif) Hâli : +nıñ/+niñ, +nı/+ni, +ıñ/+iñ

İlgi hâli eki Çağatay Türkçesinde karşımıza umumiyetle +nıñ/+niñ, bazen +nuñ/+nüñ, bazen de +nı/+ni olarak çıkmaktadır. Metnin incelememize konu olan kısmında umumiyetle +nıñ/+niñ olmakla birlikte bazen +nı/+ni ve nadiren de +ıñ/+iñ şeklinde olduğu tespit edilmiştir: bèlniñ (123a/09), hañniñ (127b/04), atını (126b/09), Çembiliñ (123b/06).

2.3.2.5.6. Yükleme (Akkuzatif) Hâli +nı/+ni, + n (nadiren), +ı/+i, +dı

İsmin geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden hâlidir. Bu hâl ismi yapma ifade eden fiilin tesiri altında bırakır.²⁸ Metnimizde ek

²⁷ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 227.

²⁸ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 228.

+nı/+ni, +n', nadiren +ı/+i ve +dı şeklinde görülmektedir: atasını (122a/07), 'Avażnı (126a/08), kiçikni (127a/03), sözni (118b/01), ħandı (117b/01), ħanatın (119b/01).

2.3.2.5.7. Eşitlik (Ekvatif) Hâli +ça/+çe; +day/+dey

Çağatay Türkçesinde daima +ça/+çe olarak görülen eşitlik hâli metnimizde de kullanımını sürdürmüştür. Bunun yanında başlangıçta edat durumunda olup sonraları uyuma girerek ekleşmiş olan +day/+dey eşitlik eki Kitâb-ı Köroğlu'nda çokça kullanılmıştır: közüñçe (117b/01), munça (130a/01), beldey (135a/05).

Söz konusu ekin +n ile genişlemiş şekli ile kullanımı da metnimizde tek sözcükte görülmektedir: Rüstemdeyin (123a/08).

2.3.2.5.8. Yön Gösterme (Direktif) Hâli +ra/+re; +ķarı

Çağatay Türkçesinde yön gösterme ekleri +ra/+re; +ķarı/+geri, +ķarı/+keri'dir. Metnimizde yalnızca +geri ekine rastlanmıştır: ilgeri (127a/08).

2.3.2.5.9. Vasıta (İnstrumental) Hâli +n

Çağatay Türkçesinde vasıta hâli ekleri +n; +ın/+in, +un/+ün ve +la/+le'dir. Metnimizde sadece şu şekliyle mevcuttur. bilen (118a/04).

2.3.3. Sıfat

İsimleri çeşitli yönlerden niteleyen veya belirten sözcüklerdir. İşlevlerine göre sıfatlar niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimleri çeşitli özellikleri yönüyle niteleyen sözcüklerdir. Kitâb-ı Köroğlu'nda görülen niteleme sıfatı örnekleri şunlardır: körfe ħuzu (118b/08), kerenk ħulağım (134a/11), ötkür ħılıç (118a/08).

2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesnelerin bir özelliğini göstermeyip nesneleri işaret etme, sayısını belirtme veya belirsiz şekilde ifade etme şeklinde belirtirler.

2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelerin yerlerini işaret yoluyla belirten sıfatlardır. bu, bul, oşal, oşbu, şu şul, u, ul metnimizde yer alan işaret sıfatlarıdır. şu taya (136a/02), ul başdın (118a/09), oşal yigitleriñ (127a/05), bu sözlerni (121a/06).

2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları

Nesneleri sayı yönünden belirten sıfatlardır.

2.3.3.2.2.1. Asıl sayı sıfatları

Metnimizde tespit edilen asıl sayı sıfatları şunlardır: bir söz (117a/07), iki közüm (129a/08), üç perī-zād (123a/09), (125b/7), yetti yaşında, on cellād (136a/09), Kırk Yigit (122b/06), on beş kün (125b/07), yüz elvān (124a/03).

2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Çağatay Türkçesinde sıra sayı sıfatları sayı isimlerine +nçı/+nçi, +mçısı/+mçisi ve +lançı/+lençi ekleri getirilerek yapılmıştır. Metnimizde bu eklerden yalnızca +nçi yer almaktadır: ikinci (165b/01).

2.3.3.2.2.3. Topluluk Sayı Sıfatları

Çağatay Türkçesinde, asıl sayı isimlerine eklenen -av/-ev eki topluluk ismi yapmaktadır. Metnimizde bu ekin örnekleri mevcuttur: birevniñ (130a/08), üçevi (119a/02).

2.3.3.2.3. Soru Sıfatları

Metnimizde yer alan soru sıfatları şunlardır: nè sebebdiñ (138a/02), қандай yerdiñ (132b/04) қайсы yandıñ (128a/03).

2.3.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin miktarlarını, sayılarını ve vasıflarını belirsiz bir şekilde bildiren sıfatlardır. Metnimizdeki örnekleri şunlardır: hīç kim (131a/06), her sözleriñ (117a/ 06), neçe türli (124b/06), beş altı kün (130b/02).

2.3.4. Zarf

Zarflar zaman, yer, hal ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Zarf kelime guruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın mânâsını değiştiren isimlere verilen addır.²⁹ Zarflar, işlevleri bakımından zaman zarfları, miktar zarfları, yer zarfları ve durum zarfları olmak üzere dört çeşittir.

²⁹ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 259.

2.3.4.1. Zaman Zarfları

Kitâb-ı Köroğlu'nda geçen belli başlı zaman zarfları şunlardır: yetti keçe kündüz (123b/10), yetti kün keçe (129b/02), kırk bir kün keçe (131b/07), erterağ (123b/04), soñ (121b/10), soñra (124b/05), âhîrda (131b/08), tün ortasında (127a/08), emdi (117a/11), ilgeri (127a/08), (-dın) beri (126b/07), be-nâgâh (129a/11).

2.3.4.2. Yer Zarfları

Kitâb-ı Köroğlu'nda geçen belli başlı yer zarfları şunlardır: anda (121a/07), taşkarığa (131b/06), mundın (120b/01).

2.3.4.3. Miktar Zarfları

Azlık-çokluk belirterek miktar ve derece bildiren zarflardır. Metnimizde tespit edilen belli başlı miktar zarfları şunlardır: köp (117b/11), köpligi (118a/06), artık (128a/06).

2.3.4.4. Durum Zarfları

Hâl, tavır, nasıllık, nicelik ifade ederler. Diğer zarflara göre sayıları daha fazla olan bu zarflar metnimizde de çokça mevcuttur: tez (131b/04) kıp (119b/05), kıyağa (125b/05).

2.3.5. Zamir

Zamirler nesneleri işaret ve temsil suretiyle karşılayan tek başlarına anlam ifade etmeyen sözcüklerdir.

2.3.5.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri kişi adlarının yerine kullanılarak şahısları karşılayan zamirlerdir. Metnimizde tespit ettiğimiz şahıs zamirleri ile almış oldukları hâl ekleri şu şekildedir:

Teklik 1. şahıs zamiri: men (139a/01), mén (129a/06).

maña (128a/11), mēni (129a/02), meñin (119b/06).

Teklik 2. şahıs zamiri: sen (133a/03), sēn (133a/07).

seni (122a/01), saña (119a/09), sendin (138a/06).

Teklik 3. şahıs zamiri: u, ul(131b/02).

anı (119a/05), anıñ (123a/02).

Çokluk 1. şahıs zamiri: biz (120a/06), bizler (130b/07).

bizlerge (130b/04), bizdin (132b/07), bizge (123a/06), bizni (122a/03), bizniñ (139a/01).

Çokluk 2. şahıs zamiri: siz (123a/01), sizler
sizge (131a/04), sizni (122a/04), sizlerge (130b/03).

Çokluk 3. şahıs zamiri: alar (119a/05).
alarnıñ (117a/01).

2.3.5.2. Dönüşlülük Zamiri

Çağatay Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak kimi zaman *hod* sözcüğüne yer verilse de metnimizde daima *öz* sözcüğü kullanılmıştır: *öz* (138a/08), *özi* (124a/06), *özige* (116b/06), *özlerni* (133b/01), *özimni* (132b/11), *özini* (132a/10).

2.3.4.3. İşaret Zamirleri

Nesneleri işaret ederek karşılayan zamirlerdir. Metnimizde tespit ettiğimiz işaret zamirleri ile almış oldukları hâl ekleri şu şekildedir:

bu: bunu (123a/01), munı (135a/09), mundın (120b/05), muniñ (117a/09), munda (133a/04), mundağ (118b/02).

bul: bul (127b/06).

bular: bularnıñ (127a/04).

2.3.4.4. Soru Zamirleri

Metnimizde geçen soru zamirleri şunlardır: *kim* (130a/05), *nè* (121a/04), *qayda* (117b/07), *kim* (117a/02), *kimge* (130a/11), *kimniñ* (128b/09).

2.3.5.5. Belirsizlik Zamirleri

kim (119b/02), *hiç kim* (124a/01), *hiç kişi* (125a/09), *bir dem* (122a/01), *hiçbir kişi* (125b/06), *barça* (120b/02), *her qaysı* (120b/06).

2.3.5.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri; bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka birkelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda içinde “zamir” anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür.³⁰ Metnimizde bağlama zamiri olarak Türkçedeki *kim* ve birkaç yerde de Farsça *ki* kullanılmıştır: El-kişşa Hünriñniñ bu sözlerini Şafder Şah eşitip aydı kim ekendür ki meniñ (3) bul bağımğa cevābsız kēlip

³⁰ Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 449.

yata turgan barğıl sen barıp uniñ kolını boynıǵa baǵlap (4) urup yetelep munda alıp kèlgil dèp Hünrîzni yiberdi (133a/02-03-04).

2.3.6. Edat

Tek başlarına anlam ifade etmeyen, isim ve isim soylu sözcük ve sözcük gruplarından sonra gelerek onlarla yeni anlam ilişkileri kuran sözcüklere edat denir.

Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir.

2.3.6.1. Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, ret, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.³¹ Metnimizde geçen ünlem edatları şunlardır: hey (1324a/08), ah (116b/09), ya (132b/05), tã (120a/03), vah (130a/01).

2.3.6.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri anlam ve şekil bakımından birbirine bağlar.

2.3.6.2.1. Sıralama Edatları: bilen (120b/10), birle (121a/07), ve (119b/09).

2.3.6.2.2. Karşılaştırma Edatları: h^vāh ... h^vāh (130a/10), hem...hem (123b/02).

2.3.6.2.3. Cümle Başı Edatları: eger (123a/06), zīrā ki (130b/07), amma (123b/10).

2.3.6.2.4. Sona Gelen Edatlar: *Kitâb-ı Köroǵlu*'nda yer alan sona gelen edatlar şunlardır: daǵı (119a/06), kin (123b/11), töǵül (119a/10).

2.3.6.3. Son Çekim Edatları

Hâl ekleri ile karşılanamayan zaman, mekân, tarz vb. zarf hallerini isimlerden sonra gelerek çeşitli ilgiler kurarak karşılayan sözcüklerdir.

2.3.6.3.1 Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları

2.3.6.3.1.1 Yalın hâl ile birleşenler: bilen (119a/10) /birle (131a/01), birlen (122a/03), dèk (132a/03), dèp (120b/06), içün (117a/04) /üçün (119a/02), menen (120a/02).

³¹Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 349.

2.3.6.3.1.2 Uzaklaşma hâli ile birleşenler: beri (126b/07), soñ (117b/10), soñra (124b/05), özge (138a/06).

2.3.6.3.2 Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

2.3.6.3.2.1 Vasıta ve beraberlik edatları: bilen (129a/09), birle (129b/02), birlen (127a/10), menen (121b/07).

2.3.6.3.2.2 Sebep edatları: dèp (125b/03), içün (117a/04), üçün (129a/06).

2.3.6.3.2.3 Başkalık edatları: özge (138a/06).

2.3.6.3.2.4 Benzerlik edatları: dek (126a/06), dèk (127b/01).

2.3.6.3.2.5 Miktar edatı: dek (134b/08).

2.3.6.3.2.6 Zaman edatları: beri (126b/07), soñ (122b/10), soñra (124b/05).

2.3.6.3.2.7 Yer ve yön bildirenler: taşqarığa (131b/06).

2.3.7. Fiil

Bir oluşu bir durumu veya bir kılışı kip ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklere fiil denir.

2.3.7.1. Fiil Çekimi

2.3.7.1.1. Şahıs Ekleri

2.3.7.1.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: men/mèn: yığlay men (118a/06), urar mèn (131b/03).

Teklik 2. şahıs: sen/ sén: bargıl sen (133a/03), kèlür sèn (133a/07).

Teklik 3. şahıs: eksiz kullanılır. aydı (121a/08).

Çokluk 1. şahıs: miz: bolur miz (130b/01).

Çokluk 2. şahıs: siz: kèlmey siz mü (123a/03).

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler: dèrler (126a/02).

2.3.7.1.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -m: berdim (128a/12), cöneldim (119b/07).

Teklik 2. şahıs: -ñ : kıldıñ mu (138a/01), kèldiñ (120a/01).

Teklik 3. şahıs: eksiz kullanılır: soldurdı (116b/11), yürdi (126a/11).

Çokluk 2. şahıs: -ñizler,-ñlar: körüñizler (126a/05) kılıñlar (123a/05).

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler: körseler (123b/07).

2.3.7.1.1.3. Emir Şahıs Ekleri

Emir Kipindeki Şahıs Ekleri “Emir Kipi” bölümünde anlatılacaktır.

2.3.7.1.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri fiillerin ortaya çıkardığı hareketi bir şekle veya zamana bağlarlar. Bildirme kipleri ve tasarlama kipleri olmak üzere iki bölüme ayrılırlar.

2.3.7.1.2.1. Bildirme Kipleri

2.3.7.1.2.1.1. Geniş Zaman

Hem zaman hem şekil bildirerek fiilin her zamanda meydana geldiğini ifade eden zamandır. Metnimizde yer alan geniş zaman ekleri –r, -ar/-er, -ur/-ür’dür: karar (122b/03) saçar (137b/01), èter mèn (120a/08), kamaşıp (124b/09), keñeşıp (131b/06), kèlür sèn (127b/09), kılur mèn (133b/11).

Çağatay Türkçesinde geniş zamanın olumsuz -mas/-mes ekleri ile yapılır: (124a/05), tapılmas (119a/10), yibermes (136a/09).

2.3.7.1.2.1.2. Şimdiki Zaman

Hareketin, oluşun şu anda yapıldığını veya ortaya çıktığını belirtir. Metnimizde şimdiki zaman eki -a/-e; y + -dur/-dür şeklindedir: aytadur (137a/06), kèledür (122b/09), yığlay mèn (118a/06).

Şimdiki zamanın olumsuz çekimi -may/-mey eklerinden sonra şahıs zamirleri getirilmek suretiyle yapılmaktadır: bilmey sèn (135a/05), ketmey mü (119a/02).

2.3.7.1.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Hem zaman hem şekil bildirerek fiilin içinde bulunulan zamandan önceki bir zamanda yapılmış olduğunu bildirir. Görülen geçmiş zaman çekimi fiil kök veya gövdelerine -dı/-di, -du/-dü; -tı/-ti eklerinden sonra iyelik kökenli şahıs eklerinin getirilmesi ile oluşturulur: keydi (124b/05), tüşti (133a/11), kördüm (128a/08), tarttım (117a/04).

Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekimi -ma/-me ile yapılmaktadır: toktaşmadım (132b/01).

2.3.7.1.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Oluş veya kılışın geçmiş bir zamanda gerçekleştiğini konuşan kişinin gözü önünde meydana gelmediğini veya kişinin sonradan fark ettiğini bildiren zamandır.

Çağatay Türkçesinde üç tip öğrenilen geçmiş zaman kipi vardır:

I.tip öğrenilen geçmiş zaman çekimi: -mı/-miş ekinden sonra şahıs zamiri kullanılarak yapılır: këlmişim (127b/11), kılmışım (127b/12). Olumsuz çekimi ise -ma/-me + -mı/-miş + şahıs zamiri şeklindedir ancak metnimizde örneği yoktur.

II. tip öğrenilen geçmiş zaman

Çağatay Türkçesinde fiil kök veya gövdelerine -ğan/-gen, -қан/-ken sıfat-fiil ekleri ve şahıs zamirleri getirilerek teşkil edilir: bar êken (126a/06).

II. tip öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu fiil kök veya gövdelerine -ğan/gen, -қан/-ken ekinin sonrasından sonra êrmes getirilerek oluşturulur. Metnimizde tek örneği mevcuttur: yaratğan êrmesdür (130b/09).

III. tip öğrenilen geçmiş zaman: Fiil kök veya gövdelerine -p + -dur/-dür, -tur/-tür (nadiren durur/turur) yapısından sonra şahıs zamirlerinin getirilmesiyle oluşturulur: kılip turur (129b/08), yazulıptur (128a/11), devrân ötüpdür (122b/07), yatıpdur (132a/01).

2.3.7.1.2.1.5. Gelecek Zaman

Oluş veya kılışın henüz gerçekleşmediğini gelecekteki bir zamanda gerçekleşeceğini bildirir. Bu ekin cümledeki yerine göre gelecek zaman anlamı yanında rica, emir, istek anlamlarından birini veya birden fazlasını da karşıladığı da görülmektedir: aytagey (117a/07).

Gelecek zamanın olumsuzu -ma/-me + -ğay/-gey + şahıs zamiri şeklinde oluşturulsa da metnimizde örneği yoktur.

2.3.7.1.2.2. Tasarlama Kipleri

2.3.7.1.2.2.1. Şart Kipi

Oluş ve kılışı şarta bağlayarak fiil kök ve gövdelerine -sa/-se ekinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri getirilerek teşkil edilir: sözleşsem (128a/06), baqsam (136b/02).

Şart kipinin olumsuz şekli -ma/-me + -sa/-se + şahıs ekleri şeklinde oluşturulur: bulmasa (119b/05).

2.3.7.1.2.2.2. Emir Kipi

Emir ekleri sadece şekil bildirirler. Her şahıs ayrı emir eki aldığından ayrıca şekil eki almazlar.

Teklik 1. şahıs eki: -ayın/-eyin, -ay: aytayın (117b/08), bereyin (130a/11), kılayın (125a/06).

Teklik 2. şahıs eki: eksiz, -gil, -gin: kèlgil (133a/04), kötergin (118a/10), öldürgin (130a/07).

Teklik 3. şahıs eki: -sun/-sün: buzulsun (121b/09), èzilsün (121b/08).

Çokluk 1. şahıs eki: Klasik Sonrası Çağatay Türkçesinde çokluk 1. şahıs emir eki karşımıza –ayluk/- eylük olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağatay Türkçesinin son dönemlerinde yazılmış olan Kitâb-ı Köroğlu’nda da iki sözcükte bu kullanım –y-ünsüzü düşmüş olarak mevcuttur: bolalük (122a/01), alalük (122a/01).

Çokluk 2. şahıs eki: -ñ, -ñız/-ñiz, -ñızlar: turup kılñ (123b/04), қараñız (123a/01) eşitiñiz (125b/01), қараñızlar (122b/06).

Çokluk 3. şahıs eki: Metnimizde örneği yoktur.

Emir kipinin olumsuz çekimi -ma/-me + şahıs ekleri şeklindedir: küydürme (129a/09).

2.3.7.1.3. Asıl Yardımcı Fiiller

2.3.7.1.3.1. -é(r)-

Fiil çekimlerinin sonuna gelerek onlardan birleşik fiil yaparken isimlere geldiğinde onları fiil yapar. Batı Türkçesine geçerken er- fiilinin r’si düşmüş, e>i değişmesi ile ünlüsü de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır. Metnimizde ér-, é-, er- şekillerinde karşımıza çıkan fiilin, sadece şu çekimlere girdiği görülmektedir:

Geniş zaman: bar èrür mü (138a/06).

Görülen geçmiş zaman: èdük (130b/01), èrdi (118a/01).

2. tip öğrenilen geçmiş zaman: èken (126a/06), èrken (125b/06).

Çağatay Türkçesinde genellikle é(r)mes ile yapılırken bazen é(r)mes yerine dögül/dégül edatı da tercih edilmektedir. Metnimizde olumsuzluğu ifade etmek için tögül edatı kullanılmaktadır: özi tögül (119a/10).

2.3.7.1.3.2. dur-/tur- turur

İsimlerden sonra geldiğinde bildirme eki fonksiyonunda kullanılmıştır: bardur (128a/11).

Fiillerden sonra geldiğinde ise kuvvetlendirme ve ihtimal bildirir: çağıradur (133a/05).

2.3.7.1.3.3. bol-

é(r)- yardımcı fiili ile aynı fonksiyonda kullanılır. *Kitâb-ı Köroğlu*'nda isimlerden sonra gelen örnekleri vardır. Geniş zaman çekimi bildirme görevindedir.

Geniş zaman çekimi: uyat bolur (136b/01).

Görülen geçmiş zaman: kün boldı (123a/01).

Öğrenilen geçmiş zamanın 3. tip çekimi: kıyamet bolupdur (122b/06).

Şart çekimi: bolsa (120b/01).

Emir kipi çekimi: bolsun (117a/11).

2.3.7.1.4. Fillerin Birleşik Çekimi

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere baş vurulur. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir.³²

Metnimizde fiillerin basit çekimleri üzerine é(r)-, é- yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Tespit edebildiğimiz örnekler şu şekildedir:

Hikâye

Geniş zamanın hikâyesi: dèr èrdi (126a/02).

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: barķıtıp èrdi (135b/04), kèlip turup èrdi (136b/11).

Rivayet

Geniş zamanın rivayeti: yarar èrken (126a/03).

2.3.7.1.5. Fiillerde Soru

Fiillerde soru eki metnimizde -mu/-mü eki ile yapılmaktadır. Daima yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkan ek bir yerde düz ünlülü –mı şeklinde görülmektedir: bolur mı (137b/06), kıldıñ mu (138a/01).

2.3.7.1.6 Birleşik Fiiller

2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ve eylemek yapmak kılmak gibi anlamdaşları yalnız kullanışları dışında yardımcı fiil olarak birçok isim tabanları ile

³² Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 320.

belirtisiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiiller meydana getirirler.³³ ét-, eyle-, kıl- ve bol- ana yardımcı fiilleri metnimizde çok işlek olarak kullanılmıştır. Metnimizde yer alan birleşik fiil örnekleri şunlardır:

- ét- ile yapılanlar: kabûl èt- (123a/04).
- eyle- ile yapılanlar: yâd eyle- (125a/05).
- kıl- ile yapılanlar: beyân kıl- (129b/04).
- bol-ile yapılanlar: amân bol- (120b/03).
- bér- ile yapılanlar: selâm bèr- (122b/02).
- bil- ile yapılanlar: ari bil- (138b/085).
- buzul- ile yapılanlar: yurt buzul- 117b/06).
- oku- ile yapılanlar: fâtiha oku- (135b/03).
- öt- yardımcı fiili ile yapılanlar: devrân ôt- (122b/07).
- sal- ile yapılanlar: kulağ sal- (132a/06).
- tile- ile yapılanlar: meded tile- (135b/03).
- ur- ile yapılanlar: ah ur- (116b/05).

2.3.7.1.7. Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri, belirli zarf-fiil eklerini almış fiillere yine belirli yardımcı fiillerin getirilmesi suretiyle yapılan birleşik fiil tabanlarıdır. Bu birleşik yapı içerisinde asıl anlam, zarf-fiil eki almış olan ilk fiildedir. İkinci fiil ise zarf-fiil hâlindeki esas fiilin oluş ve kılış biçimini tasvir etmektedir.³⁴ Tasvir fiilleri yeterlik fiili, tezlik fiili, süreklilik fiili ve yaklaşma fiili olmak üzere dörde ayrılır.

2.3.7.1.7.1. Yeterlik Fiili

Çağatay Türkçesinde yeterlik fiili dört şekilde yapılmıştır. Birincisi a/-e zarf-fiil eklerinden sonra al- yardımcı fiili getirilmesiyle yapılır. İkincisi fiil + -a/-e zarf-fiil ekinden sonra bil- yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşturulur. Üçüncüsü fiil + -a/-e zarf-fiili ekinden sonra bol- yardımcı fiili getirilerek yapılır. Dördüncüsü ise fiil + -sa/-se şart kipinden sonra bol- yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşturulur. Metnimizde yeterlik ifade eden yardımcı fiiller birinci şekil olan al-yardımcı fiiliyle ve ikinci şekil olan bil-yardımcı fiili ile oluşturulmuştur. Tespit edebildiğimiz örnekler şu şekildedir: bile bil- (118b/05), tapa'l- (131b/08) çıdaya 'l- (121a/08).

³³ Tahsin Banguoğlu, *a.g.e.*, s.314

³⁴ Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 811.

2.3.7.1.7.2. Tezlik Fiili

Metnimizde tezlik fiili ber/bér- fiili ile yapılmaktadır: bola bér- (135b/08), köre bér- (125a/11).

2.3.7.1.7.3. Süreklilik Fiili

Süreklilik fiilinin oluşturulmasında Çağatay Türkçesinde kèl- ve tur- yardımcı fiilleri kullanılmıştır. Metnimizde bu iki yardımcı fiilden tur- kullanılmış olup bunun yanı sıra yat- yardımcı fiiline de yer verilmiştir: bara yat- (126a/10).

2.3.7.1.7.4. Yarı Tasviri Fiiller

Zarf fiil eklerinden -ıp/-ip ile yapılmış birleşik fiillerdir. Metnimizde yer alan örneklerden bazıları şunlardır: sulayıp yat- (129b/02), alıp ber- (119a/08).

2.3.7.1.8. Sıfat-Fiil (Partisip)

Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sığata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırılar.³⁵

Metnimizde tespit ettiğimiz sıfat-fiiller şunlardır:

-ğan/gen: Klasik Çağatay Türkçesinde ünsüz uyumuna bağılı olarak -қан/-ken olarak da kullanılan bu ek, metnimizde her zaman -ğan/-gen şeklindedir: ketgen (124a/02), kirgen (137b/03), mingen (132b/02), kılğan (129a/06), tutğan (131a/04).

-ğu/-gü: Klasik Çağatay Türkçesinde ünsüz uyumuna uygun olarak -қу/-кү şekli de bulunan bu sıfat-fiil eki metnimizde her zaman -ğu/-gü şeklindedir: külgüsi (122b/09), ölgüsi (122b/09).

-r, -ar/-er, -ur/-ür: Geniş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir: uçar bol- (120a/05).

-mas/-mes: Geniş zaman sıfat-fiil ekinin olumsuzudur: eylemesni (117b/03).

2.3.7.1.9. Zarf-Fiil (Gerundium)

Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar ne fiil çekimleri gibi şekle, zamana ve şahsa bağlanmış bir hareket, ne partisipler gibi nesne ifade ederler. Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar. Hâl ve durum karşılayan kelimelere zarf diyoruz. Şu halde gerundiumlar

³⁵ Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 909.

fiillerin zarf şekilleridir. Onun için partisipe isim fiil dediğimiz gibi gerundiuma da zarf fiil diyebiliriz.³⁶

Metnimizde yer alan zarf-fiiller şunlardır:

-a/-e;-y: Tasvirî fiillerin oluşturulmasında ve ikilemelerde sıkça kullanılır: yıkıla ber- (135b/05), köre köre (138b/04).

-ğanda/-gende: -ğan/-gen sıfat-fiil eki ile +da/+de bulunma hâl ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir: kırtayğanda (117a/10), söyleşgende (136a/01), yürügende (125b/07).

-ğunça/-günçe: -ğu/-gü sıfat-fiil eki ile n yardımcı sesi ve -ça/-çe eşitlik ekinin birleşmesiyle oluşan -ğunça/-günçe zarf-fiili Klasik Çağatay Türkçesinde ünsüz uyumuna uyarak -kuça/-küçe; -kunça/-künçe şeklinde de görülürken metnimizde her zaman -günçe şeklindedir: körgünçe (118a/11), ölgünçe (121a/04). Bir örnekte -ğança olarak genişlemiş şekilde karşımıza çıkmaktadır: toyğança (126b/10).

-mayın/-meyin: -y ile -p zarf-fiil eklerinin olumsuzlarını ifade etmek için kullanılır: açılmayın (122b/05).

-p ;-ban/-ben: -p zarf-fiil eki ünlü ile sonlanan fiillere doğrudan eklenirken ünsüz ile sonlanan fiillere, araya bir yardımcı ünlü ile eklenir: tilep (124b/08), tüşüp (126b/06), kırtıp (118a/01).

Metnimizde söz konusu ekin-p zarf fiil eki ve -an çokluk ekinin birleşiminden oluşup sedalılaşarak -ban/ -ben şeklinde kullanılan örneği de mevcuttur: tutban (118a/02).

³⁶ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 338.

METİN

[116b] (5) El-kışsa Yunus Perîniñ bu sözlerini Köroğlu Sulţān eşitip ah urup yıkılıp bir zamān (6) dın soñ bāz özige kèlip Ağa Yunus Perîge qarap bir nêçe yerlerdin beyān kılıp söz aydı:

(7) Düşman kèlip Çembil bèlige èl boldı

Közümğa yaşlarım akip sèl boldı

(8) ‘Avaż Balım ketgen bolsa Çembilden

Élini yurtım kırup qalup çöl boldı

(9) Yüregime tüşti ‘Avażnıñ derdi

Āh dèsem çıkadur içimdin ornı

(10) ‘Avażnıñ ketgeni eger rāst bolsa

Qırudı dèñçi Çembilniñ yurtı

(11) Bas‘almadım düşmanlarınıñ tilini

Soldurdı neyleyin bādam gülünü

[117a]

(1) ‘Avaż Balım ketgen bolsa Çembilden

Yav aldı dèñçi Çembil èlni

(2) Kim köterür cüdālıknı zehrini

Hîç kimge salmasun igem qahrını

(3) ‘Avaż ketdi dèñçi³⁷ Çembilden

Ört aldı dèñçi Çembil şehrini

(4) Köpler tarttım bir ferzendni zārını

Ferzend içün töktüm tenim barını

(5) Ketgen bolsa Çembil bèldin ‘Avaż Hān

Yav alıpdur mañlayımda barını

(6) Her sözleriñ seniñ maña mişl-i bal

Bes hem-dem sen maña dāyım māh sal

(7) Éli yurtım hemmesin yav aldı

Émdi saña bir söz aytagey kulaq sal

³⁷ Metinde ديكاننکه şeklinde yazılıdır.

- (8) Kıartañların ‘asā bolur destinde
Karamağıl sözüm bülend pestinde
(9) Derd üstige çıkan (dèrsen bir söz bar)
Şu [l] yeteyin dey mü sen munıñ üstünde
(10) Kıartayğanda³⁸ közde yaşım köl bolsun
Dert üstine dert koşulup mol bolsun
(11) ‘Avaż Hänniñ küyükünüñ üstüne
Émdi saña Ağa Yunus yol bolsun

[117b]

- (1) Kıorbaşıyla yürer ketin turatıp
Öz közüñçe ‘Avaż Handı ulatıp
(2) Ağa Yunus Perī saña yol bolsun
Uçmağ bolup kıanatıñnı tüzetip
(3) Köroğlı dèr közde yaşım köl mü dey
Çembil bèliñ eyleseni èl mü dey
(4) ‘Avaż küyüki örtep turganda
Ağa Yunus sendin ümīd şul mu dey
(5) El-kışsa Köroğlı Sultanniñ bu sözi Ağa Yunus Perīge batıp Köroğlı Sultana kıarap
(6) Bir ferzendiñ yoqlığığa yurt buzulayın dèp turganni aytıp bir söz aydı:
(7) Musāfırnı yürek bağırdur dāğlı
Kıayda barsa maña mātem Kıoroğlı
(8) Tıñlağın bu sözni bir bir aytayın
‘Avaż èdibir kıvançım Köroğlı
(9) Bende mèn işimniñ köptür günāhı
Köçürüp bolğaydı bizge penāhı
(10) Tiri bolğandın soñ ādem ulan
Kıulağ salıp tıñla Çembilni şāhı
(11) Közümdin aқadı şimdi kıızıl kıan
Kııkısa şimdi köp küymey tenimdegi cān

³⁸ Metinde قر تايعاغنده şeklinde yazılıdır.

[118a]

- (1) Kaytıp tiri mèn yürer mèn dünyāda
Bar süyencim èrdi ‘Avaž Cān
(2) Uç kıuyruğı yok èken dey derdiñniñ
Seyre tutban ayağı yok avratıñniñ
(3) Hıanı sèn Köroğlu Çembil bèliniñ
Şeker bar ağızındağı tiliñniñ
(4) Bir söz bilen ‘Avaž ketti èliñden
Söz aştı şırın şeker tiliñden
(5) ‘Avaž aydı Çembil bèliñ sultānı
Bir armanda kaçurğan sen kılıñdan
(6) Çap‘almaydur argumağnıñ yokluğu
Yığlay mèn içimde derdim köpligi
(7) Sèn munça sandalğanıñ cān közüm
Rāst şuldur bir balanıñ yokluğu
(8) Yamağan her yèrde devlet tonadı
Yağşı ādem ... sayadı ?
(9) Bu işler barçası Hudānıñ işi
Ul başdın birine nè ayadı
(10) Başıñnı kötergin Çembilniñ şāhı
Oyleseñ bu dünyā barçası fānı
(11) ‘Avaž Hıandın biz ayrılıp körgünçe
Nè bet menen biz körer miz dünyānı

[118b] (1) El-kışsa Ağa Yunus Perini bu sözni Köroğlu Hıan eşitip táb tākati kalmadı bāz
(2) bī-ferzendlikdin ikisi hem bir ‘Avaž üçün mundağ kılıp turgannı beyān kılıp yana
Ağa Yunus

- (3) Perı bu sözleri aydı:
(4) Ölgelnerniñ yürek bağırdur dağılı
Kayda barsam maña matem Koroğlu
(5) Barıñda cānıñ yana dermānıñ
‘Avaž èdi bile bilseñ Köroğlu

- (6) Êmdi közüm kıızıl yüzün körelmes
Men dèk ayım kıuldın süsin baralmas
(7) ‘Avaž ketdi uşbu Çembil bèldin
Êmdi bāğ kim munda oynap yörelmes
(8) ‘Avaž èdi körfe kuzum marķası
Yüregime tægdi anıñ darbesi
(9) Çembilniñ ābād bolup turğanı
Bile bilseñ èrdi ‘Avaž arķası
(10) Yaratğa[n] Ĥudāyım barçasın biler
Êmdi bul èl berekedin ayrılar
(11) Çembilniñ ābādı èrdi ‘Avaž Ĥan
Êli yurt buzulup èmdi yol bolar

[119a]

- (1) ‘Āşık bolğan muradığa yètmeý mü
Şabr eylese yār kıoldın tutmay mu
(2) ‘Avaž üçün yürüp èdi üç perī
Êmdi taşlap yol üçevi ketmeý mü
(3) Düşmānlarnı aţ ĥükmünde bildürmeý
Zorluğıñnı Çembil bèldin bildürmeý
(4) Arman bilen Bal ‘Avaždın ayrıldıñ
Katiğ oldum sözlegenni öldürmeý
(5) Aytıp mendin anı bī-kār ulum dèp
Belki alar meniñ cān dilim dèp
(6) Boşluğıñdın ‘Avaž cāndın ayrıldıñ
Aytsa aytıp yürer dağı elim dèp
(7) Êmdi yaḥşı Bal ‘Avažnı özini
Özi tögül tapa‘lmas sèn izini
(8) Arman bilen Bal ‘Avaždın ayrıldıñ
Alıp barmay Aḥmed Serdār kıızını
(9) Êmdi saña barça düşmenge ğılmas
Êli yurtıñ saña kıarap bağınmas
(10) Arman bilen şunķarıñdın ayrıldıñ
Özi tögül unıñ özi tapılmas

(11) Mollo h^vacadāyim okur salāṭın
Ḳulñdın ketedür bir bir eylese

[119b]

(1) Aytmayın mèn kaçıp ketmey Çembildin
Ağa Yunus tüzetipdür ḳanatın
(2) Kim tiley siz Ḥuda bergen bağına
Mèn cedemem Bal ‘Avażnıñ dağına
(3) İki yèrdin bir bölegi ayrılğın
Ağa Yunus ketti irem bağına
(4) Vıran köñlüm èmdi ḳaynap hoş èmdi
Felekni āğüş kèldi nüş èmdi
(5) Cān bulmasa tene ḳıp yüredür
‘Aḳlımñıñ āḥırına tüş èmdi
(6) ‘Avaż èrdi meniñ bedende cānım
Cān çıkıp ketti mü dey men gümānım
(7) Körgenimçe arç arslanım amān bol
İremge cöneldim ‘ādil sulṭānım

(8) El-ḳışsa Ağa Yunus Perī bu sözlerni Köroğlı Sulṭānğa ayıp aşı perī-zād ḳanatını (9)
tüzetip alıp özini Köh-i Ḳāf tağına ve iremniñ bāğına ketmekçi bolğannı bildürüp (10)
bāz Ḥan Köroğlığa ḳarap bir neçe sözni timşāl kılıp bir söz aydı:

(11) Her yaşıda körmediñ ata ananı
İkide bilmediñ cānı cānānı

[120a]

(1) Āḥırında Çembil bèlige Ḥan bolup
Alıp kèldin ‘Avaż Ḥandın dānānı
(2) Devlet menen bir neçe yıl zamān bol
(3) Ta körgünçe ‘ādil ḥanım amān bol
(4) Cede’lmedim Bal ‘Avażnı dağına
Başımñı ḳoşmay men Çembil bağına
(5) ‘Avaż Ḥannıñ küyükige çıdamay
Uçar boldum Köh-i Ḳāfñı tağına

- (6) Biz barur miz èmdi irem bağına
 (7) Ta körgünçe a[r]ç arslanım amān bol
 (8) ‘Avaž ‘Avaž dey dey èmdi keter men
 Yolunda cānımı qurbān èter mèn
 (9) Köh-i Qāfı perīsini yıǵdurup
 ‘Avažğa barçasın èlçi èter mèn
 (10) Mèn ‘Avažsız şîrîn cāndı neter mèn
 (11) Ta körgünçe aq Şunqarım amān bol

[120b]

- (1) Naşib bolsa mundın irem barur men
 Hükümetni perilerge kıllur men
 (2) Tamām on tört yaşar barça kızlarnı
 ‘Avaž Haŋğa èlçilikge salur men
 (3) Quzum cānım Bal ‘Avažnı alur men
 (4) Tā körgünçe ked-hüdāyım amān bol
 (5) Ecel dèse ādem qorqar ölümün
 Quzum qaçtı Çembil bèldin zulumdın
 (6) Her qaysı barqıl dèp aytğan tiliñdin
 Arman bilen ‘Avaž ketti èliñdin
 (7) Açıǵlansıñ hıç iş kèlmes kuluñdın
 (8) Ta körgünçe boz maralım amān bol
 (9) Kör nèce körünmes Çembilni yurtı
 Sünbül saçım tuttı yolınıñ gerdi
 (10) ‘Avaž Hañnıñ küyük bilen firākı
 Yürek bilen baǵrım örtedi urtı
 (11) Mèn bul ketgenim quzumnıñ derdi

[121a]

- (1) Ta körgünçe boz maralım amān bol
 (2) Devleti bar Bal ‘Avažnıñ başında
 Ağası inisi yoktur qaşında
 (3) ‘Avažnıñ derdidin ötmey tamaǵım
 İdbārımın maña bergen aşında

(4) Ta ölgünçe nè bolur kaçında

(5) Ta körgünçe ‘aziz hanım aman bol

(6) El-kışsa Ağa Yunus Perî Köroğlu Sultānga bu sözlerni ayıp köz yaşını töküp Köroğlu Sultānga (7) amanlaşıp Köh-i Qāf tağığa uçup cöney berdi. Anda Mişkāl Perî birle Gülnār Perî hem (8) çıda’yalmay Ağa Yunus Perîğa qarap yol bolsun bir söz aydı:

(9) Düşmanlar kèlip èl bolsun

Aşkaniñ kette bèl bolsun

(10) Kanatıñnı kumlap alıp

Sırlaşım Ağa yol bolsun

(11) Çembil bèliñ munda kalıp

Kanatıñnı yazıp alıp

[121b]

(1) Köroğluğa örtne salıp

Muñlaşım Ağa yol bolsun

(2) Her sözün āhırın bilmey

Köroğlını rāye kılmay

(3) Şabr èt bir yıl olturmay

Başlaşım ağa yol bolsun

(4) Barça dostlarını küldürmey

Bizge hem kanat kıldırmay

(5) İki siñilikge bildürmey

Sırlaşım Ana yol bolsun

(6) Biz ikimiz saña t̄alib

Nè bolar miz sendin kalıp

(7) Öziñ menen ketgin alıp

Şunğarım Ağa yol bolsun

(8) Közdiñ yaş tizilsün

Yürek bağı ezilsün

(9) Çembil yer birle buzulsun

Āhū Köz Ağa yol bolsun

(10) Talav bolsun barça èli

Biz ketgen soñ tağ çöli

(11) Virān bolsun Çembil bèli
Bir dem Tur Ağa yol bolsun

[122a]

(1) Bir dem bu aralık bolalük
Otağa seni alalük
(2) Kanatlarımız kılalük
Mehveşim Ağa yol bolsun
(3) Érgeştürüñ èmdi bizni
Gülnār birlen ikimizni
(4) Başçı kılağ biz sizni
Başlaşım Ağa yol bolsun

(5) El-kışşa Mişkāl Perī bilen Gülnār Perī hem köz açıp yumğunça kanatlarını (6) tüzetip Ağa Yunus Perīğa koşulup üçevleri irem bağığa uçup (7) barıp qadīm'ül-eyyāmdaki atasını tahtığa minip Ağa Yunus Perī hemme (8) Qūh-ı Qāf dağınıñ perizādlarığa pād-şāhlık kılıp bāz ul ki qalbigе (9) tüşüp oyunligige meşgūl bolup yata bērdi. Émdi Çembil bèldin eşitiñ (10) Köroğlu Sultān 'Avaż Hānnı kēt dēp eşitip cāndın ayrılğan tene dēk (11) bolup ve sulayıp esi kētip qalıpdur ve perizādlarınñ ketgenidin [122b] (1) aşla haberleri yok ērdi. Ammā bāz üç kündin soñ Qırk Yigit birle Hasan Hān (2) özlerige kēlip 'Avaż Hān birle Ağa Yunus Perī anasını körüp selām berip kēleyin (3) dēp boz ordağa kēlip karar ne 'Avaż ve ne perī-zādlarınñ haberini tapmay kaytıp kēlip (4) Qırk Yigitge yol kıldı kün boldı dēp Hasan Hān yigitler birle atasığa qarap bir söz aydı:

(5) Açılmayın kızıl güller solupdur
Qıyāmat (biz) bizlerge yakın kēlipdür
(6) Tura kēlip qarañızlar Qırk Yigit
Çembil bèlige bir kıyamat bolupdur
(7) Kör ne bizdin bu devrān kün devrān ötüpdür
Ecelniñ neşteri cānım sokuptur
(8) Qıyamat kün bolğannı bèlgüsi
'Avaż inim Çembil bèldin ketipdür
(9) Bu işge keledür düşman külgüsi
Ér yigitniñ muña kēlür ölgüsi

- (10) ‘Avaždın soñ boz ordalık içinde
Üç per̄inin asla yoqtur belgüsi
(11) Çembil bèlin bir etrâfı kum boldı
Per̄ilerni yoldan urğan kim boldı

[123a]

- (1) Başıñızın siz köterip karañız
Kırk cellâtım bunı dègen kün boldı
(2) ‘Avaž körüp Aḥmed Serdâr kızını
Köter’elmey kètti anıñ sözini
(3) Kaçğanlarını qoyup haqlap Kırk Cellād
Kèlmey siz mü Köroğlu Ḥan tüzini
(4) Sözi ötmey Köroğlını èlidin
Sözni aytsa qabûl ètmes tilidin
(5) Ey cellādlar kılıñlar bir işini
Hiç iş kèlmes sulṭānını qulıdın
(6) Eger ketse bizge düşman külmey mü
Guşsa bolup Ḥan Köroğlu ölmey mü
(7) Hüsni³⁹ bilen eger ketse Çembildin
Çembilni qorganı vîrān bolmay mu
(8) Rüstem deyin èrdi ‘Avaž şavleti
Per̄ilerniñ ḥurdın artuq şevketi
(9) Üç per̄i-zād bilen ‘Avaž Ḥandı
Çembil bèlniñ hem Hızrı devleti
(10) Her miñ kez töresi Çembil èlinin
Şekeri bar ağızındağı tiliniñ
(11) ‘Avaž bilen resm èrdi Kırk cellād
Bereke ü Hızrı Çembil bèliniñ

[123b]

- (1) Kèler mü kin ‘Avaž çıraq qarılıp
Devletim ketipdür qoldın yarılıp

³⁹ Metinde حسنى şeklinde yazılıdır.

(2) Hem Hızrım hem berekem hem kuvvetim
Barçasıdın biz kalıp biz ayrılıp
(3) Hasan Handı tökti közümdin yaşını
Kañğıratıp ketipdür alır bu başını
(4) Kova mız mu kıya mız mu Kırk Cellād
Turup kılıñ siz ertarak keñesini

(5) El-kışsa Hasannıñ bu sözini Kırk Yigit birle Köroğlu Han eşitip ve caylarıdın (6) turup āheste āheste kèlip Çembiliñ ordasığa çıkıp Ağa Yunus Perī (7) birle Mişkal ve Gülnārın üçevleriniñ ordasığa barıp körseler ordalarında (8) ne perī-zādlar bar ve ne nām u nişāneleri bar. Anda Kırk Yigit birle Köroğlu Han (9) ğam u ğuşsağa içleri tolup ketip ve tamaqlarıdın aş ötmey ve ne uyku körmey (10) yetti kèçe kündüz bir dey ölüğ birle tirigni arasıda amma yetti kèçe kündüz (11) din soñ bāz Hasan Han erlik birle Ğır Atığa çıda’yalmay yügürüp at hāneğa [124a] (1) çapa barıp ve hiç kimge bildürmey atına minip yav yarağnı şaylatıp ve Çembil (2) bèldin çıkıp Kūh-ı Kaf tağığa ketgen anasını izlep cöney bèrdi:

(3) Éginimde bar dèp zer kalkan
At oynapdur yüz elvān
(4) Köh-i Kafğa taleb kılıp
Atğa mindi Bal Hasan Han
(5) Sır bèrmeyin tēgdi yanga
Çıdamas özi Ğır Atğa
(6) Kırk Cellādı uhlap kalıp
Özi yalguz mindi atğa
(7) Söz sözlese barça keliş
Yalguz özi kıldı bir iş
(8) Bèlige aldı tağınıp
İşfahānī ötkür kılıç
(9) Çādır-dārlar gezer sayda
Sevdā-gerler körer bayza
(10) Kılıçnıñ aldı üstidin
Ejdehaday ötkür nayza
(11) Körgenlerniñ ‘aqlın èltip
Köh-i Kafğa bolup iniş

[124b]

- (1) Kuralay közüdin urğan[1]
Aldı yaḥşı kıızıñ meylini
(2) Atğa kudu tağınganı
Anasını sağınganı
(3) Keynip aldı fuladdın
Çār aynalı dubulğanı
(4) Hasan Hān eylep èrlikni
Düşmanga kılmay ḥorlıkni
(5) Dubulğadın soñra kèydi
Altundın kılğan bèl kemerni
(6) At üstige özin çaylap
Neçe türli ḥayāl eylep
(7) Çembil bèldin cöney bèrdi
Yav yarağın kılıp şaylap
(8) Düşmannı körse qaltırap
Sunıñ ornığa bal tilep
(9) Zer varaqlı altun destār
Küñe qamaşıp yaruqrap
(10) Kündüz yetmey nège tünler
Öz yolını özi çönler
(11) Çağılıp kün yarıqrap
Altun cığa kemḥab tonlar

[125a]

- (1) Yaruqraydı savut barı
Qolında nayza ejderi
(2) Atnı çapsa miñ qoyulur
Hasan Hänniñ⁴⁰ keyimleri
(3) Kètip ‘Avaż bādirleri
Basılmayın hadirleri

⁴⁰ Metinde حاننى şeklindedir.

- (4) K n  ağılıp  al uradur
Altun zer-b b dar rleri
(5) Keyin ta lap  embil b l ni
Y d eyledi meyl bizni
(6) Birde ikide k r en yok
K lay H   a t kelni
(7) A ası a h dmet  ıldı
K rmek boldı susız   l ni
(8)   h-i  afn  ta ın izlep
Hasan O lan yol a kirdi
(9) Hi  ki idin her i   ılmay
Hayal a hi  s z k lmey
(10) Kete bers n yol a t   p
Barayat an yol n bilmey
(11) K re b rs n susız   l ni
Yolda k rme d r bir izni

[125b]

- (1)  mdi t  ap   siti iz
'Ava  O land n bir s z ni
(2)   r n c and n 'Ava  ke ti
Mecn n G k ni  o lay va ti
(3) Azar urup  embildin
G rcist n d p yol a t  ti
(4) Barar yol n  fark  ılmadı
Sorar a  dem kiz k lmey
(5) At ba ını t   p alar
 ıy  a ket enin bilmey
(6) Yanıda yok hi bir ki i
 r en yeri Iz  r de ti
(7) On be  k n t nmay y rgende
Munday boldı ta   r i i
(8) A lık bilen y rek saz an
P re p re yold n az an

(9) Bar êkendür bir ferî-zād

‘Avaž Haṅga atap yazgen

(10) İş yetkerür èrinmegen

Çutuladur körünmegen

(11) ‘Avaž Haṅga atap èrken

Atı anıñ şîrîn dègen

[126a]

(1) Hūr day kızın èrken yüzi

Misl-i Züleyhā yulduzı

(2) Atası dèrler sulṭānı

Anası perîniñ kıızı

(3) Uruş künde yarar èrken

Köp törtlerni sorar èrken

(4) Hālîñni kızınıñ özige

On miñ şükür karar èken

(5) Başta èrke[n] cıǵaları

Altun bilen toǵaları

(6) Şîrîn kızın bar èken

Dîv dek on bir aǵaları

(7) ‘Avaž Haṅ atın şayladı

Gürcistān şehrin oyladı

(8) Körüñizler taǵdîr işin

‘Avažnı uña haydadı

(9) Nè körmegen kara bastı

‘Avaž Haṅ day ‘aqlı saçtı

(10) Yol körmegen Bal ‘Avaž Cān

Bara yatıp yol adaştı

(11) Adaşıp kırk kün yol yürdi

Yol ‘azābı yüzge urdı

[126b]

(1) Kırk bir kün boldı dègende

Bir şehirniñ çitin kördi

(2) El-kıssa ‘Avaż Oğlan kırk bir kün tınmay yol yürüp müdām susız çöl (3) yürüp Ğır [a]tı taşıp Hünkārniñ yolıdın adaşıp mäder tarafige yolige (4) Izğarnıñ kızıl çölige tüşüp kırk bir künde bir şehrige yakınlaşıp barıp (5) kördi kim bir şehrige ‘acep āzādedür ve küçe bağlarda mīveler pişip reng-be-reng (6) astıge tüşüp bülbüller sayrap bulaqları her tarafge aqıp turur. Anda ‘Avaż (7) Hān Çembildin çıkandın beri hūrāk yèp ve uyqu uhlengen yok èrdi. (8) Ammā ‘Avaż Hān bağ lālezārni körüp köñli uyquğa meyl kılıp (9) āheste āheste ve bir şāh sofanı yanına atını ve şah sofanıñ üstige çıkıp (10) mīvelerini tā toyğança tenāvül kılıp ve özige yerleri örgetgen ism-i a‘zam (11) nı okup neçe türlük ınalıb ve bāğniñ içinde uhlap yata bèrdi. [127a] Ammā bul şehirde on bir ağa inilik yigit pād-şāh èrdi. Alarnıñ kettesiniñ (2) atını Şafder Şāh dèr èrdi. Ve yana birini Hüsrev ve yana birini Cānder ve yana (3) birini Māh-ı Tābān ve yana birini Şāh-ı Cahān dèr èrdi. Ve hemme kiçikni Hunrız dèr èrdi (4) ve ammā bularnıñ atalar[ı] dīv-zād èrdiler ve anaları Qöh-ı Qaf tağıdın alğan perī-zād (5) èrdi uşol yigitleriñ kız qarındaşları⁴¹ bar èrdi. Özi yetti yaşında (6) Kelām-ı Tevrātı yād kılıp ve on iki yaşında Kelām-ı Şerīfni hem yād kılıp (7) qarı kara bolup èrdi. Aşla nā-maḥremni körgen yok èrdi. Ammā ‘Avaż Hān (8) kèlmedin ilgeri kırk bir kün birden tün ortasında taht üstide ul kız (9) tüş kördi. Tüşide on altı yaşlı qalem qaşlı libāsları zer-varaḳ yüziniñ nūrı (10) qarangu öyni revşen kılıp yüz min şavlet birlen ‘Avaż Hān tüşige kirdi. [127b] (1) Ul kız ‘Avaż Hānnı körüp kızıl alma dèk közige ve şeker dek (2) sözige ve keyik dek körmege közi top körüp bī-hūş bolup (3) yıkılıp bir zamāndın soñ bāzḥoşıge kirip ul kız tüşide (4) ‘Avaż Hānnıñ boynığa qolını salıp ve ‘Avaż Oğlanga qarap bir söz (5) aytadur. Anda ‘Avaż Hān hem bir söz kızniñ qollarıdın uşlap yüz(6) leridin tişlep bul hem bir söz aydı:

- (7) suāl
 (8) Bèdev atlı dabıl bāzlı bèg yigit
 Qurbāniñ mèn qaysı èldin kèlür sèn
 (9) Aytğan sözüm bir bir èmdi sèn eşit
 Esiriñ mèn şāhım qaydın kèlür sèn
 (10) cavāb
 (11) Musāfırın uşbu şehre kèlmişem
 Ay yüzüñni mèn körmege kèlür mèn
 (12) Ğarīb cānım saña fedā kılmışım
 Ğaşık bolup sözleşmege kèlür mèn

⁴¹ Metinde رانداشق şeklinde yazılıdır.

[128a]

- (1) Suāl
- (2) Şekerdin şîrîndür sözler tilleriñ
Kayda èrdi seniñ ösgeñ èlleriñ
- (3) Bu yerlerge nêdin düşti yollarıñ
Nigārıñ mên kıysı yandın kèlür sên
- (4) cavāb
- (5) Sözleydür sözlesem kızıl tillerim
Seni Hūdā meniñ kıldı güllerim
- (6) Aşlı Özbek èrdi ösgeñ èllerim
Cāndın artık seni izlep kèlür mên
- (7) Suāl
- (8) Suālını mên eşittim tiliñdin
‘Azāb kördüm çıkıp susuz çölimdin
- (9) Kimge bola çıkıp èrdi ki èliñdin
Saltanatnı turam kaydın kèlür sên
- (10) Cavāb
- (11) Derdiñ bardur tola meniñ içimde
Takdîr yazulıptur maña keçimde
- (12) Dāyim seni köre berdim tüşimde
Haq Hūdā ki oylaşgeni kèlür mên

[128b]

- (1) Suāl
- (2) Seniñ ‘ışkıñ maña bolupdur gālîb
Men hem müştāk èrdim öziñe tālîb
- (3) Ada bolsun otnı yürekge salıp
Süyür yārim kıysı yandın kèlür sên
- (4) Cavāb
- (5) Çembil bèlniñ bardur turfe bulağı
Başında oynaydur keyik ulağı

- (6) Kêlgen yêrim turfe yolîñ sarağı
‘Işkın bilen serger-dâna kêlür mên
- (7) Suâl
- (8) Qand ile nabâtdın şîrîn sözlerin
Qanımnı tökedür qara közleriñ
- (9) Râstın aytgıl kırdın nedin özleriñ
Kimniñ üçün bu yerlerge kêlür sên
- (10) Cavāb
- (11) Bêllerimge ötkür qılıçlar bağlap
Atğa minip çıktım özümni sağlab
- (12) Süyür yârim seni tınmay soraqlab
Êl-be-êl kıdırıpsaňa kêlür mên

[129a]

- (1) Suâl
- (2) Ada bolmas ğamnı başıma salıp
Mêni izlep qaçan êldin kêlür sên
- (3) ‘Aql ile hûşumnı barçasın aldıñ
Rastın deygil qaysı küni kêlür sên
- (4) Cavāb
- (5) Taleb kılup çıktım seniñ êliñe
Kirer boldum seniñ susuz yolige
- (6) Şaşma cānım mên teger mên qolige
‘Iyş u işret qılğan üçün kêlür mên
- (7) Suâl
- (8) Şîrîn aytur mên cāndın toydurma
İki közüm derdiñ bilen oydurma
- (9) Köp keçikip ‘ışkın bilen küydürme
Şoĥbetni kılmaqa qaçan kêlür sên

(10) El-qışsa ul kız ‘Avaż Hān birle tüşinde bu sözlerni aytuşup (11) be-nāgāh cāydın turup serāsime u yaqğa bu yağa qaradı. Közige (12) hiçbir nemerse körünmedi. Anda ul kıızıñ ‘aql u hûş kêtip [129b] (1) tamağıdın aş su artmadı kaytıp ‘Avaż dēp fiğānlar tartıp ve kişi (2) birle sözleşmey yetti kün keçe hiçbir tamaq içmey sulayıp yattı. (3) Anda

ağalarının hemmesi hafa bolup ve kızınıñ qaşığa kêtip ve qaysı hanla(4) rın şadağa fedâ
kılıp çerağım ne boldı dèp bizlerge beyân kılğıl ne derdge (5) giriftâr bolğan bolsañ eger
yer üstide bar bolsa biz saña tapıp tège direliñ (6) dèp dünyadagi hemme âdemleriñ her
qaysınıñ başında bir qayğu bard[1]. (7) Hiç kimge dāğ tutmay qalğan emiş dèp Şafder
Şāh bir söz aydı:

- (8) Bir mest-i ser kılıp turur öziñi
Atam bilen anam dèmen közüñni
(9) Nèçük derdge sèn giriftâr bolup sèn
Èmdi beyân eyle içde söziniñi
(10) Yaratğan Hudâyım barça ki bardur
Kâfir mü' min barça saña gam-ğ^vardur
(11) Oşandağ ārāmğa⁴² tüşüp 'ışk otı
'İşk otığa örtenmegen kim bardur

[130a]

- (1) Nasihatler èltür saña Safder Şāh
Közüm nûrı kılma munça āh vāh
(2) Haxnı süyer peygamberi 'ışk ile
Qanday boldı Yûsuf bilen Zelihā
(3) Munça yanma derdiñni ayt tiley mèn
Quzum seniñ zûlf-târniñ siley mèn
(4) Peygamberi èrdi Hudâniñ dostı
'İşk otığa èrdi şunday saymān
(5) Nevbet bilen igem barçasın alğan
'İşk otıdın amān bolup kim qalğan
(6) Yana nèçe evliyāniñ başığa
'Āşıklık derdni Hudâyım salğan
(7) Dostlarıñni hafa kılmay küldürgin
Düşmanıñni qayğu bilen öldürgin
(8) Başıge birevniñ 'ışkı tüşti mü
Rāstın aytıp èmdi maña bildürgin

⁴² Metinde رمله ↑ şeklinde yazılıdır.

(9) Qanday ādem könlüñ ketti bileyin

Yeriñ yurtın bir bir qılıp sorayın

(10) H^vāh perī h^vāh ādem h^vāh dīv

Seyrige seniñ aldıge hāzır qılayın

(11) Kimge könlüñ ketti sorayın

Tapıp seni şul yigitge bereyin

[130b]

(1) Seniñ bilen on iki biz èdük

Biz bolur miz èmdi on üç aqayın

(2) Arqamızdın qılıp sürgil sen savlet

Bèş altı kün bergil bizlerge mület

(3) On iki biz bolsaq on üç aqayın

Sizlerge ètmiş mü şirīn cān devlet

(4) Şafder Şāhniñ aytqan sözüm bil

Başını yastuqđın èmdi kötergil

(5) Kimde bolsa izlegeniñ tapayın

Közüm nūrı şirīn cānım beyān qıl

(6) El-qışsa Şafder Şāh bu sözni aytıp èdi şirīn cān nedin uyalmağıl (7) zīrā ki bizler seniñ aqañ bolsaq hem on birimiz hem ‘aşıklık derdni (8) köp köp tartqanımız Hudāy-ı Te‘āla ul èrni ‘ayalsız u ‘ayalni bī-er (9) yaratqan èrmesdür. Uyalma dèp köp köp moyun saldı. Anda bī-ihtiyār (10) cāydın turup āh urup ‘Avaż Hānnı yād qılıp bir söz aydı:

(11) Bu kün keçe kèlip meniñ qaşıma

Tüşümde bir cuvān-ra‘na köründi

[131a]

(1) Taht üstinde gāflet birle yatarqanda

Qaşı kemān qaddı bernā köründi

(2) Anı körüp ketti tenimdin dermān

Cānımnı eyledim yolında qurmān

(3) Seher vaqtı yatqanımda nāgehān

Qızıl yüzli şeker güftār köründi

- (4) Bilmenem kim èken ul èrniñ zâtı
Sizge oğşar èlni tutğan sımbâtı
(5) Felekni közleydür astda anı
Çābük-süvār turfe ‘ayyār köründi
(6) Karap bolmas hîç kim unı astıge
Alķu Şunķar ķuşlar alıp destige
(7) Zer-varaķ kemķāblar kèygen⁴³ üstige
Yana başda cıģa tıllā köründi
(8) Astıdaģı atı oynar yüz elvān
Özi on altıda ‘acāyib cānān
(9) Zer-varaķ keçimi tılladın ķalkān
Çār-āyna dubulģa barça köründi
(10) Kırge kèlipdür anı çavutı
Kèygeni barçası gül-gün māvūtı
(11) Altundın yaķası tıllā savutı
Yana zerrīn at ser-pā köründi

[131b]

- (1) Şavlet bilen kèlip turdı ķaşıma
Raķm eyledi közdin aķģan yaşıma
(2) ‘Işķın ul salıp ģarīb başıma
Közi Şunķār özi cānān köründi
(3) Şīrīn aytur saldı bu ģamnı mevlān
Anıñ ‘ışķı bilen urar mèn cevālān
(4) Dèdi tez mèn kèlip sürgümdür devrān
Mundaģ dèyüp sözi dānā köründi

(5) El-ķışşa Şafder Şāh siñilisiniñ bu sözni eşitip ve başıģa ‘ışķ sevdāsı tüşgenni (6) bilip ve taşķarıģa çıķıp inileri birle keñeşip ul tüşinde körģen yigit (7) niñ nişānesini tapar miz mü dèp kırķ bir kūn keçe deşt [ü] beyābānlarını bermer (8) ķılıp tapa’lmadılar ve āhīrda ģayrān bolup barçaları şeherlerige kèlür vaķtda (9) ‘Avaz Hān hem kèlüp èrdi. Anda ‘Avaznı başķaları abaylamay olup orda (10) larıģa çıķıp olturdı. Hemmedin kiçik şāh Hūnrīz keyin ķalıp ... sèn (11) dèp ser-i ģavznıñ boynıģa kèlip èrdi. Kördi kim

⁴³ Metinde كيكه şeklinde yazılıdır.

ser-i havzını boynıda ve şāh şofanıñ [132a] (1) üstide bir yigit yatıpdur. Körki künni hüre kılur ve iki kaşı bir mişl-i (2) yañı tuğan ay dek ve şüreti mişl-i Hümāy dek iki yüzi kızıl alma dek boyıtalma (?) dek (3) miñgen atı ejdehā dek [ve kèlbeti] mişl-i belā dek bir yigit kèlip yatıpdur. (4) Anda Hünrîz ‘Avaż Hannı bu şüretde körüp qorqup yüregi çorçup ağalarınıñ (5) kaşığa barıp Şafder Şāhğa şüreti beyān kılıp bir söz aydı:

- (6) Kulak salıp ‘arzım eşit cān ağa
Bizni izlep bir ejdehā kèlipdür
(7) ‘Azîz cānım bolsun sendin şadağa
Bizge ecel bolup belā kèlipdür
(8) Bilmenem özidür neçe yaşında
Yār-ı hem-rāhları köpdür kaşında
(9) Tılladın cıgāsı bardur başında
Bir belā bizlerni köre alıpdur
(10) Bilmenem ne yerdin kèlmiş ul bernā
Qaysı yurtda özi èken anı şāh
(11) Yüzin körseñ mişāl-i alma
Özi çolfan boyı bernā köründi

[132b]

- (1) İkin közi anı mişāl-i enār
Ādem hūr körünür misl ü serdār
(2) Āsmāndı közleydür mingen tulfar
Mingen atı çābük-suvār kèlipdür
(3) Özi uqlap yatur boyı munāra day
Başında börki bar üzi enar day
(4) Qolların pençeleri çınār day
Qanday yerdin mihmān kèlipdür
(5) Bilmem Işfahanî yā kim nè yèrdin
Qaş qara kıygaç öter kömürdin
(6) Çār ayna dubulğa savut temürdin
Tolaboy bir qapqara kèlipdür
(7) Bèlde èrken Işfahanî bir kılıç
Nayza bilen balta yarağı kèymiş

- (8) Tabannı kör[d]üm on yarım qarış
Murtı şāf dēk šāh-ı bernā kēlipdür
(9) Yötelse çağırtır yerni ünleri
Tolaboyda mēn körmedim minleri
(10) Kılıç çapıp her bir...
Qaydın munda taleb kıla kēlipdür
(11) Hūrīz aytur eşitiñ sözümni
Qorqanımdın toқтаşmadım özümni

[133a]

- (1) Ter bastı körgendin meniñ yüzümni
Sen mizge cellād bola kēlipdür

(2) El-kışsa Hūrīzniñ bu sözlerini Şafder Şāh eşitip aydı kim èkendür ki meniñ (3) bul bāgımğa cavābsız kēlip yata tuğan bargıl sen barıp uniñ qolını boynığa bağlap (4) urup yetelep munda alıp kēgil dēp Hūrīzni yiberdi. Anda Hūrīz kēlip (5) yıraqdın turup qaydın kēlür sēn dēp yürgil bu yan seni aғam çağıratur⁴⁴ dēp bir söz aydı:

- (6) Bağ içinde yatğan hayvān
Yol bolsun sēn yol bolsun
(7) Perī-zād sēn belki insān
Qaydın kēlür sēn yol bolsun
(8) Aғamniñ atı Şafder Hān
Özüm atım Hūrīz Pehlivān
(9) Bağda yatğan körk oğlan
Oğlan yol bolsun yol bolsun
(10) Ne yèrdedür ösgeñ eliñ
Bağlanmayın iki kolıñ
(11) Nedin tüşti munda yolıñ
Yol bolsun saña yol bolsun

[133b]

- (1) Özlerini yolığa çağlap
Yürek birle bāgrın dāğlap

⁴⁴ Metinde چاقىرادور şeklinde yazılıdır.

- (2) Turup sèn ne iş sorağlap
Yol bolsun èmdi yol bolsun
- (3) Nayza alıp oqñı kizlep
Her elvānda sözni sözlep
- (4) Nèni sorap kèldin izlep
Yol bolsun saña yol bolsun
- (5) Yakın eylep sèn yırağıñ
Astıñda bardur yarağıñ
- (6) Körünüp yaman sayağıñ
Ādem hūr Özbek yol bolsun
- (7) Hamçı day seniñ kèlbetiñ
Astıñda bar yügrük atıñ
- (8) Rüstem dey bolup simbatıñ
Bala hūr Özbek yol bolsun
- (9) Éşit meniñ sözlerimni
Basalmas sèn izlerimni
- (10) Oydurar mèn közleriñni
Bī-haber Özbek yol bolsun
- (11) Kılur mèn seniñ işiñni
Sınar mèn barça küçüñni

[134a]

- (1) Soğur turar mèn tişiñni
Ādem hūr hayvān yol bolsun
- (2) Tirgüzer mèn başıñnı
Zehr kılar mèn aşıñnı
- (3) Aldırın tendin başıñnı
Naşılsız Özbek yol bolsun
- (4) Alur mèn amanatıñnı
Sındırar mèn qanatıñnı
- (5) Olça kılur mèn atıñnı
Bī-‘aql Özbek yol bolsun
- (6) Sunduray barça çamıñnı
Bişürüp barça hamıñnı

- (7) Taptıñ mu sèn ārāmıñnı
Yol bolsun aḥmaḥ yol bolsun
(8) Açııl hey Özbek köziñni
Maña ayt içide söziñni
(9) Şafder çağırdı Özbekñi
Yür èmdi Özbek yol bolsun

(10) El-ķışsa ‘Avaḗ Hān Hūnrīzniñ bu sözini eşitip özini bir kerenk kişi kıılıp anı (11)
aldap қаşıға кèltürmek üçün Hūnrīzge қарап қулағım kerenk biri kelmesiñni

[134b]

- (1) Dègen söziñni bilmey mèn dèp ‘Avaḗ Hān bir söz aydı:
(2) Tanımam seniñ özüñni
Baṭır nè dèsin nè dèsin
(3) Yañı körüp mèn yüzüñni
Şīrim nè dèsin nè dèsin
(4) Hāzne artım köp ḥaçırge
Kèlip èrdim uşbu yerge
(5) Közüм түşti sèn dèk èrge
Érim nè dèsin nè dèsin
(6) Élde yürgen aṅglavçımèn
Seyretip bèrgen avçı mèn
(7) Munda kèlgen yulavçı mèn
Baṭır nè dèsin nè dèsin
(8) Qaldı bağ bulaqlarım
Asḡar tağı dèk taqlarım
(9) Meniñ kerenk қулақларım
Beri kèl batur nè dèsin
(10) Yüregimde derdim vāfir
Musulmān mu sèn yā kāfir
(11) Mèn munda kèlgen musāfir
Nè dèsin saña nè dèsin

[135a]

(1) Mèn turmayın şehriñ saqlap

Keter mèn öz yolın çağlap

(2) Bir azrağ yatıp uqlap

Keter mèn maña nè dèsin

(3) Çıdamas mèn qahrıñızge

Ejdehā day zehrinizge

(4) İşim yoqtur şehriñizge

Musāfırdur mèn nè dèsin

(5) Sèn bilmey sèn zātlarımın

Çembil bëldey yurtlarımın

(6) Mèn toydurup atlarımın

Cöner mèn saña nè dèsin

(7) ‘Avaz Hāndur közde yaşım

Ġarīb bolup ‘azīz başım

(8) Seniñ bilen yoqtur işim

Kèter mèn maña nè dèsin

(9) El-kıssa Hūnrız ‘Avaz Hān bu sözlerni eşitip yügürüp qaşığa kèlip ve munı (10) bir baş bile bilip bir qolı bilen bëlidin alıp bir qolını yaqasığa salıp (11) luğat bağlamak boldı. Anda ‘Avaz Hānnıñ hem açığı kèlip Hūnrızniñ [135b] (1) yamanlıq oylağanı bilip ulı Hudāy Ta‘ālaniñ özige sığınıp ikinçi yer-yüzündeki (2) hemme enbiyā ve evliyālerge yalbarıp üçünci Köroğlu Sultānnıñ hemme pırleri ervāhla (3) rındın meded tilep ve rūhlarığa Fātiha oqup Hūnrızğa rū-be-rū bolup aç (4) bëlidin uqlap iki qolı birle barkıtıp erdi. Hūnrızniñ yetti qabırğası (5) sınıp közi tinip qolları tüşep ölerge oqlap yıqıla bèrdi. Anda (6) ‘Avaz Hān Hūnrızniñ kökrekiğe çıkıp başını kèsmek boldı. Anda Hūnrız (7) astıda yatıp qorqup ve qorıqğanıdın⁴⁵ külüp ‘Avaz Hānga qarap bir neçe söz aydı:

(8) Yür ordağa ağan körsün

Her tilegin bola bèrsün

(9) Kökrekimdin yerge tüşgin

Qoygın Özbek oynuñ kursun

⁴⁵ Metinde قوروق قانیدین şeklinde yazılıdır.

- (10) ‘Azīz cānım qaytamay mèn
Mèn özümnı caytamay mèn
11) Seniñ bilen oynamay mèn
Minme Özbek oynuñ qursun

[136a]

- (1) Bir birige söyleşgende
Boy teñleşip boylaşgende
(2) Şu taya mingen oynaşqanda
Oynamay mèn oynuñ qursun
(3) Zorluğın bildürer mü
Oynap işin tindürer mü
(4) Qaburğasın sıdırar mu
Qoyğın Özbek oynuñ qursun
(5) Mèn qanday zamān èken
Ağzımız tola qan èken
(6) ‘Ādetleriñ yaman èken
Turğın Özbek oynuñ qursun
(7) Başımda bar cıgalarım
Barça bolur mı tağalarım
(8) Bilmey qalsun ağalarım
Tüşgin Özbek oynuñ qursun
(9) Eger bëlge ul on cellād
Yıbermes sanma selāmet
(10) Yana maña këlür uyat
Qoyğun Özbek oynuñ qursun
(11) Qoyğın munday bilişini
Bilip èrdim kelişini

[136b]

- (1) Soğuraş qılıçını
Uyat bolur oynuñ qursun
(2) Baqsam yoqtur aşlı meniñ
Ne yèrdin kèlgen çöliñ

- (3) Bizniñ mü ya ki...
Basma yèrge oynuñ kursun
(4) Saña yoluktum anıñ bilen
Mundağın körse mèn bilen
(5) Oynamas hiç kim sèn bilen
Koyğın Özbek oynuñ kursun
(6) Hünrız aytur fermānlarım
Yürekte köp armānlarım
(7) Ketdi meniñ dermānlarım
Tüşgin bala oynuñ kursun

(8) El-kışsa ‘Avaż Hān Hünrızniñ bir qolı birle kökresidin basıp (9) ve bir qolı birle iki qolnı bağlap gülüle-bend kılıp taşladı. Anda (10) Şafderniñ özi inisidin habersiz tahāret sundurmak bolup (11) ordasidin çıkıp bir havz yolığa kèlip turup èrdi. Be-nāgāh [137a]
(1) Mecnūn Gökge közi түşüp ve atnıñ aldığa kèlip ve atnıñ simbatığa (2) dīdār u kèlbetiğa bārek’allāh dèp ve ıgesi qayda èrken dèp u yan (3) bu yan qarap ‘Avaż Hānnı körüp āheste yanığa kèlip oturup ‘Avaż (4) Hānga köñlü meyl kılıp kètip aydı: Ey yigit kèlgil körüşligin dèp ‘Avaż (5) Hān birle körüşüp hāl aḥvāl soruşup qaydın kèlip qayda barur sèn (6) dèp Şafder Şāh bir söz aytadur: Anda ‘Avaż Hān hem bir bir cavāb beredür:

- (7) Kulaq salğıl mundək şahnnıñ tilige
Bèdev atlı inim saña yol bolsun
(8) Ğayret bilen minip atnıñ belige
İskender nişānım inim yol bolsun
(9) Taht üstide ‘adāletli bæg yigit
Behişt şıfat tāze yèrdin kèlür mèn
(10) Köp sözüm bar birin birin sèn eşit
Seksen serdāblı èldin kèlür mèn

[137b]

- (1) Ejdehā day atnıñ ağızını açar
Meydānda turğanda zehrini saçar
(2) Kèlip şekdin yüziñ şekerler qaçar
‘Ömrde şavletli inim yol bolsun

- (3) Kirgen yolım Izgār susız işleri
Ayağımğa tægdi tağnı taşları
(4) Munday bolup saña taqđır işleri
Çembil dègen yaħşı èldin kèlür mèn
(5) Yoluñ tüşmiş ‘azīz inim bu yerge
Közüñni salur sèn rast ile kızğa
(6) Nè taqđır ... kèldin bu yèrge
Bolur mı şaffet arslanım yol bolsun
(7) Bu dünyādın hiç bulmadım ħursendi
Köroğlınıñ boldı saña dil-bendi
(8) Aşlım èrdi Gürcistänniñ ferzendi
Bir başıdın söz aytmağa kèlür mèn

[138a]

- (1) Bègler algur qoşlar alur quyığa
Bèglikni kıldıñ mu Çembil beliga
(2) Nè sebebdin bardıñ Türkmen èliga
Şāhib-kıran inim saña yol bolsun
(3) Köroğlu özige mèni ul kıldı
Bağındağı işge yatuğan gül kıldı
(4) ... düşman arqamızdın kul kıldı
Araz urup uşol yerdin kèlür mèn
(5) Körgenim yok qanday Çembil qalası
Aç çapmak qayım mu dur dalası
(6) Sèndin özge bar èrür mü balası
Rüstem heybet inim saña yol bolsun
(7) Hem yurt kıl dèdi ‘aqlımdın şāhibim
Azar urup Köroğlıdın mèn qaçtım
(8) Kèle kèle öz yolımdın araştım
Kırk küni yol yürüp çöldin kèlür mèn

[138b]

- (1) Bizniñ kentde hem bar mu dè eşin
Üstige kèygeniñ altun kümüşin

- (2) İki yüzli bèlindegi kılıçıñ
Şîr-ğıran inim saña yol bolsun
- (3) Köroğlı şehrdin men arāz kıldım
Azar urup susız çöllerge kirdim
- (4) Taqđîr-i Haq turur bu yerge keldim
Kısmetimni köre köre këlür mèn
- (5) Ārî bildim mèn bir cennet gülî sèn
Sèn bizniñ çünki cānı dili sèn
- (6) Aşlıñ aytğın qaysı bəgin ulusun
Tabılbazlı tuyğun inim yol bolsun
- (7) Bu yerge kèlip mèn başlarım qayıp
Susız çölde yürüp cānımı satıp
- (8) Mèn munda kèlmişim naşîbim tartıp
Zār hayrân bolup èldin këlür mèn

[139a]

- (1) Şafder dèr yürür men közümni yaşlap
Bizniñ èlge keldiñ taqđîriñ başlap
- (2) Oynap külüp urgin vaqtiñni hoşlap
Yūsuf-cemāl inim saña yol bolsun

AÇIKLAMALI DİZİN

Sıra: a b c ç d e é f g ğ h ı i j k l m n ñ o
ö p r s ş t u ü v w y z

A

ābād Far. Mamur, şen.

ā. bol- 118b/09

ā.1 érđi 118b/11ğ

[=1]

abayla- Dikkat etmek.

a.-may 131b/09

[=1]

‘acāyib Ar. Garip, tuhaf, alışılanın
dışında, değişik.

‘a. 131a/08

[=1]

‘acep Ar. Acaba, hayret, şaşılacak şey.

‘a. 126b/05

[=1]

aç İnce.

a. 135b/03

[=1]

aç- (Bir şeyi) Kapalı durumdan
çıkarak açık duruma getirmek.

a.-ar 137b/01

a.-ğıl 134a/08

a.-ıp 122a/05

[=3]

köz aç- 122a/05

köziñni aç- 134a/08

[=2]

açığ Hiddet, öfke.

a.+ı 135a/11

[=1]

açığlan- Gücenmek, rencide olmak.

a.-sıñ 120b/07

[=1]

açıl- Kapalı, örtülü, durumdan
çıkarılmak, açık hale getirilmek.

a.-mayın 122b/05

[=1]

açlık Aç olma, acıkma durumu.

a. bilen 125b/08

[=1]

ada Uç, nihayet.

a. bol- Bitmek, sona ermek. 128b/03,
129a/02

[=2]

‘adāletli Adaletle hareket eden, adalete
uygun davranan, âdil

‘a. 137a/09

[=1]

ādem Ar. İnsan, beşer, kişi.

ā. 120b/05, 130a/09, 130a/10,
132b/01, 133b/06, 134a/01

ā.+leriñ 129b/06

ā. ulan İnsanoğlu. 117b/10

ā. (yağşı ādem) 118a/08

[=9]

‘adem Ar. Yokluk, hiçlik.

‘a. 125b/04

‘ādet Ar. Alışkanlık, huy, tabiat.

‘a.+leriñ 136a/06

[=1]

‘ādil Ar. Haktan, adaletten ayrılmayan,
adaletli.

‘a. ħan 120a/03

‘a. sultān 119b/07

[=2]

ağa Büyük erkek kardeş. Krş. **aķa**

a. 132a/06

a. (Mehveşim Ağa) 122a/02

a. (Sırlaşım Ağa) 121a/10

a.+ları 126a/06

a.+larım 136a/08

a.+larıñıñ 129b/03, 132a/04

a.+m 133a/05

a.+mñıñ 133a/08

a.+n 135b/08

a.+ñ 130b/07

a.+sı 121a/02

a.+sığa 125a/07

[=13]

ağa inilik Erkek kardeşlik. Krş. **ağayın.**

a. 127a/01

[=1]

**Ağa Yunus Bk. Ağa Yunus Perī, Yunus
Perī**

A. 117a/11, 119b/01, 119b/03

[=4]

Ağa Yunus Perī Köroğlu’nun eşlerinden
biri. Krş. **Ağa Yunus, Yunus Perī**

A. 117b/02, 117b/04, 118b/02,

119b/08, 121a/06, 122a/07,

122b/02

A. birle 123b/06

A.+ğa 121a/08, 122a/06

A.+ge 116b/06, 117b/05

A.+ni 118b/01

[=13]

ağayın Bk. ağa ini

a. 130b/01, 130b/01

[=2]

ağız Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan,yemeye,içmeye,nefes alıp vermeye,ses çıkarmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ımız (ağzımız) 136a/05

a.+ındağı (ağzındağı) 123a/10

a.+ını (ağzını) 137b/01

a.+ındağı (ağzındağı) 118a/03

[=4]

āgūš Far. Kucak.

a. kél- 119b/04

[=1]

ah Sesin tonuna göre

pişmanlık,öfke,özlem vb. duygular anlatan söz.

a. dé- 116b/09

a. ur- Ah çekmek,yürek yanıklığı ile iç çekip uzun uzun ah demek.

116b/05, 130b/10

a. vāh kıl- Ağlayıp inlemek, sızlanmak.

130a/01

[=4]

āheste Far. Yavaş, ağır, sakin.

ā. 137a/03

ā. āheste 123b/06, 126b/09

[=3]

āhīr Ar. Sonra, sonunda.

ā.+de 131b/08

ā.+ın 121b/02

ā.+ında 120a/01

[=3]

aḥmak Ar. Akıllı kıt, anlayışsız, kalın kafalı (kimse).

a. 134a/07

[=1]

Aḥmed Serdār Köroğlu'nun dayısı. Krş. Serdār

A. 119a/08, 123a/02

[=2]

Āhū Kōz Aḳa Kişi adı.

Ā.121b/09

[=1]

aḥvāl Ar. Haller.

a. (ḥāl aḥvāl) 137a/05

[=1]

aḳ Beyaz, temiz.

a. şunḳar 120a/11

[=1]

aḳ- (Sıvılar için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek,yukarıdan aşağıya doğru düşmek.

a.-adı 117b/11

a.-ğan 131b/01

a.-ıp 116b/07

a.-ıp turur 126b/06

[=4]

aḳa Bk. aḳa

a. 121b/09

a. (Başlaşım Aḳa) 121b/03, 122a/04

a. (Muñlaşım Aḳa) 121b/01

a. (Şunḳarım Aḳa) 121b/07

a. (Tur Aḳa) 121b/11

[=6]

‘aḳl Ar. Düşünme,anlama,kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi,us.

‘a. 129a/03

‘a.+ı saḳ- 126a/09

‘a.+ımdın 138a/07

‘a.+ın élt- 124a/11

‘a.+u hūš kēt- 129a/12

[=5]

‘āḳıl Ar. Akıllı. (Metinde akıl anlamında kullanılmaktadır.)

‘ a.+ımnıñ (aḳlımnıñ) 119b/05

[=1]

al Önemli bir makamın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı; huzur.

a.+ıḡa (aldıḡa) 137a/01

a.+ige (aldige) 130a/10

al- 1. Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanındabulundurmak.

a.-alük 122a/01

a.-dı 124b/01, 124b/03

a.-ıp 119b/09, 120a/01, 121b/07, 121a/10, 121a/11, 124a/08, 124a/10, 131a/06, 133b/03,

a.-ur 138a/01

a.-ur mén 134a/04

2. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak.

a.-ur men 120b/03, 133a/04

4.Yüklenip götürmek, taşımak.

a.-ıp 135a/10

a.-ıp bar- 119a/08

5.Bir kimse ile evlenmek.

a.-ğan 127a/04

6.Bir insanı ölüm yoluyla bu

a.-ğan 130a/05

7. Etkisi altına almak.

a.-dın 129a/03

8.Kaplamak, sarmak.

a.-dı 117a/01, 117a/03, 117a/07

a.-ıpdur 117a/05

9. (Bir şeyi veya kimseyi) Bir yerden veya kimseden ayırmak.

a.-ıpdur 132a/09

10. Bir organı vücudundan ayırmak.

a.-ır 123b/03

11. Yeterlik işlevinde tasvirî fiiller yapar.

a.-may (çıdaya 'lmay) 121a/08, 123b/11

a.-madılar (tapa'lmadılar) 131b/08

a.-mas (basa 'lmas) 133b/09

[=31]

ketkin al- 121b/07

nayza al- 133b/03

ört al- 117a/03

yav al- 117a/01, 117a/05, 117a/07

basa'l- 133b/09

çapa'l- 118a/06

çiday-a'l- 123b/11

hayday-a'l- 121a/08

köre al- 132a/09

tap-a'l- 119a/07, 131b/08

yas-a'l- 116b/11

[=14]

aldır- al- 10'dan alma işini yaptırmak.

a.-ın 134a/03

[=1]

alda- Aldatmak.

a.-p 134a/11

[=1]

algür Bk. **alkür**

a. 138a/01

[=1]

alkür Hızlı, çabuk, tez. Krş. **algür**

a. şunķar 131a/06

[=1]

alma Gülgillerden, yurdumuzun her yerinde yetişen, dişli yapraklı,

açık pembe çiçekler açan, verimli, dayanıklı ağaç

a. (mişāl-i alma) 132a/11

a.dék (kızıl alma) 127b/01, 132a/02

[=3]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. (bés altı kün) 130b/02

a. (on altı) 127a/09

a.+da (on altı) 131a/08

[=3]

altun Sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyâsı yapımında kullanılan element.

a. 125a/04, 138b/01

a. (zer varaklı altun destâr) 124b/09

a. bilen 126a/05

a. cığa 124b/11

a. dın 124b/05, 131a/11

[=7]

amân Ar. Mesut,tam, esen.

a. bol- 119b/07, 120a/03, 120a/07, 120a/11, 120b/04, 120b/08, 121a/01, 121a/05, 130a/05

[=9]

amanlaş- Karşılıklı sağlık, esenlik sormak, selamlaşmak.

a.-ıp 121a/07

[=1]

ammâ Ar. Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin.

a. 122b/01, 123b/10, 126b/08, 127a/01, 127a/04, 127a/07

[=6]

ana Çocuk doğurmuş olan ya da anne yerine konarak kendisine saygı gösterilen yaşça büyük kadın, anne.

a. (Sırlaşım Ana) 121b/05

a.+ları 127a/04

a.+m 129b/08

a.+sı 126a/02

a.+sını 122b/02, 124b/02, 124a/02

a. (ata ana) 119b/11

[=8]

añglavçı (Kır. angduucu) Takipçi.

a. 134b/06

[=1]
ara İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık.
a.+sıda 123b/10
 [=1]
aralık Bu, şu, o işaret sıfatlarıyla
 kullanıldığında sınırları belli bir
 zamanı ifade eder.
a. 122a/01
 [=1]
ārām Ar. Sahrada, çölde mahsus
 konulan nişan.
ā.+ıñmı 134a/07
 [=1]
āram Far. Yerleşme, karar kılma.
ā.+ğa tüş- 129b/11
 [=1]
adaş- Yolu şaşırarak, yanılmak.
a.-ıp 126a/11, 126b/03
a.-tı 126a/10
a.-tım 138a/08
 [=5]
yol adaş- 126a/10
 [=1]
arç Aç.
a. arslan 119b/07, 120a/07
 [=2]
argumak Cins, asil at.
a.+nıñ 118a/06
 [=1]
ari Far. Evet.
a. bil- 138b/05
 [=1]
arķa Ön, sağ ve solun dışında dördüncü
 yön, görünmeyen taraf
a.+mızdın 130b/02, 138a/04
a.+sı 118b/09
 [=3]
armān Far. Arzu, istek.
a. bilen 119a/04, 119a/08, 119a/10,
 120b/06
a.+da 118a/05
a.+larım 136b/06
 [=6]
arslan Afrika ve Batı Asya'da yaşayan,
 dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli,
 kedi cinsinden memeli hayvan.
a.+ım 137b/06
a.+ım (arç arslan) 119b/07, 120a/07
 [=3]
artık Fazla.

a. 128a/06
 [=1]
art- Yükleme.
a.-ım 134b/04
 [=1]
artuķ Bk. **artık**
a.+(-dın artuķ) 123a/08
 [=1]
'arz Ar. Bildirilmek istenen husus, hal.
'a.+ım 132a/06
 [=1]
'aşā Ar. Uzun el değneği.
'a. 117a/08
 [=1]
Asķar Yer adı.
A. tağı 134b/08
 [=1]
aşl 1. Ar. Kaynak, kök, menşe.
a.+tı 119b/08, 136b/02
 2. Soy, nesep.
a.+ım 137b/08
a.+ıñ 138b/06
 [=4]
aşlā Ar. Hiçbir vakit, hiçbir zaman,
 hiçbir şekilde, kesinlikle.
a. 122b/01, 122b/10, 127a/07
 [=3]
āsmān Far. Gök, gökyüzü, semâ, felek
a.+day 132b/02
 [=1]
ast Alt, alt kısım.
a.+ıda 131a/05, 135b/07
a.+ıdağı 131a/08
a.+ıge 126b/06, 131a/06
a.+ıñda 133b/05, 133b/07
 [=6]
aş- 1. Geçmek, geçip gelmek.
a.-tı 118a/04
 [=1]
 2. Bir yeri boydan boya geçmek,
 katetmek.
a.-ķanıñ 121a/09
a.-tı 118a/04
 [=2]
söz aş- 118a/04
 [=1]
aş Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek.
a. (tamaķlarıdın öt-) 123b/09
a.+ında 121a/03
a.+ıñmı 134a/02

a. su art- 129b/01
[=4]
‘aşık Ar.Bir şeye veya birine karşı aşırı
sevgi duyan kimse, tutkun.
‘a. bol- 119a/01, 127b/12
[=2]
‘aşıklık Ar.Âşık olma, aşka tutulma
durumu.
‘a. 130a/06, 130b/07
[=2]
at I Binme, yük çekme ve taşıma
hizmetlerinde kullanılan Orta
Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli
hayvan.
a. 131a/11, 124a/03, 124b/06,
125b/05
a. çap- Ata binerek koşturmak, atı
dolu dizgin koşturmak.138a/05
a.+ğa 124a/04, 124a/06, 124b/02,
128b/11
a.+ğa (Ğır At) 124a/05
a.+ı 125b/11, 131a/08, 132a/03,
132b/02
a.+ı (Ğır At) 126b/03
a.+ığa (Ğır At) 123b/11
a.+ıñ (yügrük at) 133b/07
a.+ın sayla- 126a/07
a.+ına 124a/01
a.+ını 126b/09
a.+ıñ 137a/08, 137b/01
a.+ıñını 134a/05
a.+larımmı 135a/06
a.+nı çap- 125a/02
a.+nıñ 137a/01, 137a/01
[=26]
at II Ad, isim.
a. 119a/03
a.+ı 133a/08
a.+ını 127a/02
[=3]
ata Baba.
a. ananı 119b/11
a.+ları 127a/04
a.+m 129b/08
a.+sı 126a/02
a.+sığa 122b/04
a.+sını 122a/07
[=6]
ata- Adıyla söylemek.
a.-p 125b/09

a.-p erken 125b/11
[=2]
atlı Ata binmiş olan (kimse),
a. (bédev atlı) 127b/08, 137a/07
[=2]
‘Avaz Bk. ‘Avaz Han
‘A. 117a/03, 117b/04, 118a/04,
118b/07, 118b/08, 118b/09,
122b/03, 123a/02, 123a/08,
125a/03, 125b/02, 129b/01
‘A. (Bal ‘Avaz Cān) 126a/10
‘A. ‘Avaz 120a/08
‘A. balım 116b/08, 117a/01
‘A. bilen 123a/11
‘A. çırak 123b/01
‘A.+dın (Bal ‘Avaz) 119a/04,
119a/08
‘A.+dın soñ 122b/10
‘A. èdi 117b/08 118a/05
‘A. érdi 119b/06
‘A.+ğa 120a/09
‘A. Han.ğa 135b/07
‘A. Han.nıñ 120a/05
‘A. inim 122b/08
‘A.+nı 126a/08, 131b/09
‘A.+nı (Bal ‘Avaz) 119a/07, 120a/04,
120b/03
‘A.+nıñ 116b/09, 116b/10, 119b/02,
121a/03
‘A.+nıñ (Bal ‘Avaz) 119b/02,
121a/02
‘A.+sız 120a/10
‘A. üçün 118b/02, 119a/02
[=41]
‘Avaz Cān Bk. ‘Avaz Han
‘A. 118a/01
‘A.+dın 119a/06
[=2]
‘Avaz Çırak Bk. ‘Avaz Han
‘A. 123/01
[=1]
‘Avaz Han Köroğlu’nun manevi
oğlu.Öz babası Bulduruk
Kasap’tır.
Krş. ‘Avaz, ‘Avaz Cān, Bal ‘Avaz, Bal
‘Avaz Cān, ‘Avaz Çırak, ‘Avaz Oğlan.
‘A 117a/05, 118b/11, 126a/07,
126b/06, 126b/08, 127a/07,
127a/10, 127b/05, 131b/09,
134a/10, 134b/01, 135a/09,

135b/06, 136b/08, 137a/04,
137a/06
‘A. **birle** 129a/10
‘A.+**day** 117b/01, 123a/09, 126a/09
‘A.+**dın** 120a/01
‘A.+**dın** 118a/11
‘A.+**dur** 135a/07
‘A.+**ğa** 120b/02, 125b/09, 125b/11,
137a/03
‘A.+**nı** 127b/01, 130b/10, 132a/04,
137a/03
‘A.+**nın** 135a/11
‘A.+**nıñ** 117a/11, 120b/10, 127b/04
[=35]
‘**Avaz Oğlan** Bk. ‘**Avaz Han**
‘A. 126b/02
‘A.+**dın** 125b/01
‘A.+**ğa** 127b/04
[=3]
avçı Avlanmayı kendine meslek edinen
veya spor amacıyla avlanan
kimse.
a. mén 134b/06
[=1]
avrat (<Ar. ‘avret) Zevce,eş
a.+ıñnıñ 118a/02
[=1]
ay Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne
yansıtan ve dünyamızın tek
uydusu olan gök cismi, kamer,
mah.
a. 127b/11
a. dék (misli-i yañı tuğan ay) 132a/02
[=2]
ay- Demek, söylemek.
a.-dı 116b/06, 117b/06, 118b/03,
119b/10,121a/08, 122b/04,
127b/06, 129b/07, 130b/10,
132a/05, 133a/02,133a/05,
134b/01, 135b/07, 137a/04
a.-adı 118a/09
[=16]
söz ay- 116b/06, 117b/06,
119b/10, 121a/08, 122b/04,
127b/06, 129b/07, 130b/10,
132a/05, 133a/05, 134b/01,
135b/07
[=12]

ayak Vücudun, bacadan ayak bileğiyle
ayrılan ve yere basıp durmayı,
yürümeyi sağlayan kısmı.
a.+ı (ayağımğa) 118a/02
a.+ımğa (ayağımğa) 137b/03
[=2]
‘**ayāl** (<Ar. ‘ayyil) Kadın, zevce.
‘**a.+nı** 130b/08
[=1]
‘**ayālsız** Kadınsız, eşsiz.
‘**a.** 130b/08
[=1]
ayım Hanım.
a. 118b/06
[=1]
ayna (< Far. āyīne) Karşısındaki şeylerin
görüntüsünü aksettiren, özellikle
insanların kendilerini görmek için
kullandıkları, arkası sırlanmış cam
veya mādenden levha,
a. (çār-ayna-dubulğa) 132b/06
[=1]
ayrıl- Uzaklaşmak, onu geride
bırakmak, ayrı düşmek.
a.-ar 118b/10
a.-dıñ 119a/04, 119a/06, 119a/08,
119a/10
a.-ğan 122a/10
a.-ğın 119b/03
a.-ıp 118a/11, 123b/02
[=9]
ayt- Demek, söylemek.
a.- 130a/03, 134a/08
a.-adur 127b/05, 137a/06
a.-ayın 117b/08
a.-ğan 120b/06, 127b/09, 130b/04
a.-gey 117a/07
a.-ğıl 128b/09
a.-ğın 138b/06
a.-ıp 117b/06, 119a/05, 119a/06,
119b/08, 121a/06, 130a/08
a.-ıp édi 130b/06
a.-mağa 137b/08
a.-mayın mén 119b/01
a.-sa 119a/06, 123a/04
a.-ur 131b/03, 132b/11, 130a/01,
136b/06
a.-ur mén 129a/08
[=26]
fermān ayt- 136b/06

rāstın ayt- 130a/08
söz ayt- 117a/07, 127b/04,
 137a/06, 137b/08
sözi ayt- 123a/04
sözni ayt- 117b/08
 [=8]
aytuş- Söyleşme.
a.-up 129a/10
 [=1]
‘ayyār Ar.Çevik, yiğit (kimse).
a. (turfe ayyār) 131a/05
 [=1]
az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir
 ölçünün altında bulunan, çok
 olmayan.
a.+rak 135a/02
 [=1]
az- Yolu şaşırarak, dalaletle düşmek.
a.-ğan 125b/08
 [=1]
‘azāb Ar.Pişmanlık, çaresizlik, korku
 vb. durumların verdiği sıkıntı,
 işkence, keder.
‘a.+ı 126a/11
‘a. kör- 128a/08
 [=2]
āzāde Far.Hür, serbest.
a.+dür 126b/05
 [=1]
azar İstirap, zulüm.
a. kıl- 138b/03
a. ur- 125b/03, 138a/04, 138a/07,
 138b/03
 [=5]
‘azīz Ar.Saygı duyulan, hürmet edilen,
 dost.
‘a. 132a/07, 135a/07, 135b/10,
 137b/05
‘a. han 121a/05
 [=5]

B

bādām Far.Badem sözünün eskiden
 kullanılan, bugün de halk ağzında
 görülen asıl şekli.
b.güli 116b/11
 [=1]
badir Destekçi.
b.+leri 125a/03
 [=1]

bāğ Far.Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve
 çiçeklik yer.
b. 118b/07, 126b/08, 133a/06,
 134b/08
b.+da 133a/09
b.+ığa (irem bāğı) 119b/09, 122a/06
b.+ımğa 133a/03
b.+ına 119b/02, 120a/06
b.+ına (Çembil bāğ) 120a/04
b.+ına (irem bāğı) 119b/03
b.+ın dağı 138a/03
b.+larda 126b/05
b.+nın 126b/11
 [=15]
bağın- Boyun eğmek.
b.-mas 119a/09
 [=1]
bağır Göğüs, sîne.
b.+ı (yürek bağrı ezil-) 121b/08
b.+ıdur (yürek bağrı) 117b/07,
 118b/04
b.+ım (bağrım) 120b/10
b.+ın (bağrın dağla-) 133b/01
 [=5]
bağla- 1. İp, bağ veya başka bir araçla
 bir şeyi bir yere, diğer bir şeye
 veyâhut birkaç şeyi birbirine
 tutturmak, birleştirmek.
b.-p 128/11, 133a/03, 136b/09
 [=3]
luğat bağlamak bol- Dilini
 bağlamak 135a/11
 [=1]
bağlan- Sarılmak, sargılanmak.
b.-mayın 133a/10
 [=1]
bak- Bakmak.
b.-sam 136b/02
 [=1]
bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal
 özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi
 beyazdan esmere kadar değişen,
 koyu kıvamda tatlı madde.
b. (‘Avaż Cān) 126a/10
b. (mişl-i bal) 117a/06
b. (Hasan Han) 124a/04
b.+ım (‘Avaż Balım) 116b/08,
 117a/01
b. tile- 124b/08
 [=6]

Bal ‘Avaż Bk. ‘Avaż Ҳан
B.+dın 119a/04, 119a/08
B.+nı 119a/07, 120a/04, 120b/03
B.+nıñ 119b/02 121a/02
 [=7]
Bal ‘AvażCan Bk. ‘Avaż Ҳан
B. 126a/10
 [=1]
bala Küçük çocuk, yavru.
b. 133b/08, 136b/07
b.+nıñ 118a/07
b.+sı 138a/06
 [=4]
balta Eskiden kullanılan bu âlet
 biçimindeki yakın savaş silâhı,
 teber.
b. 132b/07
 [=1]
bar Kainatta veya düşüncede bulunan,
 mevcut olan şey, var.
b. 117a/09, 118a/03, 121a/02,
 123a/10, 123b/08, 123b/08,
 124a/03, 132b/03, 133b/07,
 136a/07, 137a/10
b. bol- 129b/05
b.+dı 129b/06
b.+dur 128a/11, 128b/05, 129b/10,
 129b/11, 132a/09, 133b/05
b. éken 126a/06
b. ékendür 125b/09
b. érdi 127a/05
b. érür mü 138a/06
b.+mı 117a/05
b.+ıñda 118b/05
b. mu dey 138b/01
 [=25]
bar- Ulaşmak, erişmek, vasıl olmak,
 varmak.
b.-a’lmas 118b/06
b.-a yat- 125a/10, 126a/10
b.-ar 125b/04
b.-dıñ 138a/02
b.-ğıl 133a/03
b.-ıp 122a/07, 123b/07, 124a/01,
 126b/04, 132a/05, 133a/03
b.-may 119a/08
b.-sa 117b/07
b.-sam 118b/04
b.-ur men 120b/01
b.-ur miz 120a/06

b.-ur sén 137a/05
 [=18]
kaşığa bar- 132a/05
çapa bar- 124a/01
 [=2]
barça Bütün, hep; bütününü, hepsi.
b. 119a/09, 120b/02, 121b/04,
 121b/10, 124a/07, 129b/10,
 129b/10, 131a/09, 133b/11,
 134a/06, 134a/06, 136a/07
b.+ları 131b/08
b.+sı 118a/09, 118a/10, 131a/10
b.+sıdın 123b/02
b.+sın 118b/10, 120a/09, 129a/03,
 130a/05
 [=21]
bārek’allah Ar. Beğenilen, takdir edilen
 bir şey karşısında kullanılan
 “maşallah, aferin, ne güzel”
 anlamında övgü sözü.
b. 137a/02
 [=1]
barķıl- Yüksek sesle bağırarak.
b. 120b/06
 [=1]
barķıt- Sıkarak.
b.-ıp érdi 135b/04
 [=1]
bar Yelek, zırh.
b.+ı 125a/01
 [=1]
bas-1. Ayağı, üzerine vücudun veya
 bacağın ağırlığını verecek şekilde
 zemine yahut herhangi bir yere
 koymak.
b.-a’l- 133b/09
b.-ma 136b/03
b.-tı 126a/09
 2. Etkisini kuvvetle hissettirmek,
 bürümek.
b.-tı 133a/01
 3. Bir şeyi kuvvetle bastırmak,
 sıkıştırmak.
b.-ıp 136b/08
 [=5]
ter bas- 133a/01
 [=1]
basıl- Basılmak, tazyik edilmek.
b.-mayın 125a/03
 [=1]

baş İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa.

b. 135a/10

b.+da 131a/07

b.+ımda 136a/07

b.+ında 132a/09, 132b/03

b.+ımı 125b/05, 135b/06

b.+ıñızını 123a/01

b.+ıñını 118a/10, 130b/04, 134a/02, 134a/03

b.+larım 138b/07

b.+ta erken 126a/05

2. Kişinin bizzat kendisi.

b.+ığa 130a/06, 131b/05

b.+ıge 130a/08

b.+ım 135a/07

b.+ıma (ğarip baş) 131b/02

b.+ıma sal- 129a/02

b.+ımmı 120a/04

b.+ında 121a/02, 129b/06,

3. Bir şeyin en üst kısmı, tepe, zirve.

b.+ıdım 137b/08

4. Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı.

b.+ında 128b/05

[=25]

başçı Yol gösteren kimse, kılavuz.

b. kıl- 122a/04

[=1]

başka Bilinenden gayri, diğer.

b.+ları 131b/09

[=1]

başla- Harekete geçmek, bir işe girişmek.

b.-p 139a/01

[=1]

Başlaşım Aka Kişi adı.

B. 121b/03, 122a/04

[=2]

bat- Dokunmak, gücüne gitmek, ağır gelmek.

b.-ip 117b/05

[=1]

batır Bahadır, yiğit, kahraman. Krş. **batur**

b. 134b/02, 134b/07

[=2]

batur Bk. **batır**

b. 134b/09

[=1]

beyze (<Ar. beyz) Beyaz

b. 124a/09

[=1]

beyze kör- Korkmak 124a/09

[=1]

bāz Ar. Tekrar, yeniden.

b. 116b/06, 118b/01, 119b/10, 122a/08, 122b/01, 123b/11 127b/03

[=6]

be-nāgāh Far. Ansızın, birdenbire.

b. 129a/11, 136b/11

[=2]

beden Vücut, gövde.

b.+de 119b/06

[=1]

behişt Cennet, uçmak.

b. 137a/09

[=1]

belā (< Ar. belā') Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey.

b. 132a/09

b.dék (mişl-i belā) 132a/03

b. kel- 132a/07

[=3]

belki Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen

b. 119a/05, 133a/07

[=2]

bend Far. Bağlama, bağlanma.

b. kıl- 136b/09

[=1]

bende Far. Kul, köle.

b. men 117b/09

[=1]

ber - 1. Bir şeyi bir kimseye iletmek, eriştirmek.

b.-gen 121a/03, 134b/06

b.-ip 122b/02

2. Bir şeyi, karşılık beklemeden birine bırakmak, bağışlamak.

b.-gen 119b/02

3. Biriyle evlendirmek.

b.-eyin 130a/11

4. Belirlemek, tespit etmek.

b.-gil 130b/02

5. Tezlik işlevinde tasvirî fiiller yapar.

b.-di 121a/07, 124a/02, 122a/09, 124b/07, 126b/11

b.-dim 128a/12
b.-edür 137a/0
b.-ip 128b/12
b.-sün 125a/11, 135b/08
b.-meyin 124a/05
 [=17]
bola ber- 135b/08
cevāb ber- 137a/06
cöney ber- 121a/07, 124a/02, 124b/07
kaḍ ber- 128b/12
köre ber- 125a/11, 128a/12
selām ber- 122b/02
sır bér- 124a/05
yata ber- 122a/09, 126b/11,
yıkıla ber- 135b/05
 [=11]
bereke (< Ar. bereket) Uğurlu olma, kutluluk.
b.+ḍin 118b/10
b.+m 123b/02
b. ü hıızır 123a/11
 [=2]
beri 1. İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer.
b. 134b/09
 2. Ayrılma hâinden sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir, bir işin başlangıç yerini ve zamanını gösterir.
b. (-ḍin beri) 126b/07
 [=2]
bermer İsteme, ümit etme.
b. kıl- 131b/07
 [=1]
bernā Far. Genç, delikanlı, civan
b. 132a/10, 132a/11
b. (ḱadd-ı bernā) 131a/01
b. (ṣāh-ı bernā) 132b/08
 [=4]
bes Yeter.
b. 117a/06
 [=1]
beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.
b. altı kün 130b/02
b. on beş 125b/07
 [=2]
bet İstikamet.

b. menen 118a/11
 [=1]
beyābān Far. Çöl, sahra.
b.+larnı (deşt ü beyābān) 131b/07
 [=1]
beyān Açıklama, anlatma, söyleme.
b. eyle- 129b/09
b. kıl- 116b/06, 118b/02, 129b/04, 130b/05, 132a/05
 [=6]
bédev Koşu atı.
b. atlı 127b/08, 137a/07
 [=2]
bég Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse, emîr.
b.+in 138b/06
b.+ler 138a/01
b. yigit 127b/08, 137a/09
 [=4]
béglik Beylik, bey konumunda ileri gelen insan olma durumu.
b.+ni kıl- 138a/01
 [=1]
bél I Bedenin kuşak bağlanacak yeri.
b.+de érken 132b/07
b.+ge 136a/09
b.+idin 135b/04
b.+ige 124a/08, 137a/08
b.+iñdegi 138b/02
b. kemerni 124b/05
b.+lerimge 128b/11
 [=9]
bél II Dağ tepeleri arasında geçit verenalçak yer, dağ geçidi, belen.
b. bol- 121a/09
b.+dey (Çembil bél) 135a/05
b.+ḍin (Çembil bél) 117a/05, 118b/07, 119a/03, 120b/05, 122a/09, 122b/08, 124a/02, 124b/07
b.+i (Çembil bél) 121b/11
b.+idin 135a/10
b.+iga (Çembil bél) 138a/01
b.+ige (Çembil bél) 116b/07, 120a/01, 122b/06
b.+iniñ (Çembil bél) 118a/03, 123a/11
b.+iñ (Çembil bél) 117b/03, 118a/05, 121a/11, 122b/11

b.+ni (Çembil bél) 125a/05
b.+niñ (Çembil bél) 123a/09, 128b/05
 [=25]
bêlgü Alâmet, nişan.
b.+si 122b/08, 122b/10
 [=2]
bî-‘akl Far. Akılsız.
b. 134a/05
 [=1]
bî-er Far. Ersiz, eşsiz.
b. 130b/08
 [=1]
bî-ferzendlik Far. Oğulsuz, çocuksuz
 olma, evlat sahibi olmama.
b.+din 118b/02
 [=1]
bî-haber Far. Habersiz.
b. 133b/10
 [=1]
bî-hoş (< Far. hūş) Şaşkın, sersem.
b. bol- 127b/02
 [=1]
bî-iẖtiyār Far. İradesi dışında, kendisi
 istemeden.
b. 130b/09
 [=1]
bî-kār Far. İşsiz (kimse).
b. 119a/05
 [=1]
bil- 1. Bir şey hakkında bilgisi olmak, o
 şeyi öğrenmiş bulunmak.
b.-er 118b/10
b.-eyin 130a/09
b.-ip 131b/06, 135a/10, 136a/11
b.-ip érdim 136a/11
b.-mediñ 119b/11
b.-mem 132b/05
b.-menem 131a/04, 132a/08, 132a/10
b.-mey 121b/02, 125a/10, 125b/05,
 136a/08
b.-mey mén 134b/01
b.-mey sén 135a/05
b.-señ 118b/05
b.-señ érdi 118b/09
 2. Anlamak, gerçeğine erişmek,
 idrak etmek.
b.- 130b/04
b.-dim 138b/05
b.-e bil- 118b/05, 118b/09
b.-ip 135b/01

[=24]
ari bil- 138b/05
bile bil- 118b/05, 118b/09,
 135a/10
 [=4]
bildür- Herhangi bir konuda bilgi veya
 haber vermek.
b.-er mü 136a/03
b.-gin 130a/08
b.-mey 119a/03, 119a/03, 121b/05,
 124a/01
b.-üp 119b/09
 [=7]
bilen 1. Kelimenin sonuna geldiğinde
 birliktelik, beraberlik, araç, neden
 veya durum anlatan cümleler
 yapmaya yarayan bir söz.
b. 118a/04, 119a/04, 119a/08,
 119a/10, 120b/06, 123a/07,
 123a/11, 125b/08, 128b/06,
 129a/08, 129a/09, 130a/02,
 130a/05, 130a/07, 130b/01,
 131b/01, 131b/03, 135a/08,
 135a/10, 135b/11, 136b/04,
 136b/04, 136b/05, 137a/08
 2. Cümle içinde aynı görevde bulunan
 iki ögeyi birbirine bağlamaya
 yarayan bir söz.
b. 120b/10, 122a/05, 123a/09,
 126a/05, 132b/07, 129b/08
 [=23]
bir 1. Sayıların ilkinin adı. Krş. **birin**
b. 116b/06, 116b/05, 117a/07, 117a/09,
 117b/06, 118a/04, 118a/05,
 118a/07, 119b/03, 118b/02,
 119b/10, 121a/08, 121b/03,
 122b/04, 122b/06, 122b/11,
 123a/05, 124a/07, 125a/11,
 125b/01, 125b/09, 126b/05,
 126b/09, 127b/03, 127b/04,
 127b/05, 127b/06, 129b/06,
 129b/07, 129b/08, 130b/10,
 130b/11, 132a/01, 132a/01,
 132a/03, 132a/05, 132a/06,
 132a/09, 132b/06, 132b/07,
 133a/05, 134a/10, 134b/01,
 135a/02, 135a/10, 135a/10,
 135a/10, 136b/08, 136b/11,
 136b/09, 137a/06, 137b/08
 138b/05

b. (kırk bir kün) 126b/01, 126b/02, 126b/04, 127a/08
b. (kırk bir) 126b/01
b. (kırk bir kün keçe) 131b/07
b. (on bir) 126a/06, 127a/01
b. bir 117b/08, 127b/09, 130a/09, 137a/06
b.+de 125a/06
b. dem 121b/11, 122a/01
b.+dey 123b/10
b.+i (bir biri) 136a/01
 2. Belirsiz sıfat veya zamir olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir.
b.+i 134a/11
b.+ige (birbiri) 136a/01
b.+ine 118a/09
b.+ini 127a/02, 127a/02, 127a/03, 127a/03
b. (hiç bir) 125b/06, 129a/12, 129b/02
b. neçe 119b/10, 120a/02, 135b/07 [=83]
birden Bir defada, birlikte, aynı zamanda.
b. 127a/08 [=1]
birev Bir kimse, herhangi biri.
b.+niñ 130a/08 [=1]
birin Bk. **bir 1**
b. birin 137a/10 [=1]
birle 1. Bk. bilen 1
b. 121b/09, 122b/04, , 129a/10, 129b/02, 131a/01, 131b/06, 133b/01, 135b/04, 136b/08, 136b/09, 137a/05
 2. Bk. **bilen 2**
b. 121a/07, 122b/01, 122b/02, 123b/05, 123b/07, 123b/08, 123b/10, 123b/11 [=19]
birlen Bk. **bilen 1**
b. 122a/03, 127a/10 [=2]
bişür- Tecrübe kazandırarak olgunlaştırmak, kemâle erdirmek.
b.-üp 134a/06 [=1]
biz Çoğul birinci şahsı gösterir.

b. 118a/11, 118a/11, 120a/06, 121b/06, 121b/10, 122a/04, 123b/02, 130b/01, 130b/03
b.+din 122b/07
b. édük 130b/01
b.+ge 117b/09, 121b/04, 123a/06, 132a/07
b.+ler 130b/07
b.+lerge 129b/04, 130b/02
b.+lerge 122b/05
b.+lerni 132a/09
b.+ni 122a/03, 125a/05, 132a/06
b.+niñ 138b/01, 138b/05, 139a/01
b.+niñ mü 136b/03 [=27]
bol- Olmak.
b.- 120a/02, 120a/03, 120a/07, 120a/11, 120b/04, 120b/08, 121a/01, 121a/05
b-a bér- 135b/08
b.-a çık- 128a/10
b.-a kél- 133a/01
b.-alük 122a/01
b.-ar 118b/11
b.-ar siz 121b/06
b.-dı 116b/07, 116b/07, 116b/08, 122b/04, 122b/11, 122b/11, 123a/01, 125a/07, 125b/07, 126b/01, 129b/04, 130a/02, 135b/06, 137b/07
b.-dı (luğat bağlamak bol-) 135a/11
b.-dum 120a/05, 129a/05
b.-ğan 119a/01
b.-ğan (derdge giriftār bolğan bol-) 129b/05
b.-ğandın soñ 117b/10
b.-ğannı 119b/09, 122b/08
b.-ğaydı 117b/09
b.-mas 129a/02, 131a/06
b.-may mu 123a/07
b.-sa 116b/08, 116b/10, 117a/01, 120b/01, 130b/05
b.-sa biz 129b/05
b.-sak 130b/03, 130b/07
b.-sañ 129b/05
b.-sun 117a/10, 117a/10, 117a/11, 117b/02, 121a/08, 121a/09, 121a/09, 121a/10, 121b/01, 121b/03, 121b/05, 121b/07, 121b/09, 121b/10, 121b/11, 121b/11, 122a/02, 122a/04,

125a/10, 128b/03, 132a/07,
 133a/06, 133a/06, 133a/07,
 133a/09, 133a/09, 133a/11,
 133a/11, 133b/02, 133b/02,
 133b/04, 133b/04, 133b/06,
 133b/08, 133b/10, 134a/01,
 134a/03, 134a/05, 134a/07,
 134a/07, 134a/09, 137a/07,
 137a/08, 137b/02, 137b/06,
 138a/02, 138a/06, 138b/02,
 138b/06, 139a/02
b.-up 117b/02, 120a/01, 122a/09,
 122a/11, 123a/06, 124a/11,
 127b/02, 127b/12, 129b/03,
 130a/05, 131b/08, 132a/07,
 133b/08, 135a/07, 135b/03,
 136b/10, 137b/04, 138b/08
b.-up érđi 127a/07
b.-up sén 129b/09
b.-up tur- 118b/09
b.-up dur 122b/06, 128b/02
b.-ur 117a/08, 121a/04, 136b/01
b.-ur mı 136a/07, 137b/06
b.-ur miz 130b/01
 [=129]
ābād bol- 118b/09
ada bol- 128b/03, 129a/02
amān bol- 119b/07, 120a/03,
 120a/07, 120a/11, 120b/04,
 120b/08, 121a/01, 121a/05,
 130a/05
‘aşa bol- 117a/08
‘aşık bol- 119a/01, 127b/12
bar bol- 129b/05
bél bol- 121a/09
bi-hüş bol- 127b/02
cellād bol- 133a/01
çöl bol- 116b/08
derdge giriftār bolğan bol-
 129b/05
ecel bol- 132a/07
él bol- 116b/07 121a/09
garīb bol- 135a/07
giriftār bol- 129b/09
guşsa bol- 123a/06
hafa bol- 129b/03
han bol- 120a/01
hayrān bol- 131b/08, 138b/08
kānday bol- 130a/02
karı kara bol- 127a/07

ketgen bol- 116b/08, 117a/01,
 117a/05
késmek bol- 135b/06
kete bol- 125a/10
kıyāmat bol- 122b/06
kim bol- 122b/11
kirer bol- 129a/05
köl bol- 117a/10
körmek bol- 125a/07
kum bol- 122b/11, 123a/01
kün bol- 122b/04, 126b/01
meşgül bol- 122a/09
mol bol- 117a/10
naşib bol- 120b/01
rāst bol- 116b/10
rū-be-rū bol- 135b/03
sadağa bol- 132a/07
sel bol- 116b/07
sundurmak bol- 136b/10
talav bol- 121b/10
tiri bol- 117b/10
uçar bol- 120a/05
uçmağ bol- 117b/02
uyat bol- 136b/01
vīrān bol- 121b/11, 123a/07
yol bol- 117a/11, 117b/02,
 118b/11, 121a/08, 121a/10,
 121b/01, 121b/03, 121b/05,
 121b/07, 121b/09, 121b/11,
 122a/02, 122a/04, 133a/06,
 133a/06, 133a/07, 133a/09,
 133a/09, 133a/11, 133a/11,
 133b/02, 133b/04, 133b/04,
 133b/06, 133b/08, 133b/10,
 134a/01, 134a/03, 134a/05,
 134a/07, 134a/07, 134a/09,
 137a/07, 137a/08, 137b/02,
 137b/06, 138a/02, 138a/06,
 138b/02, 138b/06, 139a/02
zamān bol- 120a/02
 [=103]
boşluğ (Otoritede) Eksiklik, noksanlık.
b.+ıñdın 119a/06
 [=1]
boy İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki
 yükseklik, kamet, endam.
b. 136a/01
b.+ı 132a/02, 132a/11, 132b/03
 [=4]

Boy teñleşip boylaş- Boyu birbirine yetip büyümek. 136a/01
 [=1]
boyun Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.
b.+ıda (boynıda) 131b/11
b.+ığa (boynığa) 127b/04, 131b/11 133a/03
 [=4]
boz Açık toprak rengi, kül renginin adı.
b. maral 120b/08
b. orda 122b/03
b. ordalık 122b/10
 [=3]
bölek Bölük, grup.
b.+i (bölegi) 119b/03
 [=1]
börk Kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postundan yapılmış kürksüz başlık, kalpak.
b.+i 132b/03
 [=1]
bu 1. İşaret sıfatı.
b. 116b/05, 117b/05, 117b/08, 118a/09, 118a/10, 118b/01, 118b/03 119b/08, 121a/06, 122a/01, 122b/09, 123b/03, 123b/05, 128a/03, 128b/09, 129a/10, 129a/11, 130b/06, 130b/11, 131b/03, 131b/05, 132a/04, 133a/02, 133a/05, 134a/10, 135a/09, 137a/03, 137b/05, 137b/06, 137b/07, 138b/04, 138b/07
b. kün 122b/07
 2. İşaret zamiri.
b.+larnıñ 127a/04
b.+mı 123a/01
munça 118a/07, 130a/01, 130a/03
munda 118b/07, 121a/11, 132b/10, 133a/11, 134b/07, 134b/11, 138b/08
mundağ 118b/02, 131b/04
mundağın 136b/04
mundək 137a/07
munday 125b/07, 136a/11, 137b/04
mundın 120b/01

munı 135a/09
munıñ 117a/09
muña 122b/09
munda 133a/04
 [=57]
bul 1. Bk. **bu** 1.
b. 118b/10, 120b/11, 127a/01, 133a/03
 [=2]
bul 2. Bk. **bu** 2.
b. 127b/06
 [=3]
bul- mec. -e ermek, elde etmek.
b.-masa 119b/05
b.-madım 137b/07
 [=2]
cân bul- 119b/05
 [=1]
bulak Kaynak, pınar.
b.+ı (bulağı) 128b/05, 128b/06
b.+ları 126b/06
b.+larım 134b/08
 [=4]
buzul- Bozulmak, düzgünlüğü kaybolmak.
b.-ayın 117b/06
b.-sun 121b/09
b.-up 118b/11
 [=3]
yurt buzul- 117b/06
 [=1]
bülbül Far. Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.
b.+ler 126b/06
 [=1]
bülend Far. Yüksek, yüce.
b. 117a/08
 [=1]
C
cân Far. İnsanlarda hayatın devamını sağlayan madde dışı varlık.
c. 117b/11, 119a/05, 132a/06
c. ('Avaž Cân) 118a/01
c. (Bal 'Avaž Cân) 126a/10
c. (şirîn can) 130b/03, 130b/06
c. bul- 119b/05
c. çık- 119b/06
c.+dı 120a/10
c.+dın 122a/10, 128a/07, 129a/08
c.+dın ('Avaž Cân) 119a/06

c.+dın (şirîn can) 125b/02
c.+ı 138b/05
c.+ım 119b/06, 120b/03, 122b/07, 127b/12, 129a/06, 132a/07, 135b/10
c.+ım (şirîn can) 130b/05
c.+ımı 120a/08, 138b/07
c.+ımmı 131a/02
c.+ıñ 118b/05
c. közüm 118a/07
 [=29]
cānān Sevgili, sevilen kadın.
c. 131a/08, 131b/02
c.+ı (cānı cānānı) 119b/11
 [=3]
Cānder Safder Şah'ın kardeşlerinden biri.
c. 127a/02
 [=1]
cāy Far. Yer.
c.+dın tur- 129a/11, 130b/10
c.+larıdın 123b/05
 [=3]
cayla- Düzme, yerli yerine yerleştirmek.
c.-p 124b/06
 [=1]
cayt-Gütmek, yönetmek.
c.-amay mén 135b/10
 [=1]
cellād Ar. İdam hükmünü yerine getirmekle görevli kimse. Krş.
cellāt
c. 136a/09
c. (Kırk Cellād) 123a/03, 123a/11, 123b/04
c. bol- 133a/01
c. (Kırk Cellād) 124a/06
c.+lar 123a/05
 [=7]
cellāt Bk. cellād
c.+ım (Kırk Cellāt) 123a/01
 [=1]
cemāl Ar. Yüz güzelliği, güzel yüz.
c. (Yūsuf cemāl) 139a/02
 [=1]
cennet Ar. İmanlı ve iyi kimselerin ölümünden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her

türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.
c. 138b/05
 [=1]
cet- Varmak; ermek; ulaşmak
c.-emem (cedemem) 119b/02
c.-e 'lmedim (ced'elmedim) 120a/04
 [=1]
cavāb Ar. Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.
c. 127b/10, 128a/04, 128a/10, 128b/04, 128b/10, 129a/04
c. bér- 137a/06
 [=7]
cavābsız Bir yere sormadan geleyim mi diye önceden haber vermeden gelme.
c. 133a/03
 [=1]
cevlān Ar. Dolaşma, gezinme.
c. 131b/03
 [=1]
cığa Taç; hükümdara mahsus taç.
c.+ları 126a/05
c.+larım 136a/07
c.+sı 132a/09
c. (altun cığa) 124b/11
c. (tılla cığa) 131a/07
 [=5]
cöne- Hareket etmek, yönelmek.
c.-r mén 135a/06
c.-y ber- 121a/07, 124a/02
c.-y bér- 124b/07
 [=4]
cönel- Bk. cöne-
c.-dim 119b/07
 [=1]
cuvān Far. Yiğit.
c. 130b/11
 [=1]
cuvān-ı r a' nā Güzel yiğit.
 130b/11
 [=1]
cüş Far. Coşma, kaynama.
 [=1]
cüdālīk Ayrı düşme, ayrılık.
c.+mı 117a/02
 [=1]

çābuk-suvār Far .İyi at süren.

ç. 131a/05, 132b/02
[=2]

çādır-dār Çadır tutan.

ç.+lar 124a/09
[=1]

çağıl- Çakmak,göz kamaştırmak.

ç.-ıp 124b/11
ç.-ıp (çağlıp) 125a/04
[=2]

çağır- Bir kimseye gelmesinin istendiğini bildirmek, davet etmek.

ç.-adur 133a/05
ç.-dı 134a/09
[=2]

çağla- İyice düşünmek; nişan ve hedefe iyi dikkat etmek.

ç.-p 133b/01, 135a/01
[=2]

çam Adım.

ç.+ıñmı 134a/06
[=1]

çañğırt- Alabildiğine bağırarak, yaygara etmek.

ç.-ır 132b/09
[=1]

çap- Hızlı koşmak, hızlı koşturmak.

ç.-a'lmaydur 118a/06
ç.-abar- 124a/01
ç.-mağa 138a/05
ç.-sa 125a/02
[=4]

at çap- 138a/05
atnı çap- 125a/02
[=2]

çār ayna dubulğa 4 aynası olan mifer.

ç., 132b/06 Krş. çār aynalı dubulğa
[=1]

çār aynalı dubulğa Bk. çār ayna dubulğa

ç. 124b/03, 131a/09
[=2]

çavut (?)

ç.+ı 131a/10
[=1]

Çembil Köroğlu Sultan'ın hüküm sürdüğü şehir.

Ç. 137b/04
Ç. bağ 120a/04

Ç. bél 116b/07, 117a/05,

117b/03,118a/03, 118a/05,
118b/07, 119a/03, 120a/01,
120b/05, 121a/11, 121b/11,
122a/09, 122b/06, 122b/08,
122b/11, 123a/11, 124a/01,
124b/07, 125a/05

Ç. bél+dey 135a/05

Ç. bèliğa 138a/01

Ç. bélnin 128b/05

Ç.+den 116b/08, 117a/01, 117a/03

Ç.+din 119b/01, 123a/07, 125b/03,
126b/07

Ç. él 117a/01

Ç. él (Çembil él) 123a/11

Ç.+iñ 123b/06

Ç. kalası 138a/05

Ç.+ni korganı 123a/07

Ç.+ni şahı 117b/10

Ç.+ni yurtı 120b/09

Ç.+niñ 118b/09, 118b/11

Ç.+niñ şahı 118a/10

Ç.+niñ yurtı 116b/10

Ç. şehri 117a/03

Ç. yer birle 121b/09
[=44]

çıda- Tahammül etmek, dayanmak.

ç.-mas 124a/05

ç.-mas mén 135a/03

ç.-may 120a/05

ç.-y 'al- 121a/08 123b/11
[=4]

çık -1. Bulunduğu yerden dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

ç.-ıp 131b/06, 136b/11

2.(Bir yerden) Uzaklaşmak,
ayrılmak, (bir yeri) terk etmek.

ç.-andın beri 126b/07

ç.-ıp 124a/02, 128a/09

ç.-ıp érdi 128a/09

ç.-tım 128b/11

3. Yukarı doğru gitmek,
yüksekteki bir yere erişmek,
tırmanmak.

ç.-an 117a/09

ç.-ıp 123b/06, 126b/09, 131b/10

4.Yok olmak, kalmamak, zail
olmak.

ç.-adur 116b/09

ç.-sa 117b/11
ç.-ıp 119b/06
 5.(Üstüne) Binmek.
ç.-ıp 135b/06
 6.Ulaşmak, erişmek, varmak, vasıl olmak.
ç.-tım 129a/05
 [=16]
cân çık- 119b/06, 117b/11
 [=2]
çinār (Far. çenār) Boyu 30 metreyi bulabilen gövdesi kalın,yaprakları parçalı uzun ömürlü büyük ağaç.
ç.+day 132b/04
 [=1]
çerāğ Far. çerāğ Işık, nur.
ç.+ım 129b/04
 [=1]
çırak Bk. **çerağ**
ç. ('Avağ **çırak**) 123b/01
 [=1]
çit Bostan, bahçe, mera fibi yerlerin etrafına, sınırlarını belirlemek veya kolayca girilip çıkılmasını önlemek için çalı, dikenli bitki veya telden yapılan alçak engel.
ç.+in 126b/01
 [=1]
çolfan Zühre yıldızı.
ç. 132a/11
 [=1]
çorç- Kabarmak.
ç.-up 132a/04
 [=1]
çöl Göz alabildiğince geniş kumluk, susuz ve düz arazi, sahra.
ç. (susuz çöl) 126b/02
ç. bol- 116b/08
ç.+de (susuz çöl) 138b/07
ç.+din 138a/08
ç.+i (tağ çöli) 121b/10
ç.+ige (kıvıl çöl) 126b/04
ç.+imdın (susuz çöl) 128a/09
ç.+iñ 136b/02
ç.+lerge (susuz çöl) 138b/03
ç.+ni (susuz çöl) 125a/07, 125a/11
 [=11]
çönle- Yoluna koyma, tanzim etme.
ç.-r 124b/10

[=1]
çünkü Far. Şundan dolayı ki, şu sebepten ki.
ç. 138b/05
 [=1]

D

dabil-bāz (Ar. tabl "davul" ve Far. bāz ile tabl-ı bāz'dan) Eyerin sağ kaşına asılan, avda doğan ve diğer avcı kuşları çağırarak, daha sonra da askerin toplanması ve düşmanı ürkütmek gibi maksatlar için kullanılan, alt tarafı kısa bir dümbelek biçiminde, elle alınır bir nevi davul, davulcu. Krş. **tabıl-bāzlı**
d.lı 127b/08
 [=1]
dağ Bk. **tağ**
d. 129b/07
d.+ına 119b/02, 120a/04
d.+ıññ (Köh-i Kāf dağı) 122a/08
 [=4]
dağı Dahi.
d. 119a/06
 [=1]
dāğla- mec. Büyük üzüntü vermek, acı ve ızdırıp çekirtmek, yakmak.
d.-p (bağrın dāğla-) 133b/01
 [=1]
bağrın dāğla- 133b/01
 [=1]
dāğlı Yaralı.
d. 117b/07, 118b/04
 [=2]
dala Step, kır, sahra.
d.+sı 138a/05
 [=1]
dānā Far. Bilen, bilgiç.
d. 131b/04
d.+nı 120a/01
 [=2]
darbe Ar. mec. Çok üzücü, yıkıcı bir etki yapan olay.
d.+si 118b/08
 [=1]
darır (< Ar. darīr) Anadan doğma kör.
d.+leri 125a/04
 [=1]

dāyim (< Ar. dā'im) Devam eden,
devamlı, sürekli.

d.117a/06, 119a/11, 128a/13

[=3]

de- Bk. **dè-**

d.-y **men** 119b/06

d.-y **mü sen** 117a/09

d.-yüp 131b/04

[=3]

dek 1. Bk. **dék** 1

d. 126a/06, 127b/01, 127b/02,
132a/02, 132a/02

d. 2 Bk. **dék** 2 134b/08

[=5]

dem Far. Zaman, an, çağ.

d. (bir **dem**) 121b/11, 122a/01

[=2]

derd Far. İnsana ızdırap veren her türlü
hal, sıkıntı.

d. 117a/09

d.+ge 129b/09

d.+ge **giriŋtār bolğan bol-** 129b/04

d.+i 120b/11

d.+i **yüregine tüş-** 116b/09

d.+idin 121a/03

d.+im 118a/06, 134b/10

d.+iñ 128a/12

d.+iñ **bilen** 129a/08

d.+iñni 130a/03

d.+iñniñ 118a/02

d.+ni 130a/06, 130b/07

[=15]

dert üstine dert қоşul- 117a/10

[=1]

dermān 1. Far. Çare, çıkış yolu.

d.+larım 136b/07

2. Kuvvet, güç, mecal, takat.

d. 131a/02

d.+iñ 118b/05

[=3]

dest Far. El

d.+ige 131a/06

d.+inde 117a/08

[=2]

destār Far. Sarık

d. (zer **varaqlı altun destār**) 124b/09

[=1]

deşt Far. Bozkır, ova, çöl.

d.+i (**Izğar deşti**) 125b/06

d.+ü **beyābān** 131b/07

[=2]

devlet 1. Ar. Belli bir toprakta bir
hükûmet idaresi
altındateşkilatlanmış bulunan
bağımsızsiyasi topluluk, milletin
hukukışahsiyet kazanmış şekli.

d. 118a/08

d.**menen** 120a/02

2. Mutluluk, saadet, talih, baht.

d. 130b/03

d.+i 121a/02, 123a/09

d.+im 123b/01

[=6]

devrān Ar. Zaman, çağ.

d. **öt-** 122b/07

d. **sür-** 131b/04

[=2]

dé -1. Söylemek. Krş. **de-**

d.-di 131b/04, 138a/07

d.-gen 123a/01, 134b/01

d.-gende 126b/01

d.-men 129b/08

d. **ñçi** 116b/10, 117a/01, 117a/03,
117a/03

d.**p** - 122b/03, 122b/04, 124a/03,
129b/04, 129b/06, 129b/07,
131b/07, 131b/11-, 133a/04,
133a/05, 133a/05, 134b/01,
137a/02, 137a/02, 137a/04,
137a/06

d.-p **tur-** 117b/06

d.-r 117b/03, 139a/01

d.-r **sen** 117a/09

d.-se 120b/05

d.-sem 116b/09

d.-sin 134b/02, 134b/02, 134b/03,
134b/03, 134b/05, 134b/05, 134b/07,
134b/07, 134b/09, 134b/11, 134b/11,
135a/02, 135a/04, 135a/06, 135a/08

d.-y **dèy** 120a/08

d.-ygil

2. ... diye adlandırmak.

d.-gen 125b/11, 137b/04

d.-rler 126a/02

d.-r **érđi** 127a/02, 127a/03, 127a/03

[=54]

ah dé- 116b/09

[=1]

dék 1. Gibi, benzer. Krş. **dek**

d. 118b/06, 127b/01, 132a/02,
132a/02, 132a/03, 132a/03,
132b/08, 134b/05,
2. Kadar, dek.
d.122a/10
[=09]
dép “diye” anlamında son çekim edatı.
d. 119a/05, 119a/06, 120b/06,
122a/10, 125b/03, 129b/01,
130b/09
dīdār Far. Yüz, çehre.
d. 137a/02
[=1]
dil Far. Gönül, yürek.
d.+i **sén** 138b/05
d.+im **dép** 119a/05
[=2]
dil-bend Far. Gönül bağlayan.
d.+i 137b/07
[=1]
div Far. Çok iri ve kuvvetli, korkunç
masal tipi.
d. 130a/10
d. **dék** 126a/06
[=2]
div-zād Far. Dev çocuğu, dev çocuğu
kadar iri.
d. 127a/04
[=1]
dost (< Far. **dūst**) Birini riyâsız ve
samîmî duygularla seven, her
bakımdan kendisine güvenilir
kimse, gönüldaş.
d.+ı 130a/04
d.+larıñnı 130a/07
d.+larnı 121b/04
[=3]
dubulğa Miğfer.
d. (**çār ayna dubulğa**) 131a/09,
132b/06
d.+dın **soñra** 124b/05
d.+nı(**çār aynalı dubulğa**) 124b/03
[=4]
dūnyā Ar. İçinde yaşamakta olduğumuz
yeryüzü, yer küresi, arz.
d. 118a/10
d.+da 118a/01
d.+daki 129b/06
d.+dın 137b/07
d.+nı 118a/11

[=5]
düş- Bk. **tüş-**
d.-ti 128a/03
[=1]
yollarıñ düş- 128a/03
[=1]
düşmān Far. Birine karşı iyi duygular
beslemeyen, kötülük etmek
için fırsat kollayan kimse, yağı,
hasım. Krş. **düşmen**.
d.116b/07, 122b/09, 123a/06,
138a/04
d.+ığa 124b/04
d.+ıñnı 130a/07
d.+lar 121a/09
d.+larnı 119a/03
d.+larıñnı 116b/11
d.+nı 124b/08
[=10]
düşmen Bk. **düşmān**
d.+ge 119a/09
[=1]
E
ecel Ar. Her canlı için takdir edilmiş
olan ölüm zamanı.
e. 120b/05
e. **bol-** 132a/07
e.+niñ 122b/07
[=3]
eger I Far. Şart anlamını güçlendirmek
için şart cümlelerinin başına
getirilir, şayet.
e. 116b/10, 123a/06, 123a/07,
129b/05
[=4]
eger II Binicisinin, üzerine oturması
için binek hayvanlarının sırtına
konulan nesne.
e.136a/09
[=1]
ejdehā Far. Ejderha kelimesinin
nazımda kullanılan şekli.
e. 124a/10, 135a/03, 137b/01
e.**dék** 132a/03
[=4]
ejder Far. Mızrak için kullanılan
niteleyici unsur.
e.+i 125a/01
[=1]
el-kışsa Ar. Kısa hikâye, rivayet.

e. 116b/05, 117b/05, 118b/01,
119b/08, 121a/06, 122a/05,
123b/05, 126b/02, 129a/10,
130b/06, 131b/05, 133a/02,
134a/10, 135a/09, 136b/08
[=15]
elvān Ar. Çeşit.
e. (yüz elvān) 124a/03, 131a/08
e.+da 133b/03
[=3]
emānet Ar. Güvenilir bir kimseye
saklaması veya birine teslim
etmesi için bırakılan şey veya
kimse.
e.+iñni 134a/04
[=1]
enār Far. Nar.
e. (mişāl-i enar) 132b/01
e.+day 132b/03
[=2]
enbiyā Ar. Nebiler, peygamberler.
e. 135b/02
[=1]
ervāḥ Ar. Ruhlar.
e.+larındın 135b/02
[=1]
és Hafıza, akıl, şuur.
é.+i ket- 122a/11
[=1]
esīr Ar. Birinin veya bir durumun hükmü
ve buyunduruğu altına girmiş olan,
etkisinden kurtulamayacak kadar
müptela olan kimse.
e.+iñ men 127b/09
[=1]
eṭrāf Ar. Bir yer veya şeyi kuşatan,
çevreleyen yerler.
e.+ı (bir eṭrāf) 122b/11
[=1]
evliyā Ar. Ermiş kişiler, veliler.
e. 135b/02
e.+niñ 130a/06
[=2]
ey Hitap edilen kimsenin dikkatini
çekmek veya anlamı
güçlendirmek için kullanılır.
e. 123a/05, 137a/04
[=2]
eyle- Yapmak, etmek.
e.-129b/09

e.-di 125a/05, 131b/01

e.-dim 131a/02

e.-mesni 117b/03

e.-p 124b/04, 124b/06

e.-p sén 133b/05

e.-se 119a/01

[=9]

beyān eyle- 129b/09

ḥayāl eyle- 124b/06

kurmān eyle- 131a/02

raḥm eyle- 131b/01

şabr eyle- 119a/01

yād eyle- 125a/05

yakın eyle- 133b/05

[=7]

eyyām Ar. Günler, zaman, devir.

e.+dagi (ḳadīmü'l- eyyām) 122a/07

[=1]

È

é- 1. -imek (cevher fiili) Türkçenin
isimleri yüklem yapan ana
yardımcı fiilidir. Krş. èr- 1

é.-dük 130b/01

é.-ken 126a/06, 131a/04, 132a/10,
136a/05, 136a/05, 136a/06

é.-ken+dey 118a/02

é.-kendür 125b/09, 126a/04

é.-kendür ki 133a/02

é.-miş 129b/07

[=12]

2. Türkçenin ana yardımcı fiili olarak
ikinci görevi fiillerin birleşik
çekimini yapmaktır. Krş. ér- 2

é.-ıp édi 130b/06

é.-üp édi 119a/02

[=2]

égin Sırt, arka.

é.+imde (égnimde) 124a/03

[=1]

él Memleket, ülke.

é. 118b/10

é. bol- 116b/07, 121a/09

é.+de 134b/06

é.+din 127b/08, 129a/02, 137a/10,
137b/04, 138b/08

é.+ge 139a/01

é.+i 121b/10

é.+i yurt 118b/11

é.+i yurtı 117a/07

é.+i yurtıñ 119a/09

è.+idin 123a/04
 é.+iğa (Türkmen éli) 138a/02
 é.+im dép 119a/06
 é.+ini 116b/08
 é.+iñ 133a/10
 é.+iñden 118a/04
 é.+iñe 129a/05
 é.+iñdin 120b/06, 128a/10
 é.+lerim 128a/07
 é.+leriñ 128a/02
 é.+mü+dey 117b/03
 é.+ni 131a/04
 é.+ni (Çembil él) 117a/01
 [=28]
 él-be-él Far. İlden ile.
 é. 128b/12
 [=1]
 élçi Elçi, haberci.
 é. ét- 120a/09
 [=1]
 élçilik Elçi olma durumu.
 é.+ge 120b/02
 [=1]
 élt-Göndermek, yollamak.
 é.-ip 124a/11
 [=1]
 ‘ akl élt-Aklı başından gitmek.
 124a/11
 [=1]
 émdi Şimdi, şu zamanda.
 é. 117a/07, 117a/11, 118b/06,
 118b/07, 118b/10, 118b/11,
 119a/02, 119a/07, 119a/09,
 119b/04, 119b/04, 119b/04,
 119b/05, 120a/06, 120a/08,
 122a/03, 125b/01, 127b/09,
 129b/09, 130a/08, 130b/01,
 130b/04, 133b/02, 134a/09
 [=24]
 ér Yiğit.
 é.+ge 134b/05
 é.+im 134b/05
 é.+ni 130b/08
 e. yigit 122b/09
 [=4]
 ér- 1. Bk. é- 1
 é.-di 118a/01, 118b/11, 119b/06,
 122b/01, 123a/08, 123a/11,
 126b/07, 127a/01, 127a/05,

127a/05, 127a/07, 128a/02,
 128a/06, 130a/04, 137b/08
 é.-diler 127a/04
 é.-dim 128b/02
 é.-ken 125b/06, 125b/11, 126a/01,
 126a/03, 126a/05, 132b/07,
 137a/02
 é.-ip érdi 128a/09, 135b/04
 2. Bk. é- 2
 é.-ip érdi 131b/11
 é.-ip erdim 134b/04, 136a/11
 é.-ip turup érdi 136b/11
 é.-mes dür 130b/09
 é.-r érdi 127a/02, 127a/03, 127a/03
 é.-señ érdi 118b/09
 é.-up érdi 127a/07
 é.-üp érdi 131b/09
 é.-ür mü 138a/06
 [=38]
 érin- Tembellik etmek, üşenmek.
 é.-megen 125b/10
 [=1]
 érgeştür- Bir mahalde toplamak.
 é.-üñ 122a/03
 [=1]
 érlik Yiğitlik, bahadırılık.
 é.+ni 124b/04
 [=1]
 érterak Daha sonra.
 é. 123b/04
 [=1]
 éşit- Dinlemek.
 é.- 127b/09, 132a/06, 133b/09,
 137a/10
 é.+iñ 122a/09, 132b/11
 è.-iniz 125b/01
 é.-ip 116b/05, 118b/01, 122a/10,
 123b/05, 131b/05, 133a/02,
 134a/10, 135a/09
 é.-tim 128a/09
 [=16]
 ét- Bir işi yapmak, etmek, kılmak. Krş.
 et-
 è.- 121b/03
 è.-er mèn 120a/ 08, 120a/09
 è.-mes 123a/04
 è.-miş mü 130b/03
 [=5]
 élçi et - 120a/09
 kabül et- 123a/04

kurbān ét- 120a/08
şabr ét- 121b/03
 [=4]
ézil – mec. Bir şeyin baskısı, ağırlığı altında bunalmak, sıkılmak.
é.-sün 121b/08
 [=1]
yürek bağı ezil- 121b/08
èzle- Arkasından gitmek, takip etmek.
è.-geniñ 130b/05
è.-p 124a/02, 125a/08, 128a/07, 129a/02, 132a/06, 133b/04
 [=7]
F
fānī Ar.Ölümlü, sonu olan, insanoğlu.
f. 118a/10
 [=1]
fark Ar. İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık.
f. kıl- 125b/04
 [=1]
Fātiha Ar. Kur'an-ı Kerim'in ilk suresinin adı.
F. oku- 135b/03
 [=1]
fedā (< Ar. fedā') Ar. Bir şey uğrunda değerli bir şeyden vazgeçme, uğruna verme.
f. kıl- 127b/12, 129b/04
 [=2]
felek Ar. Gökyüzü, sema.
f.+ni 119b/04, 131a/05
 [=2]
ferī-zād Bk. **perīzād**.
f. 125b/09
 [=1]
fermān Far. Emir, buyruk.
f.+larım ayt- 136b/06
 [=1]
ferzend Far.Oğul, erkek çocuk.
f.+i 137b/08
f.+iñ 117b/06
f.+ni 117a/04
 [=3]
figān Far. İztırapla bağırma, haykırma.
f.+lar tart- 129b/01
 [=1]
firāk Ar. Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran.

f.+ı 120b/10
 [=1]
fulad (< Far. pūlād).
f.+dın 124b/03
 [=1]

G

ğaflet Uyuşukluk, içi geçme, uyku basma.
ğ.birle 131a/01
 [=1]
ğālib Ar. Üstün gelen, yenen.
ğ. 128b/02
 [=1]
gam (< Ar. ġamm) Kaygı, tasa, keder.
ğ.+nı 129a/02, 131b/03
ğ.+u ġussa 123b/09
 [=3]
gam-ğ^var Far. Kederlenen, sıkıntılı.
ğ.+dur 129b/10
 [=1]
ğarīb Ar. Zavallı, biçare kimse.
ğ. 127b/12
ğ.baş 131b/02
ğ.bol- 135a/07
 [=3]
gayret Ar. İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme.
ğ. bilen 137a/08
 [=1]
ğıl- Bk. **kıl**.
ğ.-mas 119a/09
 [=1]
Ğır At Köroğlu'nun, güzelliği, yiğitliği ve özel yetenekleri ile meşhur atı.
Ğ. 124a/05
Ğ.+ı 126b/03
Ğ.+ıga 123b/11
 [=3]
gülule-bend (<Far gülū-bend) Boyna sarılan bağ.
g. 136b/09
 [=1]
ğuşsa Ar.Gam, keder, tasa.
ğ. bol- 123a/06
ğ.+ğa (gam u ġussa) 123b/09
 [=2]
gerd Far. Toz, toprak.
g.+i 120b/09
 [=1]

gez- (Bir yerde) bulunmak, dolaşmak.

g.-er 124a/09

[=1]

giriŧār Far. Tutulmuş, yakalanmış.

g. bol- 129b/09

[=1]

derdge giriŧār bolğan bol-
129b/05

[=1]

Gök Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.

G.+ge (Mecnun Gök) 137a/01

G.+ni (Mecnun Gök) 125b/02

[=2]

güŧār Far. Söz, kelam.

g. (şeker güŧār) 131a/03

[=1]

göl Far. Gül ağacının güzel kokulu, pek
çok çeşidi bulunan çok makbul
çiçeği.

g.+i sen 138b/05

g.+ini (bādam göli) 116b/11

g. kıl- 138a/03

g.+ler (kıızıl gül) 122b/05

g.+lerim 128a/06

[=5]

gül- gün Far. Gül renkli, pembe.

g. 131a/10

[=1]

Gülnār Köroğlu'nun eşlerinden biri.

Krş. **Gülnār Perī**

G.birlen 122a/03

G.+nı 123b/07

[=2]

Gülnār Perī Bk. **Gülnār**

G. 121a/07, 122a/05

[=2]

gümān Far. Şüphesiz, zan.

g.+ım 119b/06

[=1]

günāh Far. Allah'ın emirlerine aykırı
olan davranış, suç.

g.+ı 117b/09

[=1]

Gürcistān Karadeniz'in doğu kıyısında,
Güney Kafkasya'da yer alan ülke.

G. 125b/03

G.+nıñ 137b/08

G. şehri 126a/07

[=3]

H

haber Ar. Bir olay üzerine edinilen bilgi.

h.+ini 122b/03

h.+leri 122b/01

[=2]

habersiz Haberi olmadan, haber
vermeden.

h. 136b/10

[=1]

haçır Katır.

h.+ge 134b/04

[=1]

hādir Kışneyen aygır.

h.+leri 125a/03

[=1]

hafa Far. Sıkıntı, bunalma.

h. bol- 129b/03

h. kıl- 130a/07

[=2]

h^vah Far. İsteme, isteyiş.

h... h^vah... h^vah "İster ...
ister".130a/10

[=1]

Ḥaḳ (< Ar. ḥaḳḳ) Allah.

Ḥ. Ḥuda 128a/12

Ḥ.+ka 125a/06

Ḥ.+nı 130a/02

Ḥ. turur (takdir-i Ḥaḳ) 138b/04

[=4]

ḥaḳla- Yenmek, perişan etmek,
hakkından gelmek.

h.-p 123a/03

[=1]

ḥāl Ar. Davranış, tutum, tavır.

h. aḥvāl 137a/05

h.+iñni 126a/04

[=2]

ḥam Far. Tabi halde bulunan,
işlenmemiş.

h.+rñmı 134a/06

[=1]

ḥamçı Kamçı.

h.+day 133b/07

[=1]

ḥan Hükümdar.

h. ('Avaz Ḥan) 117a/05, 118b/11,
126a/07, 126b/06, 126b/08,
127a/07, 127a/10, 127b/05,
131b/09, 134a/10, 134b/01,
135a/09, 135b/06, 136b/08,
137a/06

h. (H̄asan H̄an) 122b/01, 122b/04, 124a/04, 124b/04
h. (H̄asan H̄an) 123b/11
h. (K̄oroḡlı H̄an) 118b/01, 123a/03, 123b/05, 123b/08
h. (Şafder H̄an) 133a/08
h. birle ('Avaz̄ H̄an) 122b/02, 137a/05
h. bol- 120a/01
h.+day ('Avaz̄ H̄an), 126a/09
h.+dı (H̄asan H̄an) 123b/03
h.+dı 117b/01, 123a/09
h.+dın ('Avaz̄ H̄an) 120a/01
h.+dur ('Avaz̄ H̄an) 135a/07
h.+ğa ('Avaz̄ H̄an) 120b/02, 125b/09, 125b/11, 135b/07, 137a/04
h.+ı s̄en 118a/03
h.+ım ('adil h̄an) 120a/03
h.+ım ('aziz̄ h̄an) 121a/05
h.+ların 129b/03
h.+nı ('Avaz̄ H̄an) 122a/10, 127b/01, 130b/10, 132a/04, 137a/03
h.+nı (H̄asan H̄an) 125a/02
h.+nıñ ('Avaz̄ H̄an) 117a/11, 120a/05, 120b/10, 127b/04, 135a/11
[=54]
H̄an K̄oroḡlı Bk. K̄oroḡlı
H̄. 123a/06
H̄.+ğa 119b/10
[=2]
h̄ane Far. Ev.
h.+ğa 123b/11
[=1]
H̄asan Bk. **H̄asan H̄an.**
H̄.+nıñ 123b/05
[=1]
H̄asan H̄an K̄oroḡlu'nun manevi oğlu.
Öz babası Halidar'dır. Krş.
H̄asan, H̄asan Oğlan.
H̄. 122b/01, 122b/04, 123b/03, 123b/11, 124b/04
H̄.+nı 125a/02
[=6]
H̄asan Oğlan Bk. **H̄asan H̄an**
H̄. 125a/08
[=1]
h̄avż Ar. Bahçeleri süslemek, sulamak, içinde yüzmek veya belli maddeleri ıslatmak, boyamak,

süzme gibi maksatlar için kullanılan, etrafı beton, tuğla, mermer vb. şeylerle çevrilmiş su biriktirme yeri.
h. 136b/11
h.+nı (ser-i h̄avż) 131b/11
h.+nıñ (ser-i h̄avż) 131b/11
[=3]
h̄ayāl Ar. Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sūreti.
h. eyle- 124b/06
h.+ığa 125a/09
[=2]
h̄ayda- Sürmek, sürüp akın etmek.
h.-dı 126a/08
h.-y'al- 121a/08
[=2]
h̄ayrān Ar. Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan.
h. bol- Şaşırma. 131b/08, 138b/08
[=2]
h̄ayvān Ar. Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan canlı .
h. 133a/06, 134a/01
[=2]
h̄āzır Ar. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
h. kıl- 130a/10
[=1]
h̄azne (<Ar. h̄azine) Toplu halde bulunan sltın, gümüş, mücevher, para vb. maddi değeri yüksek şeylerin bütünü.
h. 134b/04
[=1]
hem Far. Kullanıldığı cümleye "üstelik, bir de, şu da var ki, zaten" manaları katarak anlamı kuvvetlendirir.
h. 118b/02, 121a/07, 121b/04, 122a/05, 123a/09, 127a/06, 127b/05, 127b/06, 128b/02, 130b/07, 130b/07, 131b/09, 135a/11, 137a/06, 138a/07, 138b/01
h....hem...hem 123b/02
[=17]
hem-dem Far. Samimi arkadaş, dost.

h. 117a/06
 [=1]
hem-rāh Yoldaş, yol arkadaşı.
h.+ları (yār-ı hem-rāh) 132a/08
 [=1]
hemme (< Far. heme) Bütün, hepherkes.
h. 122a/07, 127a/03, 129b/06,
 135b/02, 135b/02
h.+din 131b/10
h.+si 129b/03
h.+sin 117a/07
 [=8]
her Far. Önüne geldiği ismin
 benzerlerini teker teker hepsi, birer
 birer hepsi, birer birer tamamı
 anlamıyla kapsayacak biçimde
 genelleştiren söz.
h. 117a/06, 118a/08, 119b/11,
 121b/02, 125a/09, 126b/06,
 133b/03, 135b/08
h. kıysı 120b/06, 129b/06
 [=110]
hey Seslenmek ve bir kimsenin
 dikkatini çekmek için kullanılır.
h. 134a/08
 [=1]
Heybet Bk. **Rüstem heybet.**
H. (Rüstem Heybet) 138a/06
 [=1]
Hızr Ar. Abıhayat içtiği için
 ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi
 temsil ettiğine ve kul sıkıştığında
 imdâdına yettiğine inanılan, bir
 görüşe göre peygamber, bir
 görüşe göre velî olan zat.
H.+ı 123a/09
H.+ı (bereke ü hızr) 123a/11
H.+ım 123b/02
 [=2]
hiç Far. Yokluk, hiç.
h. 123a/05, 137b/07
h. bir 125b/06, 129a/12, 129b/02
h. iş 120b/07
h. kim 129b/07, 131a/06, 136b/05
h. kimge 117a/02, 124a/01
h. kişi 125a/09
h. söz 125a/09
 [=13]
hire Far. Kamaşmış, donuk, fersiz.
h. kııl- 132a/01

[=1]
hıdmet Ar. Birinin işini görme,
 başkalarına ait yapılması gereken
 günlük işleri yapma.
h. kııl- 125a/07
 [=1]
horluk Değersizlik, bayağılık.
h.+mı 124b/04
 [=1]
hoşla- Gönlünü hoş etmek, iyi muamele
 etmek.
h.-p 139a/02
 [=1]
Hudā Far. Allah, Tanrı. Krş. **Hudāy**
H. 119b/02, 128a/06
H.+(Hak Hudā) 128a/12
H.+ım 118b/10, 120b/04
H.+niñ 118a/09 130a/04
H.-yı Te'ālā 130b/08
H.-yı Te'ālāniñ 135b/01
 [=9]
Hudāy Bk. **Hudā.**
H.+ım 129b/10, 130a/06
 [=2]
Hünrız Safder Şah'ın erkek kardeşi. Krş.
Hünrız Pehlivān
H. 127a/03, 131b/10, 132a/04,
 132b/11, 133a/04, 135a/09,
 135b/06, 136b/06
H.+ğa 135b/03
H.+ge 134a/11
H.+ni 133a/04
H.+niñ 133a/02, 134a/10, 135a/11,
 135b/04, 135b/06, 136b/08
 [=17]
Hünrız Pehlivān Bk. **Hünrız**
h. 133a/08
 [=1]
hūr Ar. Cennet kızı, huri.
h. 132b/01, 133b/06, 133b/08,
 134a/01
h.+day 126a/01
h.+dın artuk 123a/08
 [=6]
hurak Bir tür yiyecek.
h. 126b/07
 [=1]
hursend Far. Kanaatkâr, tok gözlü,
 kısmetine razı olan.
h.+i 137b/07

[=1]
hūş Far. Akıl, fikir, şuur.
h.129a/124
h.ige 127b/03
h.ummı 129a/03
 [=3]
 ‘**aql u hūş kêt-** Akıllı başından
 gitmek.
 [=1]
hük̄m Ar. Hâkimiyet.
h.+ünde 119a/03
 [=1]
hükümet Ar. Bir memleketi idare eden
 vekiller heyeti.
h.+ni 120b/01
 [=1]
Hümāy Kafkağı’nda ve daimi karlar
 bölgesinde yaşadığı kabul edilen,
 boz renkli, kanatları zümrüt yeşili,
 gölgesinin bir kimsenin üzerine
 düşmesi o kimsenin başına devlet
 kuşu konacağına alamet sayılan,
 çok büyük, yırtıcı, efsanevî kuş.
H.dék (mişl-i Hümāy) 132a/02
 [=1]
Hünkār Gürcistan’ın hükümdarı.
Ḥ.+nıñ 126b/03
 [=1]
hūsn Ar. Güzellik.
h.+i bilen 123a/07
 [=1]
Hüsrev Safder Şah’ın kardeşlerinden
 biri.
Ḥ. 127a/02
 [=1]

I

mal- İnanmak.
ı.-ip 126b/11
 [=1]
İsfahani İran’da bulunan İsfahan
 şehrinde olan kimse, şey.
I. 124a/08, 132b/05, 132b/07
 [=3]
 ‘**ışk** Ar. Aşk kelimesinin eski
 metinlerdeki şekli.
 ‘**ı.** 130a/04, 130a/05, 131b/05
 ‘**ı.+ı** 130a/08
 ‘**ı.+ı bilen** 131b/03
 ‘**ı.+ın** 131b/02
 ‘**ı.+ın bilen** 128b/06, 129a/09

‘**ı.+ıñ** 128b/02
 ‘**ı.+ile** 130a/02
 [=10]
 ‘**ışk otığa örten-** Aşk ateşiyle
 yanmak. 129b/11
 ‘**ıyş u ‘ısrat** Ar. Yeme içme, içki içme.
 ‘**ı.** 129a/06
 [=1]
Izgar Yer adı.
I. 137b/03
I. deşt 125b/06
I.+nıñ 126b/04
 [=3]

İ

iç 1. Bir şeyin kendi sınırları arasında
 kalan kısmı, dahil.
i.+inde 122b/10, 126b/11, 133a/06
 2. mec. Gönül, yürek.
i.+de 129b/09, 134a/08
i.+imde 118a/06
i.imdin 116b/09
i.+leri 123b/09
 [=8]
iç- Yemek.
i.-mey 129b/02
 [=1]
tamak iç- Yemek yemek 129b/02
 [=1]
içün Sebep bildirir; sebebiyle, -den
 ötürü, -den dolayı.
i. 117a/04
 [=1]
idbār Ar. Talihin insana yüz çevirmesi,
 ters dönmesi.
i.+ımın 121a/03
 [=1]
ige Sahip, Allah.
i.+m 117a/02, 130a/05
i.+si 137a/02
 [=3]
iki Birden sonra, üçten önce gelen
 sayının adı.
i. 119b/03, 121b/05, 129a/08,
 132a/01, 132a/02, 132b/01,
 133a/10, 135b/04, 136b/09,
 138b/02
i.(on iki) 127a/06, 130b/01, 130b/03
i.+de 119b/11, 125a/06
i.+miz 121b/06
i.+mizni 122a/03

i.+si 118b/02
[=18]
ikinci İki sayısının sıra sıfatı.
i. 135b/01
[=1]
ile 1. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.
i. 128b/08, 129a/03
[=2]
2. İsimlerin sonuna gelerek berâberlik, refâkat, vâsıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
i. 130a/02, 137b/05
[=2]
ilgeri Daha önce, evvelce.
i. 127a/08
[=1]
ini Küçük erkek kardeş.
i. (ağa ini) 121a/02
i.+leri birle 131b/06
i.+m 122b/08, 137a/07, 137a/08, 137b/02, 137b/05, 138a/02, 138a/06, 138b/02, 138b/06, 139a/02
i.+sıdın 136b/10
[=12]
iniş İnme işi ve tarzı.
i. 124a/11
[=1]
insân Ar. İki ayaklı, iki eli, aklı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı.
i. 133a/07
[=1]
irem Efsaneye göre Ad kavminden Şeddad'ın cenneti yeryüzünde kurmak maksadıyla yaptığı şehrin adı olup edebiyatımızda "cennet bağı, dünya cenneti, cennet kadar güzel ve bayındır yer" anlamında ve genellikle bağ-ı İrem şeklinde kullanılır.
i. 120b/01
i. bağı 119b/03, 120a/06, 122a/06
i.+ge 119b/07
i.+niñ bağı 119b/09
[=6]
İskender Safder Şah'ın kardeşlerinden biri.

İ. 137a/08
[=1]
İsm-i A'zam Ar. Allah'ın bütün isimlerini kendinde toplayan ismi.
İ. 126b/10
[=1]
iş Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma.
i. 133b/02
i. (hiç iş) 120b/07
i.+ge 138a/03
i.+i 118a/09, 124a/07
i.+i (takdîr işi) 125b/07
i.+im 135a/04, 135a/08
i.+imniñ 117b/09
i.+in 136a/03
i.+in (takdîr işi) 126a/08
i.+iñni 136a/11
i.+iñni kıl- 133b/11
i. kelme- 123a/05
i. kıl- 125a/09
i.+leri 137b/03
i.+leri (takdîr işleri) 137b/04
i.yetker- 125b/10
[=18]
işler Bir maksatla yapılan faaliyetler, çalışmalar.
i. 118a/09
[=1]
iz Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti.
i.+ini 119a/07
i.+lerimni 133b/09
i.+ni 125a/11
[=3]
K
ķaburķa Göğüs kafesini meydana getiren kemiklerin her biri.
ķ.+sı 135b/04
ķ.+sın 136a/04
[=2]
ķabūl Ar. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, razı olma.
ķ.et- 123a/04
[=1]
ķaç Birinden veya bir şeyden kurtulmak için süratle uzaklaşmak.
ķ.-ar 137b/02
ķ.-ğanlarını 123a/03
ķ.-ıp kêt- 119b/01
ķ.-tı 120b/05

ķ.-tım 138a/07
ķ.-urġan sen 118a/05
 [=6]
ķaĉan Ne zaman.
k. 129a/02, 129a/09
 [=2]
ķadd Ar. Boy.
ķ. ber- 128b/12
ķ.+ı bernā Uzun boy 131a/01
 [=2]
ķadimū'l-eyyām Ar. Geĉmiři uzun zamana dayanan, eski.
ķ 122a/07
 [=1]
ķāfir Ar. Allah'ın varlıġına ve birliġine, Hz. Muhammed'in peygamberliġine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yāhut bunlardan birini inkār eden kimse.
k. 129b/10, 134b/10
 [=2]
ķahr Ar. Galip gelip ezme, perişan etme, mahv ve helak etme.
ķ.+ımı (ķahrını sal-) 117a/02
ķ.+ıñızge 135a/03
 [=2]
ķal- 1. (Olduġu yerde veya olduġu hâlde) Durmak.
ķ.-ıp 123b/02
 2. Var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek.
ķ.-ıp 121a/11,
ķ.-dı 134b/08
ķ.-ġan émiř
ķ.-ıp 121b/06,
 3. ...durumuna gelmek, ... durumda olmak.
ķ.-ġan 130a/05
ķ.-ıp 131b/10
ķ.-madı 118b/01
 4. Zarf fiil eki almış bir fiilden sonra gelerek süreklilik fiili yapar.
ķ.-ıp 124a/06,
ķ.-sun 136a/08
ķ.-up 116b/08
 [=11]
uġlap ķal- 124a/06
 [=1]
ķala (<Ar. ķal'a) Kale, hisar.
ķ.+sı (ĉembil ķalası) 138a/05
 [=1]

ķalb İnsanın manevi varlıġının merkezi, gönül.
ķ.+ige tüş- 122a/08
 [=1]
ķalem Yazı yazmaya mahsus, genellikle ĉubuk biçiminde âlet.
ķ. ķaşlı 127a/09
 [=1]
ķalkān Eski savaşlarda savaşcının kılıĉ, kargı, mızrak ve ok darbelerine karşı kendini korumak için sol elinde tutarak kullandığı siper.
ķ. 131a/09
ķ. (zer ķalkan) 124a/03
 [=2]
ķaltır- Bırakmak, terk etmek.
ķ.-ap 124b/08
 [=1]
ķamař- Fazla ışıktan dolayı geçici olarak kararıp etrafı göremez olmak.
ķ.-ıp 124b/09
 [=1]
ķāmil Ar. Olgun.
k. 125a/05
 [=1]
ķan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
ķ. éken 136a/05
ķ.+ımmı 128b/08
 [=2]
ķanat Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı saġlayan açılır kapanır bir ĉift organ.
ķ.+ın tüzet- 119b/01
ķ.+ını tüzet- 119b/08
ķ.+ıñnı 121a/10, 121a/11, 134a/04
ķ.+ıñnı tüzet- 117b/02
ķ. ķıldır- 121b/04
ķ.+larımız 122a/02
ķ.+larını tüzet- 122a/05
 [=9]
ķand şeker, şeker kamışı usaresi.
ķ. 128b/08
 [=1]
ķanday Nasıl, ne gibi.

ķ. 130a/09, 132b/04, 136a/05,
 138a/05
ķ. bol- 130a/02
 [=5]
ķaņģrat- Şaşırmak.
ķ.-īp 123b/03
 [=1]
ķapķara Çok kara, simsiyah.
ķ. 132b/06
 [=1]
ķara Kömür renginde olan renk, siyah.
ķ. 126a/09, 128b/08, 132b/05
ķ. (ķarı ķara bol-) 127a/07
 [=4]
ķara- Bakmak.
ķ.-dı 129a/11
ķ.-maģıl 117a/08
ķ.-ņūz 123a/01
ķ.-ņūzlar 122b/06
ķ.-p 116b/06, 117b/05, 119a/09,
 119b/10, 121a/08, 122b/04,
 127b/04, 131a/06, 134a/11,
 135b/07, 137a/03
ķ.-r 122b/03
ķ.-r éken 126a/04
 [=17]
ķarındaş Kardeş.
ķ.+ları 127a/05
 [=1]
ķaraņģu Karanlık, zulmet.
ķ. 127a/10
 [=1]
ķarı- Yaşlanmak, kocamak. Krş. ķarıl-,
 ķartay-
ķ.- ķara bol- Çok yaşlı olmak.
 127a/07
 [=1]
ķarıl- Bk. **ķarı-**
ķ.-īp 123b/01
 [=1]
ķariş Uzunluk ölçüsü.
ķ. 132b/08
 [=1]
ķartaņ Kocamaya yüz tutmuş olan.
ķ.+larıņ 117a/08
 [=1]
ķartay- Bk. **ķarı.**
ķ.-ģanda 117a/10
 [=1]
ķaş I Huzur, ön.

ķ.+īģa bar- 132a/05
ķ.+īģa kél- 135a/09
ķ.+īģa kélģūr- 134a/11
ķ.+īģa kėt- 129b/03
ķ.+īma 130b/11, 131b/01
ķ.+īnda 121a/ 02, 121a/04, 132a/08
 [=9]
ķaş II Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi
 meydana getirecek biçimde yer
 alan kısa kıllar.
ķ. 132b/05
ķ.+ı 131a/01, 132a/01
 [=3]
ķaşlı Kaşı şöyle veya böyle olan.
ķ.(ķalem ķaşlı) 127a/09
 [=1]
ķatıģ Katı, sert.
ķ.ol- 119a/04
 [=1]
ķaydın Nereden.
ķ. 133a/05
 [=1]
ķayda Nerede
ķ. 117b/07, 118b/04, 137a/05
ķ. érđi 128a/02
ķ. érken 137a/02
 [=5]
ķaydın Nereden.
ķ. 127b/09, 128a/10, 132b/10,
 133a/07, 137a/05
 [=5]
ķayģu Üzücü bir şey olacak
 korkusundan doğan endişe, gam,
 keder.
ķ. 129b/06
ķ. bilen 130a/07
 [=2]
ķāyim Başka birinin veya başka bir
 şeyin) Yerine geçen, (onun) yerini
 tutan.
ķ. mu đur 138a/05
 [=1]
ķayna- Coşmak, coşup taşmak, çok
 hareketli olmak.
ķ.-p 119b/04
 [=1]
ķaysı Hangi.
ķ. 127b/08, 128a/03, 128b/03,
 129a/03, 129b/03, 132a/10,
 138b/06

ķ. (her **ķaysı**) 120b/06
ķ.+nñ (her **ķaysı**) 129b/06
 [=9]
ķayt- Geri dönmek.
ķ.-amay mén 135b/10
ķ.-ıp 118a/01, 122b/03, 129b/01, 138b/07
 [= 5]
ķèl- Bk. **ķel-**
ķ.-ıp 122b/03
ķ.-ür 122b/09
ķ.-ür men 128a/06,
 [=3]
ķeç Geç vakit.
ķ.+imde 128a/12
 [=1]
ķeç- Vazgeçmek.
ķeç.-ti 125b/02
ķeçe Gece.
ķ. (**ķırķ bir kūn ķeçe**) 131b/07
ķ. (**kūn ķeçe**) 130b/11
ķ. (**yetti ķeçe kūndüz**) 123b/10, 123b/10
ķ. (**yetti kūn ķeçe**) 129b/02
 [=5]
ķeçik- Belirlenmiş veya alışılmış olan zamandan sonraya kalmak.
ķ.-ıp 129a/09
 [=1]
ķeçim İnsan veya at için zırh.
ķ.+i 131a/09
 [=1]
ķeçür- Bağışlamak, affetmek.
ķ.-üp 117b/09
 [=1]
ķel- Bir mesafe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak.
ķ.-edür 122b/09
ķ.-ür men 137a/10, 137b/04, 138b/04
 [=5]
ķelām Ar. Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde.
ķ.1 Şerîf 127a/06
ķ.1 Tivrât 127a/06
 [=2]
ķemān Far. Yay, kavis.
ķ. 131a/01
 [=1]

ķemer Far. Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı.
ķ.+ni (bél ķemerni) 124b/05
 [=1]
ķemhāb Far. Tek renk nakışlı giysi.
ķ.+lar (zer-varak ķemhāb) 131a/07
ķ.ton 124b/11
 [=2]
ķent Şehir.
ķ.+de 138b/01
 [=1]
ķeñeş Danışık.
ķ.+ini 123b/04
 [=1]
ķeñeş- Danışmak.
ķ.-ıp 131b/06
 [=1]
ķerenk Sağır.
ķ. 134a/10, 134a/11
ķ. ķulak 134b/09
 [=3]
ķet- Gitmek. Krş. **ķèt-**
ķ.-di 117a/03, 118b/07, 136b/07
ķ.-e bol- 125a/10
ķ.-er mēn 120a/08, 135a/01, 135a/02, 135a/08
ķ.-gen 124a/02
ķ.-gen bol- 116b/08, 117a/01, 117a/05
ķ.-gen soñ 121b/10
ķ.-geni 116b/10
ķ.-genidin 122a/11
ķ.-genim 120b/11
ķ.-genin 125b/05
ķ.-ıp 122a/11, 123b/09, 137a/04
ķ.-ipdür 122b/08, 123b/01, 123b/03
ķ.-mekçi 119b/09
ķ.-mey 119b/01
ķ.-mey mü 119a/02
ķ.-se 123a/06, 123a/07
ķ.-ti 119b/03, 120b/06
ķ.-ti mü 119b/06
ķ.-gin al- 121b/07
 [=25]
esi ķet- 122a/11
ķaçıp ķét- 119b/01
 [=2]
ķed-ħūdā Far. Kahya.
ķ.+ım (120b/04)

kette Büyük, kocaman.
k. 121a/09
k.+siniñ 127a/01
 [=2]
key- Bk. **kèy-**
k.-ge 131a/07
k.-di 124b/05
 [=1]
keyik Çift parmaklılar takımından,
 erkeklerinin başında uzun ve
 çatallı boynuzlar bulunan, geviş
 getirici hayvan.
k. 128b/05
k. dék 127b/02
 [=2]
keyim Giysi.
k.+leri 125a/02
 [=1]
keyin Arka,sonra.
k. 125a/05,131b/10
 [=1]
keyin- Üstüne elbise vb. şeyler giymek.
k.-ip (keynip) 124b/03
 [=1]
kez An, defa, kere.
k. (ming kez) 123a/11
 [=1]
kél Gelmek.
k. 122b/02, 129a/03, 134b/09
k.-di 119b/04
k.-dim 138b/04
k.-din 133b/04, 137b/06
k.-diñ 120a/01, 139a/01
k.-e kél-e 138a/08
k.-ér mü kin 123b/01
k.-eyin 122b/02
k.-gen 128b/06, 134b/07, 134b/11,
 136b/02
k.-gil 133a/04, 137a/04
k.-ip 116b/06, 116b/07, 121a/09,
 122b/02, 122b/03, 122b/06, 123b/06,
 130b/11, 131b/04, 133a/03,
 133a/04, 135a/09, 135a/11,
 137a/01, 137a/03, 137a/05,
 137b/02
k.-ip érdi 131b/11
k.-ip érdim 134b/04
k.-ip mén 138b/07
k.-ip tur- 131b/01, 136b/11
k.-ip yat- 132a/03

k.-ipdür 122b/05, 131a/10, 132a/06,
 132a/07, 132b/02, 132b/04,
 132b/06, 132b/08, 133a/01
k.-iş 124a/07
k.-işini 136a/11
k.-medin 127a/08
k.-mes 120b/07, 123a/05
k.-mesiñni 134a/11
k.-mey 125a/09, 125b/04
k.-mey siz mü 123a/03
k.-miş 132a/10
k.-mişim 127b/11,138b/08
k.-üp érdi 131b/09
k.-ür 122b/09, 129a/03, 131b/08,
 136a/10
k.-ür mén 127b/10, 127b/12,
 128a/06, 128a/12, 128b/03,
 128b/06, 129a/06, 137a/09,
 138a/04, 138a/08, 138b/08
k.-ür sén 127b/09, 127b/09, 128a/03,
 128a/09, 128b/03, 128b/09,
 129a/02, 129a/09, 133a/05,
 133a/07
 [=88]

alıp kél- 120a/01, 133a/04
ağuş kél- 119b/04
belā kél- 132a/07
bola kél- 133a/01
düşmān kél- 116b/07
iş kél- 123a/05
kaşığa kél- 135a/09
kaytıp kél- 122b/03
kıla kél- 132b/10
mihmān kél- 132b/04
tura kél- 122b/06
yaqın kél- 122b/05

[=13]
kélbet Kılık.
k.+i 132a/03
k.+iñ 133b/07
k.+ığa 137a/02
 [=3]
kéltür- Getirmek.
k.-mek 134a/11
 [=1]
kaşığa kéltür- 134a/11
 [=1]
kés- Kesmek.
k.-mek bol- 135b/06
 [=1]

[=2]
két- Bk. **ket-**
k.122a/10
k.-ip 125a/03, 129a/12, 129b/03
k.-ti 118a/04, , 123a/02, 130a/09, 130a/11
[=8]
‘**aql-u hūş két-** 129a/12
kaşığa két- 129b/03
könlün ket- 130a/09, 130a/11
[=3]
kéy- Bir giyeceği bedenine geçirmek.
Krs. **key-**.
k.-geni 131a/10
k.-geniñ 138b/01
k.-miş 132b/07
[=]
kıl- Yapmak, etmek, eylemek.
ķ.-130b/05, 138a/01, 138a/07
ķ.-a 132b/10
ķ.-aķ 122a/04
ķ.-alūk 122a/02
ķ.-ar mén 134a/02
ķ.-ay 125a/06
ķ.-ayın 130a/10
ķ.-dı 122b/04, 124a/07, 125a/07, 128a/06, 138a/03, 138a/03, 138a/04
ķ.-dım 138b/03
ķ.-dıñ mu 138a/01
ķ.-ğan 124b/05, 129a/06
ķ.-ğıl 129b/04
ķ.-ıñ 123b/04
k.-sıñlar 123a/05
ķ.-ıp 116b/06, 118b/02, 118b/02, 119b/10, 122a/08, 124a/04, 124b/07, 126b/08, 126b/10, 127a/06, 127a/06, 127a/10, 129b/04, 130a/09, 130b/02, 130b/10, 131b/08, 132a/05, 134a/10, 136b/09, 137a/04
ķ.-turup 123b/04
ķ.-ıp turur 129b/08
ķ.-ma 130a/01
ķ.-madı 125b/04
ķ.-maķa 129a/09
ķ.-may 121b/02, 124b/04, 125a/09, 130a/07
ķ.-mışım 127b/12
ķ.-up 129a/05

ķ.-ur 132a/01
ķ.-ur men 120b/01
ķ.-ur mén 133b/11, 134a/05
[=59]
araz kıl- 138b/03
başçı kıl- 122a/04
bend kıl- 136b/09
bermer kıl- 131b/08
beyān kıl- 116b/06, 118b/02, 129b/04, 130b/05, 132a/05
farķ kıl- 125b/04
fedā kıl- 127b/11, 129b/04
göl kıl- 138a/03
hafa kıl- 130a/07
hāzır kıl- 130a/10
hıre kıl- 132a/01
hıdmet kıl- 125a/07
iş kıl- 125a/09
işifni kıl- 133b/11
ķul kıl- 138a/04
meyl kıl- 126b/08, 137a/04
olça kıl- 134a/05
pād-şahlık kıl- 122a/08
rāye kıl- 121b/02
revşen kıl- 127a/10
şohbetni kıl- 129a/09
taşlep kıl- 124a/04, 129a/05, 132b/10
tenāvül kıl- 126b/10
timşāl kıl- 119b/10
ul kıl- 138a/03
yād kıl- 127a/06, 127a/06, 130b/10
yol kıl- 122b/04
yurt kıl- 138a/07
zehr kıl- 134a/02
[=40]
ķıldır- Yaptırmak, kıldırmak.
ķ.-may 121b/04
[=1]
ķanat ķıldır- 121b/04
[=1]
ķılıç Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silah.
ķ. 132b/07, 132b/10
ķ. (ötkür ķılıç) 124a/08
ķ.+ıñ 138b/02
ķ.+ıñmı 136b/01
ķ.+lar (ötkür ķılıç) 128b/11

k.+niñ 124a/10
[=7]
kılğur- Parıldamak.
ķ.-adur 125a/04
[=1]
ķıp Ansızın.
ķ. 119b/05
[=1]
ķır Şehir ve kasaba dışındaki
işlenmemiş geniş, boş arazi.
ķ.+ge 131a/10
[=1]
ķır- Sağlam durumdan çıkarıp bozmak.
ķ.-dın 128b/08
[=1]
ķırķ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden
önce gelen sayının adı.
ķ. bir 126b/01
ķ. bir kūn 126b/02, 126b/04, 127a/08
ķ. bir kūn keçe 131b/07
ķ. kūn 126a/11, 138a/08
[=7]
ķırķ Yigit Koroğlu'nun emrindeki
yiğitler.
ķ. 122b/06
ķ. birle 122b/01, 123b/05, 123b/08
ķ.+ge 122b/04
[=5]
ķismet Ar. Biriyle evlenmeye tâlip olan
kimse.
ķ.+imni 138b/04
[=1]
ķıyak Çapraz olarak, çaprazlama.
ķ.+a 125b/05
[=1]
ķıyāmet Ar. Semâvî dinlerdeki ortak
inanişâ göre takdir edilen zamânı
gelince bu âlemin ve bu âlemdeki
canlı cansız her şeyin bir anda
mahvolup yok olması, ölülerin
dirilmesi.
ķ. 122b/05
ķ. bol- 122b/06
ķ. kūn 122b/08
[=3]
ķıyğaç Kavisli, güzel kaş.
ķ. 132b/05
[=1]
ķız Dişi cinsten olan evlat.

ķ. 127a/05, 127a/08, 127b/01,
127b/03, 129a/10
ķ.+ğa 137b/05
ķ.+ı 126a/02
ķ.+ın (şirin kız) 126a/06
ķ.+ın érken 126a/01
ķ.+ını 119a/08, 123a/02
ķ.+ınıñ 126a/04
ķ.+ıñ 124b/01, 129a/12
ķ.+larını 120b/02
ķ.+niñ 127b/05, 129b/03
[=17]
ķızıl Parlak kırmızı renk.
ķ. (ķızıl ķan) 117b/11
ķ. alma 127b/01, 132a/02
ķ. çöl 126b/04
ķ. gül 122b/05
ķ. til 128a/05
ķ. yüzin 118b/06
ķ. yüzli 131a/03
[=8]
ķi Far. Bağlama edatı.
k. 122a/08, 128a/09, 128a/13,
129b/10, 133a/02
[=5]
ķiçik Küçük.
k. 131b/10
k.+ni 127a/03
[=2]
ķim 1. Zamir.
k. 117a/02, 119b/02, 122b/11
129b/11
k.+de 130b/05
k. èken 131a/04
k. ékendür, 133a/02
k. (hîç ķim) 117a/02, 124a/01,
131a/06, 136b/05
k.+ge 130a/11
k.+ge (hîç ķim) 129b/07, 130a/02
k.+niñ 128b/09
[=15]
2. Bağlama edatı.
k. 118b/07, 132b/05
[=2]
ķin Soru cümlelerinin sonuna gelerek
endişe ve şüphe ifade eder.
k. 123b/01
[=1]
ķir- 1. Uymak, tabi olmak.
k.-di 125a/08

- k.-dim** 138b/03
k.-er bol- 129a/05
k.-gen 137b/03
 2. İçinde yer almak, dahil olmak.
k.-di 127a/10
k.-ip 127b/03
 [=6]
 tüşige kir- 127a/10
 yolğa kir- 125a/08
 [=2]
kişi Kimse, şahıs.
k. 134a/10
k. birle 129b/01
k.+din (hiç kişi) 125a/09
k. erken 125b/06
 [=4]
kiz Sır, gizem.
k. 125b/04
 [=1]
kizle- Başkalarının göremeyeceği bir yere koymak veya belli olmayacak bir duruma sokmak, saklamak.
k.-p 133b/03
 [=1]
kol El.
ķ.+dın 123b/01
ķ.+ı bilen 135a/10
ķ.+ı birle 135b/04, 136b/08, 136b/09
ķ.+ıdın 119a/01
ķ.+ında 125a/01
ķ.+mı 133a/03, 135a/10
ķ.+mı sal- 127b/04
ķ.+ıñ 133a/10
ķ.+ige 129a/06
ķ.+ları 135b/05
ķ.+ların 132b/04
ķ.+larıdın 127b/05
ķ.+mı 136b/09
 [=16]
Ķoroĭlı Bk. **Ķoroĭlı**
Ķ. 118b/04
 [=1]
ķorbaşı Zabıta memuru.
ķ.+yla 117b/01
 [=1]
ķorĭan Kale.
ķ.+ı (Ķembilni ķorĭanı) 123a/07
 [=1]
ķork- Korkuya kapılmak, ürkmek.
- ķ.-anımdın** 132b/11
ķ.-ar 120b/05
ķ.-up 132a/04, 135b/07
 [=4]
ķoş- Koşmak; katmak, birleştirmek.
ķ.-may men 120a/04
 [=1]
ķoşla-Bk. **ķoş-**
ķ.-r 138a/01
ķ.-y 125b/02
 [=2]
ķoşul- Katılmak.
ķ.-up 122a/06
 [=1]
ķov- Uzaklaşmasını, gitmesini sert bir şekilde söylemek.
ķ.-a mız mu 123b/04
 [=1]
ķoy- Koymak, bırakmak.
ķ.-a mız mu 123b/04
ķ.-ġın 135b/09, 136a/04, 136a/11, 136b/05
ķ.-ġun 136a/10
ķ.-up 123a/03
 [=7]
ķoyul- Saldırmak, hücum etmek.
ķ.-ur 125a/02
 [=1]
Ķöh-i Ķāf Far. İnanişā göre insanların yaşadığı dünya alanını bir kuşak gibi çeviren, aşılması olanaksız dağın adı.
Ķ. 124a/02, 127a/04
Ķ.+ġa 124a/04, 124a/11
Ķ. daĭ 122a/08
Ķ.+mı 120a/09, 125a/08
Ķ. taĭ 119b/09, 120a/05, 121a/07
 [=10]
ķökreĭ Gönül, yürek.
k.+idin (ķökreĭidin) 136b/08
k.+ige 135b/06
k.+imdin 135b/09
 [=3]
ķöl Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su.
k.bol- 117a/10
k.mü+dey 117b/03
 [=2]
ķömür Karbonca çok zengin, siyah, yanıcı, kalorisi yüksek madde.

k.+din 132b/05
 [=1]
könül Kalbin manevi yönü, yürek.
k.+i (köñli) 126b/08
k.+ü (köñlü) 137a/04
k.+üm 119b/04
k.+üñ 130a/09, 130a/11
 [=3]
köñlü ket-130a/09, 130a/11
 [=2]
köp Çok, fazla.
k. 117b/11, 126a/03, 129a/09,
 134b/04, 136b/06, 137a/10
k.+dür 132a/08
k. köp 130b/08, 130b/09
k.+ler 117a/04
k.+tür 117b/09
 [=11]
köplig Çokluk.
k.+i 118a/06
 [=1]
kör-1. Gözle veya ışık yardımı ile bir
 nesne veya kimsenin varlığını
 algılamak, hissetmek.
k. 120b/09
k.-di 126b/01, 127a/09
k.-düm 132b/08
k.-di kim 131b/11
k.-e ber 128a/12
k.-e'lmes 118b/06
k.-e al- 132a/09
k.-e bér- 125a/11
k.-e kör-e 138b/04
k.-er 124a/09
k.-er miz 118a/11
k.-gen 125a/06, 127a/07, 131b/06
k.-gengin 133a/01
k.-genim 138a/05
k.-genimçe 119b/07
k.-günçe 118a/11,
 120a/03, 120a/07, 120a/11,
 120b/04, 120b/08,
 121a/01, 121a/05
k.-medim 132b/09
k.-mediñ 119b/11
k.-mege 127b/02, 127b/11
k.-megen 126a/09, 126a/10
k.-mek bol- 125a/07
k.-mey 123b/09
k.-meydür 125a/11

k.-se 124b/08, 136b/04
k.-seler 123b/07
k.-señ 132a/11
k.-sün 135b/08
k.-üp 122b/02, 123a/02, 126b/08,
 127b/01, 127b/02,
 131a/02, 132a/04, 137a/03
k.-üñizler 126a/08
k.-üp mén 134b/03
 2. Bir şeyin oluşuna veya var
 olduğuna şahit olmak,
 müşahadeetmek.
k.- 122b/07
k.-genlerniñ 124a/11
 3... ile karşılaşmak, (iyi durumlar
 için) erişmek, nâil olmak, (kötü
 durumlar için) kendisine
 yapılmak, maruz kalmak.
k.-düm 128a/08
 [=53]
'azab kör- 128a/09
tüş kör- 127a/09
uyku kör- 123b/09
 [=3]
körfe Çok genç, yeni yetişen, taptaze.
k. kızu 118b/08
 [=1]
körk Güzellik.
k.+i 132a/01
k. oğlan 133a/09
 [=2]
Köroğlı Çembil'in hükümdarı. Krş.
Ĥan Köroğlı, Ķoroğlı, Köroğlı
Ĥan, Köroğlı Sultān
K. 117b/03, 117b/07, 117b/08,
 118a/03, 118b/05, 138a/03,
 138b/03
K. (Ĥan Köroğlı) 123a/06
K.+dın 138a/07
K.+ğa 121b/01
K.+ğa (Ĥan Köroğlı) 119b/10
K.+nı 121b/02, 123a/04
K.+nıñ 137b/07
 [=14]
Köroğlı Ĥan Bk. Köroğlı
K. 118b/01, 123a/03, 123b/05,
 123b/08
 [=4]
Köroğlı Sultān Bk. Köroğlı
K. 116b/05, 117b/05, 122a/10

K.+ğa 117b/05, 119b/08, 121a/06, 121a/06
K.+nın 135b/02
 [=8]
körün- Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek.
k.-di 130b/11, 131a/01, 131a/03, 131a/05, 131a/07, 131a/09, 131a/11, 131b/02, 131b/04, 132a/11
k.-medi 129a/12
k.-megen 125b/10
k.-mes 120b/09
k.-üp 133b/06
k.-ür 132b/01
 [=14]
körüş- Bir araya gelip bir mesele üzerindeki fikirlerini karşılıklı ortaya koymak, müzâkere etmek.
k.-eliñ 137a/04
k.-üp 137a/05
 [=2]
köter- Kaldırmak.
k.-e'lmey 123a/02
k.-gil 130b/04
k.-gin 118a/10
k.-ip 123a/01
k.-ür 117a/02
 [=5]
başıñı köter- 123a/01
 [=1]
köz İnsanda ve hayvanda görme organı.
k. (ahū köz) 121b/09
k. aç- 122a/05
k.+de 117a/10, 117b/03, 135a/07
k.+din 121b/08, 131b/01
k.+i 127b/02, 131b/02, 132b/01, 135b/05
k.+i tüş- 137a/01
k.+ige 127b/01, 129a/11
k.+iñni aç- 134a/08
k.+leriñ 128b/08
k.+leriñni 133b/10
k.+üdin (kuralay köz) 124b/01
k.+üm 118b/06, 134b/05
k.+üm (cān közüm) 118a/07
k.+üm (iki közüm) 129a/08
k.+üm nūri 130a/01, 130b/05
k.+ümdin 117b/11, 123b/03
k.+ümğa 116b/07

k.+ümni 139a/01
k.+üñni 129b/08
k.+üñçe 117b/01
k.+üñni 137b/05
k. yaşm 121a/06
 [=32]
közle- Gözlemek, dikkatle bakmak.
k.-ydür 131a/05, 132b/02
 [=2]
kūçe Far. İnce yol, sokak.
k. 126b/05
 [=1]
kut Hayvanları korumak için takılan muska.
ķ.1 (ķudi) 124b/02
 [=1]
ķul 1. Allah tarafından yaratılmış olan insan.
ķ.+dın 118b/06
 2. Köle.
k. +ıdın 123a/05
ķ.+rıñdan 118a/05
ķ.+uñdın 120b/07
ķ. ķıl- 138a/04
 [=5]
ķulaķ Başın iki yanında bulunan işitme organı.
ķ.+ı (ķulağı) 134a/11
ķ.+larım (kerenk ķulaķ) 134b/09
ķ.sal- Dikkatlice dinlemek. 117a/07, 117b/10, 132a/06, 137a/07
 [=6]
ķum Dere yatağı vb. yerlerde kayaların doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan ufak sert tanecikler.
ķ. bol- 122b/11
 [=1]
ķumla- Kumla kaplamak, üstüne kum dökmek veya püskürtmek.
ķ.-p 121a/10
 [=1]
ķur- Yok olmak. Krş. **ķuru-**
ķ.-sun 135b/09, 135b/11, 136a/02, 136a/04, 136a/06, 136a/08, 136a/10, 136b/01, 136b/03, 136b/05, 136b/07
 [=11]
ķuru- Bk. **ķur-**
ķ.-dı 116b/10

ķ.-up 116b/08
 [=2]
yurt ķur- 116b/08
 [=2]
ķuralay Yavru deve gözü.
ķ. kōz 124b/01
 [=1]
ķurbān Ar. Allah yolunda kesilen
 koyun, dana, deve vb. hayvan.
ķ.ét- 120a/08
ķ.+īñ mén 127b/08
 [=2]
ķurmān Bk. **ķurbān**.
ķ. eyle- 131a/02
 [=1]
ķuṣ Yumurtlayan omurgalılarından,
 gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı
 ,vücudu tüylerle kaplı uçucu
 hayvanların ortak adı.
ķ.+lar 131a/06
 [=1]
ķutul- Kurtulmak.
ķ.-adur 125b/10
 [=1]
ķuvanç Sevinç, övünç.
ķ.+ım (ķuvancım) 117b/08
 [=1]
ķuvvet Ar. Fiziksel güç, takat.
ķ.+im 123b/02
 [=1]
ķuy Alt, aşağı.
ķ.+ığa 138a/01
 [=1]
ķuyruk mec. Uçsuz, bucaksız.
ķ.+ı (ķuyruğı) 118a/02
 [=1]
ķuzu Koyunun yavrusu.
ķ.+m Yavrum anlamında hitap
 sözcüğü. 120b/03, 120b/05,
 130a/03
ķ.+m (kōrfe ķuzu) 118b/08
ķ.+mnıñ 120b/11
 [=5]
ķuç Bir iş veya hareketi sağlayan maddi
 ve fiziki kuvvet.
ķ.+üñni 133b/11
 [=1]
ķül- Gülmek, insanın kesik kesik sesler
 çıkarmak suretiyle sevincini açığa
 vurması.

ķ.-güsi kel- 122b/09
ķ.-mey mü 123a/06
ķ.-üp 135b/07, 139a/02
 [=4]
oynap ķül- 139a/02
 [=1]
ķüldür- Gülmesine sebep olmak,
 gülmesini sağlamak.
ķ.-gin 130a/07
ķ.-mey 121b/04
 [=2]
ķülgü Gülüş, gülme.
ķ.+si 122b/09
 [=1]
ķümüş Gümüş.
ķ.+iñ 138b/01
 [=1]
ķün 1. Gün, yirmi dört saatlik zaman
 dilimi.
ķ. 122b/07, 125b/07
ķ. (béş altı ķün) 130b/02
ķ. (ķırķ bir ķün) 126b/02, 127a/08
ķ. (ķırķ bir ķün keçe) 131b/07
ķ. (ķırķ ķün) 126a/11
ķ. (ķıyamāt ķün) 122b/08
ķ. (üç ķündin soñ) 122b/01
ķ. (yetti ķün keçe) 129b/02
ķ. bol- 122b/04, 123a/01, 126b/01
ķ.+de (ķırķ bir ķün) 126b/04
ķ.+de (uruṣ ķün) 126a/03
ķ.+ge 124b/09
ķ.+i 129a/03
ķ.+i (ķırķ ķün) 138a/08
ķ. keçe 130b/11
 2. Güneş.
ķ. 124b/11, 125a/04
ķ.+ni 132a/01
 [=23]
ķündüz Güneşin doğuşu ile batışı
 arasındaki aydınlık zaman.
ķ. 124b/10
ķ. (yetti keçe ķündüz) 123b/10
ķ.+din soñ (yetti keçe ķündüz)
 123b/10
 [=3]
ķüy- Yanmak.
ķ.-mey 117b/11
 [=1]
ķüydür- Yakmak.
ķ.-me 129a/09

[=1]
küyük Keder, acı.
k. bilen 120b/10
k.+i 117b/04
k.+ige (küyüğe) 120a/05
k.+ünün 117a/11
[=4]
L
lalezâr Far. Lale bahçesi.
l.+nı 126b/08
[=1]
libâs Ar. Elbise, giyecek şey.
l.+ları 127a/09
[=1]
luğat Ar. Dil, lisan.
l. 135a/11
[=1]
l. bağlamak bol- 135a/11
[=1]
M
mâder Far. Anne.
m. 126b/03
[=1]
mâh Far. mec. Ay gibi güzel, sevgili.
m.+ı tâbân 127a/03
m. sal- 117a/06
[=2]
mañlay Alın, kafa.
m.+ımda 117a/05
[=1]
maral Dişi geyik.
m.+ım 121a/01
m.+ım (boz maral) 120b/08
[=2]
marka Kuzu.
m.+sı 118b/08
[=1]
mâtem Ar. Mağlubiyet, ayrılık, istila
gibi büyük dert ve felaketlerin
sebepleri olduğu derin üzüntü, keder
ve ümitsizlik.
m. 117b/07, 118b/04
[=2]
mavut Çuha; yünden dokunmuş, tüysüz,
ince ve sık düz kumaş.
m.+ı 131a/10
[=1]
Mecnûn Gök Köroğlu'nun özel
atlarından biri.
m.+ge 137a/01

m.+ni 125b/02
[=2]
meded Ar. Yardım, imdat.
m. 135b/03
[=1]
meded tile- Yardım istemek.
135b/03
[=1]
Mehveşim Ağa Kişi adı.
M. 122a/02
[=1]
men Tekil birinci şahsı gösterir .
m. 118a/06, 128b/02,
138b/03, 139a/01
m. dék 118b/06, 137a/07
m.+din 119a/05
m.+iñ 119a/05, 119b/06, 128a/05,
130b/11, 133a/01, 133a/02,
133b/09, 134b/09, 136b/02,
136b/07
maña 117a/06, 117b/07,
118b/04, 121a/03, 128a/11,
128b/02, 130a/08, 132b/02,
132b/02, 134a/08, 135a/02,
136a/10
[=29]
menen Bk. **bilen** 1
m. 118a/11, 120a/02, 121b/07
[=3]
mest Far. Bir duygudan dolayı aklı
başından gitmiş, sarhoş olmuş
(kimse).
m.+i ser 129b/08
[=1]
meşgûl Ar. Bir şeyle uğraşan, bir iş
yapmakta olan.
m. bol- 122a/09
[=1]
Mevlâ Ar. Kâinatın yegâne sahibi ve
efendisi durumunda olan Allah,
Tanrı.
M.+n 131b/03
[=1]
meydân Ar. Üzerinde bina vb. şeyler
bulunmayan düz, açık ve geniş
yer.
m.+da 137b/01
[=1]

meyl Ar. Bir kimse veya şeye
diğerlerinden fazla eğilim, sevgi,
istek ve ilgi gösterme.

m.+ini 124b/01

m. kı1- 126b/08, 137a/04

[=3]

mén Bk. **men**

m. 119b/02, 120a/10, 120b/11,
127b/08, 127b/12,

128a/08, 128a/12, 129a/06,

131b/03, 131b/04, 134b/06,

134b/11, 135a/01, 135a/06,

135b/10, 136a/05, 138a/07,

138b/05, 138b/08

m. bilen 136b/04

m.+i 129a/02, 138a/03

maña 135a/08

[=22]

mihmān Far. Konuk, misafir.

m. kél- 132b/04

[=1]

min- Binmek.

m.-di 124a/04, 124a/06

m.-gen 132b/02, 132b/02, 132a/03,
136a/02

m.-ip 124a/01, 122a/07, 128b/11,
137a/08

m.-me 135b/11

[=11]

tahtığa min- 122a/07

[=1]

miñ Bin, dokuz yüz doksan dokuzdan
sonra bin birden önce gelen
sayının adı.

m. 125a/02

m. kez 123a/10

m.+leri 132b/09

m. (on miñ) 126a/04

m. (yüz miñ) 127a/10

[=3]

mişāl Bk. **mişl.**

m.+i alma 132a/11

m.+i enār 132b/01

[=2]

mişl Ar. Eş, benzer, gibi.

m. 132b/01

m.+i belā 132a/03

m.+i hümāy 132a/02

m.+i bal 117a/06

m.+i züleyhā yulduzı 126a/01

[=5]

mişl-i yañı tuğan ay Yeni ay
gibi. 132a/01

[=1]

miyve (< Far. mīve) Bitkilerin, çiçeğin
döllenmesinden sonra
yumurtalığın gelişip büyümesiyle
meydana gelen ve tohumları
taşıyan kısmı, yemiş.

m.+ler 126b/05

m.+lerini 126b/10

[=2]

miz Bk. **Biz.**

m.+ge 133a/01

[=1]

mol Bk. **bol.**

m. bol- 117a/10

[=1]

mollo h^vāca Din adamı.

m. 119a/11

[=1]

moyun Bk. Boyun.

m. sal- 130b/09

[=1]

mület Ar. Bir işin yapılması veya bir
borcun ödenmesi için verilen
belirli süre.

m. 130b/02

[=1]

Muñlaşım Ağa Kişi adı.

M. 121b/01

[=1]

murād Ar. Erişilmek istenen, olması,
gerçekleşmesi arzu edilen şey,
istek.

m.+ığa 119a/01

[=1]

murt Bıyık.

m.+ı 132b/08

[=1]

musāfir (<Ar. musāfir) Ar. Yolculuk
yapan, yolculuğa, seyâhate çıkan
kimse, yolcu.

m. 134b/11

m.+dur mén 135a/04

m.+ın 127b/11

m.+nı 117b/07

[=4]

musulman (Ar. muslim > Far. muslimān) İslam dininden olan kimse.
m.mu sēn 134b/10
 [=1]
mü'mīn (< Ar. mu'min) Ar. İslam dinine inanmış, iman sahibi kimse, Müslüman.
m. 129b/10
 [=1]
müdām Devamlı olarak, ara vermeden.
m. 126b/02
 [=1]
munāra (<Ar. menāre) Müezzinlerin ezan okuması ve okunan ezanın çevreden rahatça duyulabilmesi için câmilerle birlikte yapılan bir, iki veya üç şerefeli, zarif yapılı, yüksek kulelerden her biri
m.+day boy Minare kadar yüksek boy. 132b/03
 [=1]
Miṣkāl Bk. **Miṣkal Perī**.
M. 123b/07
 [=1]
Miṣkāl Perī Köroğlunun eşlerinden biri.
 Krş. **Miṣkāl**
M. bilen 122a/05
M. birle 121a/07
 [=2]
müştāk (Ar. muştāk) Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.
m. érdim 128b/02
 [=1]
 N
nabāt (<Ar.nebāt) Kristal halindeki şeker.
n.+dın 128b/08
 [=1]
nāgehān Far.Birdenbire, ansızın.
n. 131a/03
 [=1]
nām Far.Ün, şöhret, şan.
n. ū niṣāne 123b/08
 [=1]
nā-mahrem Far.Şer'an kendisiyle evlenmesi caiz olduğu için kadının yanına örtüsüz çıkmadığı

erkek. (Metinde mahrem anlamındadır.)
n.+ni 127a/07
 [=1]
naşılsız Asılsız.
n. 134a/03
 [=1]
nasīb Allah'ın bir kimseye tâyin ve kısmet ettiği şey, tâlih, baht.
n.bol- 120b/01
n.im tart- 138b/08
 [=2]
naşihat Ar. Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt.
n.+ler ayt- 130a/01
 [=1]
nayza (<Far. nīze) Kargı, mızrak, süngü.
n. 125a/01
n.(ötkür nayza) 124a/10
n. al- 133b/03
n. bilen 132b/07
 [=4]
ne 1.Bk. **nè 2**
n. 129b/04, 132a/10, 133b/02, 136b/02
n.... ne 122b/03
 2.Bk. **nè 3**
n. 122b/07, 123b/09, 129b/04, 133a/10,
n....+nè 123b/08
 [=10]
neçe Kaç.
n. 116b/06, 120b/09, 124b/06, 126b/11, 130a/06, 132a/08
 [=6]
n. (bir neçe) 116b/06, 119b/10, 120a/02, 135b/07
 [=4]
nedin Neden. Krş. **nèdin**
n. 128b/09, 133a/11
 [=2]
nemerse Nesne, şey.
n. (hiçbir nemerse) 129a/12
 [=1]
neşter (< Far. nīşter) Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak.

n.+i 122b/07
[=1]
nevbet Far. Sıra, nöbet.
n. bilen 130a/05
[=1]
neyle- Ne yapmak.
n.-yin 116b/11
[=1]
né 1. Zamir.
n. 118a/09, 121a/04, 121b/06,
134b/02, 134b/02, 134b/03,
134b/03, 134b/05, 134b/05,
134b/07, 134b/07, 134b/09,
134b/11, 134b/11, 135a/02,
135a/04, 135a/06, 135a/08,
2. Sıfat.
n. 118a/11, 132b/05, 137b/06,
138a/02
3. Zarf.
n. 126a/09
n....nè 123b/08
[=26]
néçük Neden, niçin.
n. 129b/09
[=1]
nédin Bk. **nedin**.
n. 128a/03, 130b/06
[=2]
nége Niye, neden.
n. 124b/10
[=1]
néné Bk. **né 3**
n. 133b/04
[=1]
nét- Ne yapmak, nasıl hareket etmek.
n.-er mén 120a/10
[=1]
nigār Far. Resim gibi güzel sevgili.
n.+ıñ mén 128a/03
[=1]
nişān Bk. **Nişāne**.
n.+ım 137a/08
[=1]
nişāne Far. Belirti, iz.
n.+leri (nām ū nişāne) 123b/08
n.+sini 131b/07
[=2]
nūr Ar.Gözle görülen aydınlık, maddî
şeyleri görmeye yarayan ışık.
n.+ı 127a/09

n.+ı (közüm nūri) 130a/01, 130b/05
[=3]
nūş Far.İçme, içiş.
n. 119b/04
[=1]

O

oğlan Delikanlı, genç erkek.
o. ('Avaż Oğlan) 126b/02
o. (Ḥasan Oğlan) 125a/08
o. (körk oğlan) 133a/09
o.+dın ('Avaż Oğlan) 125b/01
o.+ğa ('Avaż Oğlan) 127b/04
[=5]
ohşa- Benzemek.
o.-p 135b/05
o.-r 131a/04
[=2]
ok Yay denilen aletle fırlatılan ve
ucunda sivri bir demir bulunan
ince kısa değnek.
o.+nı 133b/03
[=1]
oku- Bir metni seslendirmek, yüksek
sesle kırat etmek.
o.-p 126b/11, 135b/03
o.-r 119a/11
[=3]
Fātiha oku- 135b/03
Salaṭ oku- 119a/11
[=2]
ol- Olmak.
o.-dum 119a/04
o.-up 131b/09
[=2]
katıg ol- 119a/04
[=1]
olça Ganimet.
o. kıl- 134a/05
[=1]
oltur- Oturmak, yerleşmek.
o.-dı 131b/10
o.-may 121b/03
o.-up 137a/03
[=3]
on Dokuzdan sonra, on birden önce
gelen sayının adı.
o. 136a/09
o. altı 127a/09, 131a/08
o. beş 125b/07
o. bir 126a/06, 127a/01, 130b/07

o. iki 127a/06, 130b/01, 130b/03
o. miñ 126a/04
o. tört yaşar On dört yaşında 120b/02
o. üç 130b/01, 130b/03
o. yarım 132b/08
 [=15]
orda Hanın veya bir asilzadenin karargâhı.
o.+ğa 135b/08
o.+ğa (yüz orda) 122b/03
o.+larıda 123b/07
o.+larığa 131b/09
o.+sıdın 136b/11
o.+sığa 123b/07
o.+sığa çık- 123b/06
 [=7]
ordalık Bk. **orda**
o. (yüz ordalık) 122b/10
 [=1]
orın Yer, yerine.
o.+ı (ornı) 116b/09
o.+ığa (ornığa) 124b/08
 [=2]
orta Belirli bir zamanın başlangıcı ile bitimi arasında olan zaman.
o.+sında 127a/08
 [=1]
oşal Bu; işte.
o. 127a/05, 138a/04
 [=1]
oşbu Sıfat. İşte bu.
o. 118b/07, 127b/10, 134b/04
 [=3]
oşandağ İşte böyle, bu şekilde.
o. 129b/11
 [=1]
ot Ateş.
o.+ıdın 130a/05
o.+ığa 130a/04
o.+ığa ('ışk otığa örten-) 129b/11
o.+nı 128b/03
 [=4]
otağ Büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır.
o.+a 122a/01
 [=1]
oydur- Kazıtmak, yontmak suretiyle çukur oluşturmak.
o.-ar mén 133b/10
o.-ma 129a/08

[=2]
oyla- Düşünmek.
o.-dı 126a/07
o.-ğanmı 135b/01
o.-señ 118a/10
 [=3]
oylaş- Karşılıklı düşünmek.
o.-geni 128a/13
 [=1]
oyna- Eğlenmek, oyalanmak maksadıyla bir şeyle meşgul olmak.
o.-mas 136b/05
o.-may mén 135b/11, 136a/02
o.-p 118b/07, 136a/03
o.-p kül- 139a/02
o.-pdur 124a/03
o.-r 131a/08
o.-yduur 128b/05
 [=9]
oynaş- Hep beraber oynamak.
o.-kanda 136a/02
 [=1]
oyun Hile, dolap, düzen, entrika.
o.+uñ (oynuñ) 135b/09, 135b/11, 136a/02, 136a/04, 136a/06, 136a/08, 136a/10, 136b/01, 136b/03, 136b/05, 136b/07
 [=10]
oyunlig Oyun.
o.+ige 122a/09
 [=1]

Ö

öl- Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak.
ö.-erge 135b/05
ö.-genlerniñ 118b/04
ö.-günçe 121a/04
ö.-güsi 122b/09
ö.-mey mü 123a/06
 [=4]
öldür- Bir canlının hayâtına son vermek.
ö.-gin 130a/07
ö.-mey 119a/04
 [=2]
ölüg Ölü.
ö. birle 123b/10
 [=1]

ölüm Bir canlıda hayati fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi.

ö.+din 120b/05

[=1]

‘ömr Ar. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.

‘ö.+de 137b/02

[=1]

örget- Öğretmek.

ö.-gen 126b/10

[=1]

ört Yangın.

ö. 117a/03

ö.+ni 121b/01

[=2]

ö. al- 117a/03

[=1]

örte- Yakmak.

ö.-di 120b/10

ö.-ep 117b/04

[=1]

örten- Yanmak, tutuşmak.

ö.-megen 129b/11

[=1]

‘ışk otığa örten- Aşk ateşiyle yanmak.

129b/11

[=1]

ös- Büyümek, yetişmek.

ö.-gen 133a/10

[=1]

öt- Geçmek.

ö.-er 132b/05

ö.-gen 128a/02, 128a/06

ö.-mey 121a/03, 123a/04, 123b/09

ö.-medi 129a/01

ö.-üpdür 122b/07

[=7]

devrân öt- 122b/07

sözi öt- 123a/04

tamaqlarının aş öt- 123b/09

[=3]

ötkür Keskin.

ö. kılıç 124a/08, 128b/11

ö. nayza 124a/10

[=3]

ötkür kılıç Keskin kılıç.

ö. 124a/08, 128b/11

[=2]

ötkür nayza Keskin mızrak.

ö. 124a/10

[=1]

öz Kendi.

ö. 124b/10, 135a/01, 138a/08

ö.+i 119a/07, 119a/10, 119a/10,

124a/05, 124a/06, 124a/07,

124b/10, 127a/05, 131a/08,

131b/02, 132a/11, 132b/03,

136b/10

ö.+i éken 132a/10

ö.+idür 132a/08

ö.+ige 116b/06, 126a/04, 126b/10, 135b/01, 138a/03

ö.+imni 132b/11

ö.+in 124b/06

ö.+ini 119a/07, 119b/09, 134a/10

ö.+iñ menen 121b/07

ö.+iñe 128b/02

ö.+iñi 129b/08

ö.+lerige kél- 122b/02

ö.+leriñ 128b/09

ö.+lerini 133b/01

ö.+üm 133a/08

ö.+ümni 128b/11, 135b/10

ö.+üñni 134b/02

[=38]

Özbek Batı Türkistan'da Harezmi'den Fergana'ya kadar uzanan bölgede yaşayan Türk halkı.

Ö. 133b/06, 133b/08, 133b/10,

134a/03, 134a/05, 134a/08,

134a/09, 135b/09, 135b/11,

136a/04, 136a/06, 136a/08,

136a/10, 136b/05

Ö. érdi 128a/07

Ö.+ñi 134a/09

[=16]

özge Başka, gayrı.

ö. 138a/06

[=1]

öz Kendi.

ö.+lerige kél- 122b/02

[=1]

P

pād-šāh Far. Büyük hükümdar.

p. érdi 127a/01

[=1]

pād-šāhlık Padişah olma durumu, saltanat.

p. kıl- 122a/08
[=1]
pāre Far. Parça.
p. pāre 125b/08
[=1]
pehlivān (<Far. pehlevān) Güreş yapan kimse.
p. (Hūnriz Pehlivān) 133a/08
[=1]
penāh Far. Sığınacak yer.
p.+ı 117b/09
[=1]
pençe Far. Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının, parmak uçlarında sivri ve aşağıya doğru kıvrık tırnaklar bulunan iç kısmı.
p.+leri 132b/04
[=1]
perī Far. Tabiatüstü bir güce sahip bulunduğu inanılan hayal ürünü varlık.
p. 119a/02, 130a/10
p. (Ağa Yunus Perī) 117b/02, 119b/08, 121a/06, 122a/07
p. (Ağa Yunus Perī) 118b/03, 122b/02
p. (Gülzar Perī) 121a/07, 122a/05
p. bilen (Mişkāl Perī) 122a/05
p. birle (Ağa Yunus Perī) 123b/06
p. birle (Mişkāl Perī) 121a/07
p.+ğa (Ağa Yunus Perī) 121a/08, 122a/06
p.+ge (Ağa Yunus Perī) 117b/05
p.+ge (Ağa Yunus Perī) 116b/06
p.+large 120b/01
p.+lerniñ 123a/08
p.+lerni 122b/11
p.+ni (Ağa Yunus Perī) 118b/01
p.+niñ 122b/10, 126a/02
p.+niñ (Yunus Perī) 116b/05
p.+sini 120a/09
[=25]
perī-zād Far. Peri çocuğu, peri çocuğu kadar güzel.
p. 119b/08
p. bilen 123a/09
p. érdi 127a/04
p.+lar 123b/08
p.+larğa 122a/08
p.+larıñ 122a/11

p.+larıñ 122b/03
p. sen 133a/07
[=8]
pest Far. Alçak, aşağı.
p. 117a/08
peygāmbēr Far. Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse.
p.+i 130a/02
p.+i érdi 130a/04
[=2]
pīr Far. Önder denmeye lâıyk, tecrübeli ve üstat kimse, mürşit.
p.+leri 135b/02
[=1]
piş- Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek.
p.-ip 126b/05
[=1]

R

rahm Ar. Merhamet, acıma.
r. 131b/01
[=1]
r. eyle- 131b/01
[=1]
r a' nā Ar. Güzel, hoş.
r. 130b/11
[=1]
cuvān-ı r a' nā Güzel yiğit.
130b/11
[=1]
rāst Far. Doğru.
r. 118a/07
r. bol- 116b/10
r.+ın 128b/09
r.+ın 129a/03
r.+ın ayt- 130a/08
r.+ile 137b/05
[=6]
raye (?)
r. kıl- 121b/02
[=1]
reng-be-reng Far. Her renkte olan, rengârenk.
r. 126b/05
[=1]
revşen (<Far. rūşen) Parlak, aydınlık.
r. kıl- 127a/10
[=1]

rū-be-rū Far. Yüz yüze.

r. bol- 135b/03

[=1]

rūh Ar. Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenene, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilahi ve manevi cevher.

r.+larığa 135b/03

[=1]

Rüstem İran mitolojisinin efsanevi kahramanı. Türk edebiyatında Rüstem-i Zâl, halk ağzında da Zaloğlu Rüstem diye tanınır. Kahramanlığı ve savaşçı özellikleri ile bilinir.

R.+dey 133b/08

R.+deyin érdi 123a/08

R. Heybet 138a/06

[=3]

S

şabr Ar. Olacak, gelecek veya gerçekleşecek bir şeyi telaş göstermeden, telaşa kapılmadan bekleme, acelecilik etmeme.

ş. eyle- 119a/01

ş. ét- 121b/03

[=2]

saç İnsanın başındaki kıllar.

s.+ım 120b/09

[=1]

saç- Saçmak, ortalığa dökmek.

s.-ar 137b/01

s.-tı 126a/09

[=2]

‘aklı saç- 126a/09

zehrini saç- 137b/01

[=2]

sadağa Bk. **sadağa**.

s. bol- 132a/07

[=1]

sadağa Ar. Sadaka. Krş. **sadağa**

s. 129b/04

[=1]

şāf Ar. Temiz, karışık olmayan.

ş. dék 132b/08

[=1]

Şafder Krş. **Şafder Şāh**, **Şafder Han**

s. 134a/09, 139a/01

s.+niñ 136b/10

[=3]

Şafder Han Bk. **Şafder Şāh**, **Şafder**

s. 133a/08

[=1]

Şafder Şāh Türkmen ilinin

hükümdarı. Krş. **Şafder Han**,

Şafder

s. 127a/02, 129b/07, 130a/01,

130b/06, 131b/05, 133a/02, 137a/06

Ş.+ğa 132a/05

Ş.+niñ 130b/04

[=8]

şaffet Maddi ve manevi manada

temizlik, arılık, saflık.

ş. 137b/06

[=1]

sağın- Düşünmek, hatırlamak; özlemek.

s.-ğanı 124b/02

[=1]

sağla- Bk. **sağla-**

s.-p 128b/11

[=1]

şāhib Ar. Sahip, mâlik.

ş.+im 138a/07

[=1]

Sāhib-Kıran Şafder Şah’ın erkek

kardeşi.

Ş. 138a/02

[=1]

sağla- Gizlemek. Krş. **sağla-**

s.-p 135a/01

[=1]

sāl Far. yıl.

s. 117a/06

sal- 1. Göndermek, yollamak.

s.-ur men 120b/02

2. Güç bir duruma düşürmek, uğratmak, duçar etmek.

s.-dı 131b/03

s.-ğan 130a/06

s.-ıp 128b/03, 129a/02,

s.-masun 117a/02

3. Vermek, düşürmek, koymak.

s.-ıp 121b/01, 131b/02

4. Koymak, bırakmak, atmak.

s.-ıp 127b/04

5. Adlarla birlikte çeşitli

anamlarda eylemler oluşturur.

s.- 117a/07

s.-dı 130b/09
s.-ğıl 137a/07
s.-ıp 117b/10, 132a/06,135a/10
s.-ur sén 137b/05
 [=17]
başına sal- 129a/02
kahırını sal- 117a/02
kolunu sal- 127b/04
kulağı sal- 117a/07, 132a/06,
 137a/07
moyun sal- 130b/09
ornu sal- 121b/01
yakasığa sal- 135a/10
yürekge sal- 128b/03
 [=10]
salât Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve
 saygı göstermek, onu övmek,
 şefaatine erişmek amacıyla
 okunan duâ.
s. 119a/11
 [=1]
salâtın oku- (119a/11)
 [=1]
salânat (<Ar. salânet) Hükümdarlık,
 sultanlık.
s.+ını 128a/09
 [=1]
san-... olduğunu düşünmek, farzetmek.
s.-ma 136a/09
 [=1]
sandal- Avare dolaşmak, amaçsız
 gezinmek.
s.-ğanıñ 118a/07
 [=1]
sarağSaray.
s.+ı 128b/06
 [=1]
sat- Bir bedel karşılığında başkasına
 devretmek.
s.-ıp 138b/07
 [=1]
savlet Bk. şavlet.
s. 130b/02
 [=1]
şavlet Ar.Bütün gücüyle saldırma,
 şiddetli hücum. Krş. **savlet**.
ş. bilen 131b/01
ş.+i 123a/08
 [=2]
şavletli Bk. **savlet**.

ş. 137b/02
 [=1]
savut Altın zırh, cebe.
s. 125a/01, 132b/06
s.+ı (tılla savut) 131a/11
 [=3]
say Nehir yatağı.
s.+da 124a/09
 [=1]
saya- (?)
s.-dı 118a/08
 [=1]
sayağ Tek başına dolaşan, gezgin.
s.+ın 133b/06
 [=1]
sayra- (Kuşlar için) Ötmek, şakımak.
s.-p 126b/06
 [=1]
saz- (?)
s.-ğan 125b/08
 [=1]
sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan
 şey, durum yâhut kimse, neden.
s.+din 138a/02
 [=1]
seher Ar. Tan yerinin ağarmasından
 biraz önceki zaman veya şafağın
 sökmek üzere olduğu vakit.
s. vaktı 131a/03
 [=1]
seksen Yetmiş dokuzdan sonra, seksen
 birden önce gelen sayının adı.
s. 137a/10
 [=1]
selâm Ar.Bir kimseye veya bir topluluğa
 yakınlık, sevgi ve nezâket
 göstermek, sağlık, esenlik ve
 başarı dilemek.
s. bér- 122b/02
 [=1]
selâmet Ar. Tehlikeden uzak olma,
 güvenlik.
s. 136a/09
 [=1]
sen Teklik ikinci şahıs zamiri. Krş. **sén**
s.130b/02, 133a/01, 133a/03
s.+din 117b/04, 121b/06, 132a/07,
 138a/06

s.+i 122a/01, 128a/05, 128a/06,
128a/12, 130a/11
s.+iñ 117a/06, 118a/07, 128a/02,
128b/02, 129a/05, 129a/05,
130a/03, 130a/10, 130b/07,
133b/07, 133b/11, 134b/02
s.+iñ bilen 130b/01,
135a/08, 135b/11, 138b/01
saña 117a/07, 117a/11,
117b/02, 119a/09, 121b/06,
127b/12, 128b/12, 129b/05,
129b/10, 130a/01, 133a/06,
133a/11, 133b/04, 134b/11,
135a/06, 136b/04, 137a/07,
137b/04, 137b/07, 138a/02,
138a/06, 138b/02, 139a/02
[=48]
ser Far. Baş.
s. 131b/11, 131b/11
s. (mest-i ser) 129b/08
s. (ser-i havz) 131b/11
[=4]
ser-pā Far. Baştan ayağa.
s. 131a/11
[=1]
serātime Far. Sersem bir şekilde, şaşkın
şaşkın.
s. 129a/11
[=1]
serdāblı Saraylarda, sağ veya sol
tarafalarında birer veya bir
tarafında tek bir oda bulunan üç
köşeli sofa.
s. 137a/10
[=1]
Serdār Bk. **Aḥmet Serdār**
s. 132b/01
s. (Aḥmet Serdār) 119a/08, 123a/02
[=3]
ser-gerdān Far. Başı dönen, ne
yapacağını bilmeyen, şaşırmış,
sersemlemiş bir durumda olan
(kimse).
s.+a 128b/06
[=1]
sevdā Ar. Aşırı istek, tutku, arzu.
s.+sı 131b/05
[=1]
sevdā-ger Far. Tüccar.
s.+ler 124a/09

[=1]
seyr Ar. Gezip dolaşma, gezme.
s.+e 118a/02
s.+ige 130a/10
[=1]
seyre tutmak- 118a/02 gezinmek,
dolaşmak.
[=1]
seyret- Gözü ile takip etmek, bakmak.
s.-ip bér- 134b/06
[=1]
sél Sürekli yağmur, karların süratle
erimesi, akarsuların taşması vb.
sebeplerle meydana gelen ve
önüne geleni alıp götürecektir
şiddetle akan su, su taşkını.
s. bol- 116b/07
[=1]
sén Bk. **sen**
s. 127b/09, 129a/03, 129b/09,
133a/07, 133a/07, 135a/05,
137a/10, 138b/05
s. bilen 136b/05
s. dék 134b/05
[=10]
şıfat Ar. Bir kimse veya şeyin sâhip
olduğu nitelik, ona âit olan
özellik.
ş. 137a/09
[=1]
sıgın (Birinin veya bir makamın)
Himayesine, kolu kanadı altına
girmek.
s.-ip 135b/01
[=1]
sın- Kırılmak.
s.-ar mén 133b/11
s.-ip 135b/05
[=2]
sındır- Kırılmak.
s.-ar mén 134a/04
s.-ar mu 136a/04
[=2]
sır Ar. Bilinmesi, duyulması, açığa
vurulması istenmeyen, gizli
tutulan şey.
s. bér- 124a/05
[=1]
Sırlaşım Ağa Kişi adı.
S. 121a/10

[=1]
Sırlaşım Bk. Sırlaşım Ağa.
S. 121b/05
 [=1]
sil- Üzerinde havlu, mendil gibi kuru ve emici başka bir şey gezdirmek sûretiyle kuru duruma getirmek.
s.-ey mén 130a/03
 [=1]
sımbât Endam, güzellik.
s. ı 131a/04
s.ığa 137a/01
s.ıñ 133b/08
 [=2]
siñil Küçük kız kardeş.
s.+iniñ 131b/05
s.+inge 121b/05
 [=2]
siz Çokluk ikincişahıs zamiri.
s. 123a/01
s.+ge 131a/04
s.+lerge 130b/03
s.+ni 122a/04
 [=4]
sofa Ar. Evlerde oda kapılarının açıldığı ve eskiden ev halkının birlikte oturduğu, yemek yediği genişçe yer.
s.+nı (şāh sofa) 126b/09
s.+nıñ (şāh sofa) 126b/09, 131b/11
 [=3]
soğuraş (?)
s. 136b/01
 [=1]
soğur Koparmak, çekmek.
s.turar mén 134a/01
 [=1]
şoñbet (<Ar. şuhbet) İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma.
s.+ni kıl- 129a/09
 [=1]
soķ- Bir şeyin içine veya arasına girmesini sağlamak.
s.-uptur 122b/07
 [=1]
sol- Diriliğini, tazeliğini yitirmek.
s.-updur 122b/05
 [=1]

soldur- Solmasına sebep olmak, solgun duruma getirmek.
s.-dı 116b/11
 [=1]
soñ Sonra. Krş. **soñra**
s. 121b/10
s. (-dın soñ) 117b/10, 122b/10, 127b/03
s. (-dın soñ) 122b/01, 123b/11
s. (dın son) 116b/06
 [=7]
soñra Bk. Soñ.
s. 124b/05
 [=1]
sor- Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.
s.-ap 133b/04
s.-ar érken 126a/03
s.-arğa 125b/04
s.-ayın 130a/09, 130a/11
 [=5]
sorağla- Sorup soruşturmak.
s.-p 128b/12, 133b/02
 [=2]
soruş- Karşılıklı soru sormak.
s.-up 137a/05
 [=1]
söyleş- Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek.
s.-gende 136a/01
 [=1]
söz Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi.
s. 117a/09, 127b/05, 137a/06
s. (bir söz) 125b/01
s. (hiç söz) 125a/09
söz. aş- 118a/04
s. ay- 116b/06, 117b/06, 119b/10, 121a/08, 122b/04, 127b/06, 129b/07, 130b/10, 132a/05, 133a/05, 134b/01, 135b/07
s. ayt- 117a/07, 127b/04, 137b/08
s. bilen 118a/04
s.+i 117b/05, 131b/04
s.+i öt- 123a/04
s.+ige 127b/02
s.+in 121b/02, 130b/06
s.+ini 123a/02, 134a/10
s.+inñi 129b/09

s.+iñni 134a/08, 134b/01
s.+ler 128a/02
s.+leri 118b/03
s.+lerimni 133b/09
s.+lerin (şirîn söz) 128b/08
s.+lerini 116b/05, 133a/02
s.+leriñ 117a/06
s.+lermi 129a/10, 135a/09
s.+ni 118b/01, 119b/08, 119b/10, 125b/01, 121a/06, 131b/05
s.+ni ayt- 117b/08, 123a/04
s.+ni sözle- 133b/03
s.+sözle- 124a/07
s.+üm 117a/08, 127b/09, 130b/04, 137a/10
s.+ümni 132b/11
 [=57]
sözle- Söylemek, demek.
s.-genni 119a/04
s.-p 133b/03
s.-se 124a/07
s.-sem 128a/06
s.-ydür 128a/06
 [=5]
söz sözle- 124a/07
sözni sözle- 133b/03
 [=2]
sözleş- Konuşmak.
s.-mege 127b/12
s.-mey 129b/02
 [=2]
su Rengi, kokusu, tadı olmayan şeffaf sıvı madde.
s. (aş su art-) 129b/01
s.+niñ 124b/08
 [=2]
suâl (Ar. *su'āl*) Ar. Soru.
s. 128a/01, 128a/07, 128b/01, 128b/07, 129a/01, 129a/08
s.+iñni 128a/09
 [=7]
sula- Uzanmak, uzanıp yatmak.
s.-yıp 122a/11
s.-yıp yat- 129b/02
 [=2]
sultān Ar. Hükümdar, padişah.
s. (Köroğlu Sultān) 116b/05
s. (Köroğlu Sultān) 122a/10
s.+ğa (Köroğlu Sultān) 117b/05, 119b/08, 121a/06, 121a/06

s.+ı 118a/05, 126a/02
s.+ım ('ādil sultān) 119b/07
s.+ımı 123a/05
s.+niñ (Köroğlu Sultān) 135b/02
s.+niñ (Köroğlu Sultān) 117b/05
 [=12]
sundur- Öne doğru uzatmak.
s.-ay 134a/06
 [=1]
şüret Ar. Yüz, çehre.
s.+de 132a/04
s.+i 132a/02, 132a/05
 [=3]
susız Yağış almayan, yağmursuz, kurak.
 Krş. **susuz.**
s. 137b/03
s. çöl 125a/07, 125a/11, 126b/02, 138b/03, 138b/07
 [=6]
susuz Bk. **susız.**
s. 128a/08, 129a/05
 [=1]
süsin (< Far. *sūsen*) Süsengillerden, nisan – haziran ayları arasında çeşitli renklerde iri ve güzel kokulu çiçekler açan, uzun ömürlü otsu bitki
 118b/06
 [=1]
sünbül Far. Saç kıvrımı, zülüf.
s. 120b/09
 [=1]
sür- 1. Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini sağlamak, sevk etmek.
s.-gil 130b/02
 2. Devam etmek.
s.-gümdür 131b/04
 [=2]
devrān sür- 131b/04
 [=1]
süy- Sevmek.
s.-er 130a/02
s.-ür 128b/03, 128b/12
 [=3]
süyenç Dayanak, destek.
s.+im érđi 118a/01
 [=1]
 §
şāh Far. Padişah, hükümdar.
ş. 131b/10, 132a/10

ş. (Şafder Şāh) 127a/02, 129b/07, 130a/01, 130b/06, 131b/05, 137a/06
ş. ga(Şafder Şāh) 132a/05
ş.+ı (Çembilni şāhı) 117b/10
ş.+ı (Çembilniñ şāhı) 118a/10
ş.+ı bernā 132b/08
ş.+ım 127b/09
ş.+nıñ 137a/07
ş.+nıñ (Şafder Şāh) 130b/04
ş. şofa 126b/09, 126b/09, 131b/11 [=18]
Şah-ı Cahān Safder Şah'ın kardeşi.
Ş. 127a/03 [=1]
şaş- Ne yapacağını bilemez duruma gelmek, şaşırarak.
ş.-ma 129a/06 [=1]
şayla- Hazırlamak.
ş.-dı 126a/07
ş.-p 124b/07 [=2]
atın şayla- 126a/07 [=1]
şaylat- Hazırlatmak.
ş.-ıp 124a/01 [=1]
şehir Far. Şehir.
ş.+de 127a/01
ş.+din 138b/03
ş.+e 127b/11
ş.+ige (şehrige) 126b/04, 126b/05
ş.+in 135a/01
ş.+in (Gürcistān şehri) 126a/07
ş.+ini (Çembil şehri) 117a/03
ş.+iñizge 135a/04
ş.+lerige 131b/08
ş.+nıñ 126b/01 [=11]
şek Ar. şüphe, zan.
ş.+din 137b/02 [=1]
şeker Far. Şeker kamışı, şeker pancarı vb. bitkilerin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, çoğunlukla beyaz billurlar halinde, suda kolayca eriyen, ağızda tatlı bir lezzet bırakan maddelerin ortak ismi.

ş. 118a/03, 118a/04
ş. dék 127b/01
ş.+din 128a/02
ş. güftār 131a/03
ş.+i 123a/11
ş.+ler 137b/02 [=7]
Kelām-ı Şerif Kuran-ı Kerim.
K.+ni 127a/06 [=1]
şevket Ar. Büyüklük, ululuk.
ş.+i 123a/08 [=1]
şimdi İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda.
ş. 117b/11, 117b/11 [=2]
şir Far. Aslan.
ş.+im 134b/03 [=1]
Şir-ğiran Ahmet Serdar'ın kardeşlerinden biri.
ş. 138b/02 [=1]
şir'in Far. Tatlı.
ş. 118a/04, 120a/10, 125b/11, 129a/08, 131b/03
ş. cān 125b/02, 130b/03, 130b/05, 130b/06
ş.+dür 128a/02
ş. kız 126a/06
ş. söz 128b/08 [=12]
şu 1.Sıfat. Bk. **şul** 1
ş. 136a/02
 2. Zamir.
şunday 130a/04 [=2]
şul 1.Sıfat. Krş. **Şu**
ş.+dur 118a/07, 130a/11
 2. Zamir.
ş. 117a/09
ş. mu dey 117b/04 [=1]
Şungar Bk. **Şunkar**.
Ş.+ım Ağa 121b/07 [=1]
şunkar Doğan cinsinden yırtıcı ve avcı bir kuş, ak doğan. Krş. Şungar
ş. 131b/02

ş. (alkur şunkar) 131a/06
 ş.+ım (ak şunkar) 120a/11
 ş.+ımdın 119a/10
 [=4]
şükr Ar. Verdiği nimetler için Tanrı'ya karşı duyulan minneti dile getirme.
 ş. 126a/04
 [=1]
 T
taban Ayağın yere basan tarafı.
 t.+mı 132b/08
 [=1]
tā Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar.
 t. 120a/03, 120a/07, 120a/11, 120b/04, 120b/08, 121a/01, 121a/04, 126b/10
 [=8]
tāb Far. Güç.
 t. (tāb tākat) 118b/01
 [=1]
tābān Far. Parlak.
 t. (māh-ı tābān) 127a/03
 [=1]
tabıl-bāzlı Bk. dabil-bāz
 t. 138b/06
 [=1]
tag Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.
 Krş. Dağ.
 t. çöli 121b/10
 t.+ı dék (Askar tag) 134b/08
 t.+ıdın (Köh-i Qāf tag) 127a/04
 t.+ıga (Köh-i Qāf tag) 119b/09, 121a/07, 124a/02
 t.+ın (Köh-i Qāf tag) 125a/08
 t.+ına (Köh-i Qāf) 120a/05
 t.+larım (Askar tag) 134b/08
 t.+nı 137b/03
 [=10]
tağa Dayı.
 t.+larım 136a/07
 [=1]
tagın- Takınmak.
 t.-ğanı 124b/02
 t.-ıp 124a/08

[=2]
tahāret Ar. Temizlik.
 t. 136b/10
 [=1]
tahāret sundurmak Temizlenmek.
 [=1]
taht Far.Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk.
 t. 127a/08, 131a/01, 137a/09
 t.+ıga min- 122a/07
 [=4]
takat Ar. Güç, kuvvet.
 t.i (tāb tākat) 118b/01
 [=1]
takdir Ar. Beğenme, beğendiğini belli etme.
 t. 137b/06
 t.+i hāk 138b/04
 t.+iñ 139a/01
 t. işi 125b/07, 126a/08
 t. işleri 137b/04
 t. yazul- 128a/12
 [=7]
talav Yağma.
 t. bol- 121b/10
 [=1]
talēb Ar. İstek.
 t. kıl- 124a/04, 129a/05
 132b/10
 [=3]
tālīb Ar. İsteyen.
 t. 121b/06, 128b/02
 [=2]
talma (?)
 t. dek 132a/02
 [=2]
tamak 1. Gırtlak.
 t.+ıdın (tamağıdın) 129b/01
 t.+ım(tamağım) 121a/03
 2.Yemek.
 t. iç- 129b/02
 [=4]
tamām (Ar. temām) Bütün.
 t. 120b/02
 [=1]
tanı- Kim veya ne olduğunu hatırlamak, evvelce görülen veya bilinen bir kimse veya bir şey olduğunu anlamak.
 t.-mam 134b/02

[=1]
tap- 1. Bulmak, ele geçirmek.
t.-a'lmadılar 131b/08
t.-a'lmas s n 119a/07
t.-ar miz m  131b/07
t.-ayın 130b/05
t.- p 129b/05, 130a/11
t.-may 122b/03
t.-t n 134a/07
[=8]
tapıl- Bulunmak.
t.-mas 119a/10
[=1]
 araf Y n, b lge, cihet.
 .+ge 126b/06
 .+ıge 126b/03
[=2]
tart-  ekmek.
t.- anımız 130b/08
t.- p 129b/01, 138b/08
t.-tım 117a/04
[=4]
fig nlar tart- 129b/01
na ibim tart- 138b/08
z rını tart- 117a/04
[=3]
ta  Kimyasal veya fiziksel durumu de i iklikler g steren, rengini i indeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.
t.-ları 137b/03
[=1]
ta ı-  ıkmak.
t.-p 126b/03
[=1]
ta kar Dı arı.
t.-ı a 131b/06
[=1]
ta la- 1. Dı arı  ıkmak.
t.-p 119a/02, 125a/05
2. Atmak, savurmak.
t.-dı 136b/09
[=3]
tay    ya ına kadar olan at yavrusu.
t.-a 136a/02
[=1]
t ze Far. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamı , bozulmamı  olan.
t. 137a/09
[=1]

Te' l  Ar. " anı y ce olsun" anlamında olup Allah, Hak, H da, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.

T.-n n ( ud -yı Te' l ) 135b/01
[=1]

tem r Demir.

t.-din 132b/06
[=1]

ten Far. V cut, beden.

t.-din 134a/03
t.-d k 122a/10
t.-e 119b/05
t.-imdegi 117b/11
t.-imdin 131a/02
t.im barını t k 117a/4
[=6]

ten v l Ar. Yeme, i me.

t. kıl- 126b/10
[=1]

ter Derinin g zeneklerinden sızan, kendine  zg  bir kokusu olan, yapı kan, renksiz, tuzlu sıvı.

t. bas- 133a/01
[=1]

Tevrat Ar. D rt kutsal kitaptan Hz. Musa'ya indirileni.

T.-n  (Kel m-ı Tevr t) 127a/06
[=1]

t g- Temas etmek, de mek.

t.-di 118b/08, 124a/05, 137b/03
t.-er m n 129a/06
[=4]

y regime teg- 118b/08

[=1]

t gdir- Yakla tırıp dokundurmak.

t.-eli n 129b/05
[=1]

tez (Far. t z)  abuk, hemen.

t. 131b/04
[=1]

t lla Altın.

 . cı a 131a/07
 .+d n 131a/09, 132a/09
 . savut 131a/11
[=4]

t lla-cı a Altın ta .

 . 131a/07
[=1]

t lla-savut Altın zırh.

t. 131a/11
[=1]
tın- Dinlenmek.
t.-may 125b/07, 126b/02, 128b/12
[=3]
tıñ- Dinlemek.
t.-ap 125b/01
[=1]
tıñla- Dinlemek, işitmek için kulak vermek.
t.-117b/10
t.-ğın 117b/08
[=2]
til Ağızda bulunan, tat almaya, yutmayavekonuşmaya yarayan organ.
t.+idin 123a/04
t.+ige 137a/07
t.+ini 116b/11
t.+iniñ 123a/11
t.+iñden 118a/04
t.+iñdin 120b/06, 128a/09
t.+iñniñ 118a/03
t.+lerim (kızıl til) 128a/06
t.+leriñ 128a/02
[=10]
tile- Dilemek, istemek.
t.-p 124b/08, 135b/03
t.-y mén 130a/03
t.-y siz 119b/02
[=3]
meded tile- 135b/03
[=1]
tilek İstek, dilek.
t.+in (tilegin) 135b/08
[=1]
tiñşāl Ar. Örnek, sembol.
t. kıl- 119b/10
[=1]
tindür- Sona erdirmek.
t.-er mü 136a/03
[=1]
tirgüz- Diriltmek.
t.-er mén 134a/02
[=1]
tiri Canlı, yaşamakta olan. Krş. **tirig.**
t. bol- 117b/10
t. mèn 118a/01
[=2]
tirig Bk. **tiri.**

t.+ni 123b/10
[=1]
tiş Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısıırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.
t.+iñni 134a/01
[=1]
tişle- Dişlerini geçirip ısırmak.
t.-p 127b/06
[=1]
tizil- Sıralanmak, dizi haline gelmek.
t.-sün 121b/08
[=1]
yaş tizil- 121b/08
[=1]
toğa Kayış, kemer vb.nin iki ucunu bağlamaya ve belli bir genişlikte sabit tutmaya yarayan, türlü biçimlerde yapılmış halka.
t.+ları 126a/05
[=1]
toktaş- Durdurmak.
t.-madım 132b/11
[=1]
tol- mec. (Bir duygu insanın içini, gönlünü) Kaplamak, sarmak.
t.-up 123b/09
[=1]
tola Dolu.
t. 128a/11, 136a/05
[=2]
tolaboy Tüm vücudu.
t. 132b/06
t.+dayın 132b/09
[=2]
ton Elbise.
t.+lar (kemhab ton) 124b/11
[=1]
tona- Yağma etme, soyma.
t.-dı 118a/08
[=1]
top Zümre, küme yığın.
t. 127b/02
[=1]
toy- Açlık duygusu gidinceye kadar yemek.
t.-ğança 126b/10
[=1]
toydur- Doyurmak, bıkırtmak.

t.-ma 129a/08
t.-ur 135a/06
 [=2]
tök- Dökmek, gözyaşı akıtmak.
t.-edür 128b/08
t.-ti 123b/03
t.-tüm 117a/04
t.-ül 119a/07
t.-üp 121a/06
 [=5]
köz yaşını tök- 121a/06
tenim barını tök- 117a/04
 [=2]
tögül Değil.
t. 119a/10
 [=1]
töre Bey.
t.+si 123a/10
 [=1]
tört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.
t. (on dört yaşar) 120b/02
t.+lerni 126a/03
 [=2]
tuğ- (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek.
t.-an (misl-i yañı tujan ay) 132a/02
 [=1]
tulfar Mitolojide kanatlı at.
t. 132b/02
 [=1]
tur- 1. Hareketsiz kalmak.
t.-am 128a/09
t.-ğannı 117b/06, 118b/09
t.-ğın 136a/06
t.-mayın 135a/01
t.-up 133a/05
t.-up kıl- 123b/04
t.-up sén 133b/02
 2. Ayakta durmak, ayağakalkmak.
t.-up 123b/06, 129a/11, 130b/10
 3. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.
t.-a kél- 122b/06
 4. Süreklilik işlevinde tasvirî ve yarı tasvirî fiiller yapar.
t.-a tur- 133a/03
t.-ip tur- 131b/01, 136b/11
t.-up tur- 118b/09, 118b/02
t.-p ğanda 117b/04, 137b/01

[=19]
bolup tur- 118b/09
kélip-tur- 131b/01, 136b/11
yata tu- 133a/03
 [=4]
Tur Ağa Kişi adı.
t. 121b/11
 [=1]
urat- Hareketsiz kalmak.
t.-ip 117b/01
 [=1]
turfe Ar. Tuhaf, acayip.
t. 128b/05, 128b/06
t. 'ayyār 131a/05
 [=3]
tut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak.
t.-ğan 131a/04
t.-may mu 119a/01
 2. Etkisi altına almak.
t.-may 129b/07
t.-tı 120b/09
t.-ban 118a/02
 [=5]
tuyğun Beyaz atmaca.
t. 138b/06
 [=1]
tüğ- Bağlamak, düğümlemek.
t.-üp 125b/05
 [=1]
tükel Tamamı, bütün.
t.+ni 125a/06
 [=1]
tün Gece.
t. 127a/08
t.+ler 124b/10
 [=2]
Türkmen Oğuz Türklerinin bir kolu ve bu koldan olan kimse.
T. éli 138a/02
 [=1]
türli Çeşitli. Kr. **türlüg.**
t. 124b/06
 [=1]
türlüg Bk. **türli.**
t. 126b/11
 [=1]
tüş- 1. Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek.
t.-üp 126b/06

2. İnmek.
t.-gin 135b/09, 136a/08, 136b/07
 2. Aşağı doğru sarmak.
t.-ep 135b/05
 3. Başını alıp gitmeye koyulmak, kendini –e atmak
t.- 119b/05
t.-miş 137b/05
t.-ti 125b/03, 133a/11
t.-üp 125a/10, 126b/04
 4. Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak.
t.-genni 131b/05
t.-ti mü 130a/08
t.-üp 122a/09
 5. (Göz) İlişmek, takılmak.
t.-ti 134b/05
t.-üp 137a/01
 [=16]
derdi yüregine tüş- 116b/09
kalbigе tüş- 122a/09
közi tüş- 137a/01
yolğa tüş- 125a/10, 125b/03
yolu tüş- 137b/05
 [=6]
tüş Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler.
t.+ide 127a/09, 127b/03
t.+ige kir- 127a/10
t.+imde 128a/13
t.+inde 129a/10, 131b/06
t. kör- 127a/09
t.+ümde 130b/11
 [=8]
tüz Kural, kaide, yasa.
t.+ini 123a/03
 [=1]
tüzet-Düzeltilmek, tamir etmek.
t.-ip 117b/02, 119b/09, 122a/06
t.-ipdür 119b/01
 [=4]
kanatın tüzet- 117b/02, 119b/01
kanatını tüzet- 119b/09
kanatlarını tüzet- 122a/06
 [=4]
 U
u 1. (Sıfat) O.
u. 130b/08, 132b/01, 137a/02
 [=3]
 2. (Zamir) O.

u.+nı 131a/06
u.+nıñ 133a/03
u.+nuñ 119a/10
u.+ña 126a/08
 [=4]
uç Bir şeyin baş veya son noktası.
u. 118a/02
 [=1]
uç- Havada yol almak, havada gitmek.
u.-up 122a/06
u.-ar bol- 120a/05
 [=2]
uçmağ Cennet.
u.bol- 117b/02
 [=1]
uğla- Uyuklamak, uyumak.
u.-gen 126b/07
u.-p 126b/11, 135a/02
u.-p kal- Uyuyakalmak. 124a/06
u.-p yat- 132b/03
 [=]
uyku uğla- 126b/07
yatıp uğla- 135a/02
ul I Oğul.
u. kıl- 138a/03
u.+um 119a/05
u.+usın 138b/06
 [=3]
ul II 1. (Sıfat) O.
u. 118a/09, 129a/11, 127a/08, 127b/01, 127b/03, 129a/10, 129a/12, 130b/08, 131a/04, 132a/10, 136a/09
 2. (Zamir) O.
u. 122a/08, 131b/02, 131b/06
anda Orada; o zaman. 121a/07, 123b/08, 126b/06, 127b/05, 129a/12, 129b/03, 130b/09, 131b/09, 132a/04, 133a/04, 135a/11, 135b/05, 135b/06, 136b/09, 137a/06
alar Onlar. 119a/05, 125b/05
alarnıñ Onların. 127a/01
anı Onu. 119a/05, 131a/02, 131a/05, 131a/10, 132a/10, 132b/01, 134a/10
anıñ Onun 118b/08, 123a/02, 125b/11, 131b/03
anıñ. bilen 136b/04
 [=44]

ulağ Oğlak.
u.+ı (ulağı) 128b/05
 [=1]
ulat- Teskin etmek, teselli vermek.
u.-ıp 117b/01
 [=1]
ulı Yüce.
u. 135b/01
 [=1]
ur- 1. Vurmak.
u.-up 133a/04,
 2. Kötü tesir etmek, zarar vermek,
 dokunmak.
u.-dı 126a/11
 3. Gitmek üzere yönelmek, ...
 yolunu tutmak, sapmak
u.-up 125b/03, 138a/04, 138a/07,
 138b/03
 4. İsimlerle birlikte birleşik
 fiilyapan yardımcı fiil.
u.-ar mên 131b/03
u.-ğan 122b/11
u.-ğanı 124b/01
ur-gin 139a/0
u.-up 116b/05, 130b/10
 [=11]
ah ur- 116b/05, 130b/10
azar ur- 125b/03, 138b/03,
 138a/04, 138a/07
 [=6]
uruş Savaş, muharebe.
u. kün 126a/03
 [=1]
uşla- Tutmak.
u.-p 127b/05, 135b/04
 [=2]
uyal- Utanmak.
u.-ma 130b/09
u.-mağıl 130b/06
 [=2]
uyat Utanç, ayıp.
u. 136a/10
u. bol- 136b/01
 [=2]
uyku Dış uyaranlara karşı bilincin
 bütünüyle veya bir bölümünün
 yitdiği, tepki gücünün zayıfladığı
 ve her türlü etkinliğin büyük
 ölçüde azaldığı dinlenme durumu.
u.+ğa 126b/08

u. kör- 123b/09
u. uhl- 1c26b/07
 [=3]
üç İki'den sonra, dörtten önce gelen
 sayının adı.
ü. 119a/02, 122b/10, 123a/09
ü.(on üç) 130b/01, 130b/03
ü. künden soñ 122b/01
 [=6]
Ü
üçev Üç kişi, her üçü.
ü.+i 119a/02
ü.+leri 122a/06
ü.+leriniñ 123b/07
 [=2]
üçün İçin, sebebiyle, -den ötürü, -den
 dolayı.
ü. 119a/02, 128b/09, 129a/06,
 134a/11
 [=4]
üçünci Üç sayısının sıra sıfatı.
ü. 135b/02
 [=1]
ümîd Far. Ümit, olması istenen şeye
 duyulan beklenti.
ü. 117b/04
 [=1]
ün Ses, seda.
ü.+leri 132b/09
 [=1]
üst 1. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru
 bakan yüzü.
ü.+ide 127a/08, 129b/05, 132a/01,
 137a/09
ü.+ige 117a/09, 124b/06, 126b/09,
ü.+inde 131a/01
ü.+ine (dert üstine dert koşul-)
 117a/10
ü.+ünde 117a/09
ü.+üne 117a/11
 2. Vücut, gövde, beden.
ü.+idin 124a/10
ü.+ige 131a/07, 138b/01
 [=14]
üy Ev.
ü.+ni 127a/10
ü.+niñ 138b/01
 [=2]

V

vâfir Ar. Çok, bol.

v. 134b/10
[=1]
vāh Ar. Acıma, yakınma, esef bildirir.
v. (ah vāh) 130a/01
[=1]
vaqt Ar. Zaman.
v.+da 131b/08
v.+ı 125b/02
v.+ı (seher vaqtı) 131a/03
v.+ıfını 139a/02
[=4]
vaqtıfını hoşla- 139a/02
[=1]
varaqlı Altın, gümüş gibi madenlerden yapılmış ince yapraklı.
v. (zer varaqlı altun destār) 124b/09
[=1]
ve Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar, ile.
v. 119b/09, 122a/11, 122a/11, 122b/03, 123b/05, 123b/07, 123b/08, 123b/09, 123b/09, 124a/01, 124a/01, 126b/05, 126b/07, 126b/09, 126b/09, 126b/10, 126b/11, 127a/02, 127a/02, 127a/02, 127a/03, 127a/03, 127a/04, 127a/04, 127a/06, 127b/01, 127b/02, 127b/04, 129b/01, 129b/03, 129b/03, 131b/05, 131b/06, 131b/08, 131b/11, 132a/02, 132a/03, 135a/09, 135b/02, 135b/03, 135b/07, 136b/09, 137a/01, 137a/01, 137a/02
[=45]
vīrān 1. Yıkılmış, harap.
v. bol- 121b/11, 123a/07
2. mec. Gamlı, kederli.
v. köñül (köñlüm) 119b/04
[=3]

Y

yā Soru cümlelerinin başında anlamı güçlendirir.
y. 132b/05, 134b/10
y. ki 136b/03
[=3]
yād Far. Anma, hatırlama.
y. eyle- 125a/05
y. kıl- 127a/06, 127a/06, 130b/10
[=4]

yahşı Güzel, iyi.
y. 119a/07, 124b/01, 137b/04
y. ādem 118a/08
[=4]
yak Taraf, yön.
y.+a 129a/11
y.+ğa 129a/11
[=2]
yaka Giyeceklerin boyun etrafına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça.
y.+sı 131a/11
y.+sığa sal- 135a/10
[=2]
yakın Arada az mesafe bulunan, uzak olmayan.
y. eyle- 133b/05
y. kel- 122b/05
[=2]
yakınlaş- Yaklaşmak.
y.-ıp 126b/04
[=1]
yalbar- Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.
y.-ıp 135b/02
[=1]
yalguz Bk. Yalkuz
y. 124a/06
[=1]
yalkuz Yalnız.
y. 124a/07
[=1]
yaman Kötü, fena.
y. 133b/06
y. éken 136a/06
y.+large 118a/08
[=3]
yamanlık Kötülük, fenalık.
y. oyla- 135b/01
[=1]
yan 1. Taraf, yön, cihet.
y. 133a/05, 137a/02, 137a/03
y.+dın 128a/03, 128b/03
2. Vücudun sağ veya sol tarafı.
y.+ğa 124a/05
y.+ıda 125b/06
y.+ığa 137a/03
3. Yakın, civar.

y.+ma 126b/09
[=9]
yan- Esef etmek, acınmak.
y.-ma 130a/03
[=1]
yana Yine, tekrar; hatta, bile, ayrıca.
y. 118b/02, 118b/05, 127a/02,
127a/02, 127a/02, 127a/03,
130a/06, 131a/07, 131a/11,
136a/10
[=10]
yañı Yeni.
y. 134b/03
y. (misl-i yañı tuğan ay) 132a/02
[=2]
yār Far. Dost, sevgili.
y. 119a/01
y.+ı hem-rāh 132a/08
y.+im 128b/03, 128b/12
[=4]
yara- Sefere hazır bulunmak.
y.-r erken 126a/03
[=1]
yarağ Silah.
y.+ı 132b/07
y.+m 133b/05
y.+m (yav yarağ) 124b/07
y.+mı (yav yarağ) 124a/01
[=4]
yarat- (Allah) Yoktan var etmek.
y.-ğan 118b/10, 129b/10, 130b/09
[=3]
yarkıra- Parlamak, ışıldamak.
y.-p 124b/09
y.-p (kün yarıkra-) 124b/11
y.-ydı 125a/01
[=3]
yarıl- Aydınlatılmak, aydınlanmak.
y.-ip 123b/01
[=1]
yarım Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit
parçadan her biri.
y. (on yarım) 132b/08
[=1]
yasa- Moğ. Yapmak, inşa etmek;
düzenlemek.
y.-a'lmadım 116b/11
[=1]
yastuk Baş altına koymak veya
dayanmak için kullanılan, içi

pamuk, yün, ot, kuş tüyü ile
doldurulmuş, torba şeklinde
küçük minder.
y.+dın 130b/04
[=1]
yaş I Doğuştan itibaren geçen ve yıl
birimiyle ölçülen zaman.
y.+da 119b/11
y.+ında 127a/05, 127a/06, 132a/08
[=4]
yaş II Göz yaşı.
y.+ım 117a/10, 117b/03, 135a/07
y.+ıma 131b/01
y.+nı 123b/03
y.+larım 116b/07
y.+nı 123b/03
y.+nı (köz yaşı) 121a/06
y. tizil- 121b/08
[=8]
yaşar- Yaşında olmak.
y.- (on dört yaşar) 120b/02
[=1]
yaşla- Gözyaşı dökmek.
y.-p 139a/01
[=1]
yaşlı Yaşında.
y. 127a/09
[=1]
yat- 1. Boylu bozunca uzanmak.
y.-a bér- 122a/09
y.-arganda 131a/01
y.-a tur- 133a/03
y.-ğan 133a/06, 133a/09
y.-ip 135b/07
y.-tı 129b/02
y.-uğan 138a/03
2. Uyumak
y.-a bér- 126b/11
y.-ğanımda 131a/03
y.-ip 135a/02
y.-ıpdur 132a/01, 132a/03
y.-ur 132b/03
3. Süreklilik işlevinde tasvirî fiiller
yapar.
y.-ğan 125a/10,
y.-ip 126a/10
[=15]
bara yat- 125a/10, 126a/10
kélip yat- 132a/03
sulayıp yat- 129b/02

uḫlap yat- 132b/03
 [=5]
yav I Düşman.
y. al- 117a/01, 117a/05, 117a/07
 [=3]
yav II Yay.
y. (yav yarağ) 124a/01, 124b/07
 [=2]
yaz- Yazmak.
y.-gen 125b/09
y.-ip 121a/11
 [=2]
yazul- Bir yere kaydı yapılmak.
y.ıptur 128a/11
 [=1]
taḫdîr yazul- 128a/11
 [=1]
yer 1. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.
y. 129b/05
y.+ge 135b/09, 136b/03
y.+ni 132b/09
2. Mevki, mekân, mahal.
y.+dîn 119b/03, 132a/10, 132b/04, 132b/05, 137a/09, 136b/02, 138a/04
y.+de 118a/08
y.+dedür 133a/10
y.+ge 134b/04, 137b/05, 138b/04, 137b/06, 138b/07
y.+im 128b/06
y.+iñ yurtın 130a/09
y.+lerdin 116b/06
y.+lerge 128a/03, 128b/09
y.+leri 126b/10
y.+i 125b/06
 [=25]
yer-yüzi Dünya.
y.+ndegi 135b/01
 [=1]
yet- 1. Kafi gelmek.
y.-mey 124b/10
 2. Ulaşmak, varmak.
y.-eyin 117a/09
y.-mey mü 119a/01
 [=3]
yetele- Yedeğinde, beraberinde götürmek.
y.-p 133a/04
 [=1]

yetker- Tedarik etmek, yetiştirmek.
y.-ür 125b/10
 [=1]
iş yetker- 125b/10
 [=1]
yetti Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı.
y. 127a/05, 135b/04
y. keçe kündüz 123b/10, 123b/10
y. kün keçe 129b/02
 [=5]
ye- Ağızda çiğneyerek yutmak.
y.-p 126b/07
 [=1]
yıḡdur- Toplamak, toplatmak.
y.-up 120a/09
 [=1]
yıḡla- Ağlamak, gözyaşı dökmek.
y.-y men 118a/06
 [=1]
yıkıl- Devrilmek, düşmek.
y.-a bér- 135b/05
y.-ip 116b/05, 127b/03
 [=3]
yıl Sene.
y. 120a/02
 [=1]
yırağ Uzak.
y.+dın 133a/05
y.+ın 133b/05
 [=2]
yiber- Göndermek, yollamak.
y.-di 133a/04
y.-mes 136a/09
 [=2]
yigit Delikanlı, genç adam.
y. 127a/01, 132a/01, 132a/03, 137a/04
y. (Kırk Yigit) 122b/06
y. (bég yigit) 127b/08, 137a/09
y. birle (Kırk Yigit) 122b/01, 123b/05, 123b/08
y.+ge 130a/11
y.+ge (Kırk Yigit) 122b/04
y.+ler birle 122b/04
y.+leriñ 127a/05
y.+niñ 131b/06
y.+niñ (er yigit) 122b/09
 [=16]
yok Bulunmayan, mevcut olmayan.

y. 118a/02, 125a/06, 125b/06,
138a/05
y. **éken+dey** 118a/02
y. **érđi** 122b/01, 126b/07, 127a/07
y.+**tur** 121a/02, 122b/10, 135a/04,
135a/08, 136b/02
[=13]
yoklık Yokluk, yok olma durumu,
bulunmama. Krş. **yokluk**.
y.+**ığa (yoklığığa)** 117b/06, 118a/06
[=2]
yokluk Bk. **yoklık**.
y.+**ı (yokluğu)** 118a/07
[=2]
yol 1. Bir yerden bir yere gitmek
amacıyla içinden veya üzerinden
geçilen yer, tarik, rah.
y. 119a/02, 126a/11, 128b/06
y. **araş-** 126a/10
y. **bol-** 117a/11, 117b/02, 118b/11,
121a/08, 121a/10, 121b/01, 121b/03,
121b/05, 121b/07, 121b/09, 121b/11,
122a/02, 122a/04, 133a/06, 133a/06,
133a/07, 133a/09, 133a/09, 133a/11,
133a/11, 133b/02, 133b/02, 133b/04,
133b/04, 133b/06, 133b/08, 133b/10,
134a/01, 134a/03, 134a/05, 134a/07,
134a/07, 134a/09, 137a/07, 137a/08,
137b/02, 137b/06, 138a/02, 138a/06,
138b/02, 138b/06, 139a/02
y.+**da** 125a/11
y.+**dan** 122b/11
y.+**dın** 125b/08
y.+**ğa kir-** 125a/08
y.+**ğa tüş-** 125a/10, 125b/03
y.+**ıdın** 126b/03
y.+**ığa** 133b/01, 136b/11
y.+**ıge** 126b/03
y.+**ım** 137b/03
y.+**ımdın** 138a/08
y.+**ın** 125a/10, 135a/01
y.+**ında** 131a/02
y.+**ımı** 124b/10
y.+**ınıñ** 120b/09
y.+**ıñ** 133a/11
y.+**ige** 129a/05
y. **kıl-** 122b/04
y.+**larıñ düş-** 128a/03
y.+**nı** 125b/04
y.+**unda** 120a/08

y.+**uñ tüş-** 137b/05
y. **yür-** 126a/11, 126b/02, 138a/08
[=72]
yulavçı Kurtarıcı.
y. **mén** 134b/07
[=1]
yoluğ- Rastlamak; karşılaşmak.
y.-**tum** 136b/04
[=1]
yötel- Öksürmek.
y.-**se** 132b/09
[=1]
yulduz Işıklı ve sabit bir noktada
görülen gök cisimlerinden her
biri.
y.+**ı (misl-i Züleyhâ yulduzı)** 126a/01
[=1]
yum- Sıkarak kapalı duruma getirmek.
y.-**ğunça** 122a/05
[=1]
Yunus Perî Bk. **Ağa Yunus, Ağa Yunus**
Perî
y.+**niñ** 116b/05
[=1]
yurt 1. Ülke, memleket, vatan.
y. (**éli yurt**) 118b/11
y. **buzul-** 117b/06
y.+**da** 132a/10
y.+**ı (Çembilnin yurtı)** 116b/10
y.+**ım (éli yurtı)** 117a/07
y.+**ım kur-** 116b/08
y.+**ım (yerin yurtın)** 130a/09
y. **kıl-** 138a/07
y.+**larımın** 135a/05
2. Halk.
y.+**ı (Çembil yurtı)** 120b/09
y.+**ıñ (éli yurtıñ)** 119a/09
[=11]
Yūsuf İsrailoğullarından Hz. Yakup'un
oğlu olup kardeşleri tarafından
kuyuya atılmış güzelliğın
sembolü peygamber.
y. **bilen** 130a/02
y. **cemāl** 139a/02
[=2]
yügrük Koşan (at).
y. **at** 133b/07
[=1]
yügür- Koşmak.
y.-**üp** 123b/11, 135a/09

[=2]

yür- Yürümek, adım atarak ilerlemek,

gitmek. Krş. **yürü-**
y.-134a/09, 135b/08

y.-**di** 126a/11

y.-**edür** 119b/05

y.-**e 'lmes** 118b/07

y.-**er** 119a/06

y.-**er mén** 118a/01

y.-**er két-**117b/01

y.-**gen** 134b/06, 134b/06

y.-**gende** 125b/07

y.-**gil** 133a/05

y.-**üp** 126b/02, 126b/03, 138a/08,
138b/07

y.-**üp édi** 119a/02

y.-**ür mèn**139a/01

[=16]

yol yür- 126a/11, 126b/02,
138a/08

[=15]

yürek İnsanın bütün duygularının
kaynağı ve manevi varlığının
merkezi, gönül.

y. 125b/08

y. **bağrı** 117b/07, 118b/04

y. **bağrı ezil-** Çok üzölmek121b/08

y. **birle** 133b/01

y.+**ge sal-** 128b/03

y.+**i (yüregi)** 132a/04

y.+**imde (yüregimde)** 134b/10

y.+**ime (derdi yüregime tüş-)** 116b/09

y.+**ime (yüregime teg-)** 118b/08

y.+**te** 136b/06

[=11]

yüz I. Surat, çehre.

y.+**ge** 126a/11

y.+**i** 126a/01, 132a/02

y.+**in** 132a/11

y.+**in (kıızıl yüzün)** 118b/06

y.+**iñ** 127a/09, 137b/02

y.+**leridin** 127b/05

y.+**ümni** 133a/01

y. **üñni** 127b/10, 134b/03

[=11]

yüz II Doksan dokuzdan sonra yüz
birden önce gelen sayının adı.

y. **elvân** Yüz çeşit. 124a/03, 131a/08

y.+**indegi (yer-yüzi)** 135b/01

y. **miñ** 127a/10

[=4]

Z

zamân Ar. Süre, vakit.

z. 116b/05

z. **(bir zamân)** 127b/03

z. **bol-** 120a/02

z.+**dın son (bir zamân)** 116b/05

z. **éken** 136a/05

[=5]

zâr Far. Ağlama, inleme.

z. 138b/08

z.+**ını** 117a/04

z.+**ını tart-** 117a/04

[=2]

zât (< Ar. zât) Saygıdeğer kimse.

z.+**tı** 131a/04

z.+**larımını** 135a/05

[=2]

zehr Far. Organizmaya girdiğinde
kimyasal etkisiyle fizyolojik
görevleri bozan ve miktarına
görecanlığı öldürebilen madde,
ağı.

z.+**ini** 117a/02

z.+**ini saç-** 137b/01

z.+**iñizge** 135a/03

z. **kıl-** 134a/02

[=4]

zer Far. Altın.

z. **kalқан** 124a/03

z. **varaқ** Altın kaplı 127a/09,
131a/07, 131a/09

z. **varaқlı altun destâr** 124b/09

[=2]

zer-bâb Far. Altından dokunmuş,
altından yapılmış.

z. 125a/04

[=1]

zerrîn Far. Altından yapılmış.

z. 131a/11

[=1]

zîrâ Far. Çünkü, şundan dolayı.

z. **ki** 130b/07

[=1]

zorluk Zorluk, güçlük.

z.+**ını (zorluğunu)** 136a/03

z.+**iñni (zorluğunu)** 119a/03

[=2]

zulüm Eziyet, cevr, cefa.

z.+**din** 120b/05

[=1]
Züleyhā Far. Hz. Yusuf'un eşi.
z. 130a/02
z. (misl-i Züleyhā yulduzı) 126a/01

[=2]
zūlf-tār Far.Saç teli.
z.+**nıñ** 130a/03
[=1]

KAYNAKLAR

- Alptekin, Berat; İçel, Hatice, “Batı Versiyonlarında Köroğlu”, Millî Folklor, S. 91 (2011), s. 37-50.
- Akalın, Mehmet, “Ahmedî’nin Dili”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten* (1989), s. 9-153.
- Akalın, Şükrü Halûk vd., *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2011.
- Argunşah, Mustafa, *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2014.
- Atalay, Besim, *Abuşka Lugatı veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1970.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011.
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992.
- Caferoğlu, Ahmet, *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1974.
- _____, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1993.
- Clauson, Sir Gerard, *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language, by Muhammed Mahdi Xan, Facsimile Text, with an Introduction and Indices*, London 1960.
- _____, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford University Press, Oxford 1972.
- “Destan”, *TDEA*, C. 2, s. 263-271.
- “Destan”, *Yeni Türk Ansiklopedisi*, İkinci Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1985.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Eckmann, Janos, *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, (hızl. Osman Fikri Sertkaya), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Ekici, Mehmet, *Türk Dünyasında Köroğlu (İlk Kol) -İnceleme ve Metinler-*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Ercilasun, Ahmet Bican, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- _____, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- Eren, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1999.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım, İstanbul 2009.

- Gabain, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, (hızl. Vahit Türk), Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2015.
- Kaçalin, Mustafa, *Nevayi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Karahan, Abdulkadir, "Türk Destanlarına Genel Bir Bakış", *Makaleler ve İncelemeler 1. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.
- Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, (hızl. Ahmet Bican Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981.
- Memmedbağıroğlu, Ali, "Koroğlu Destanına Ait Elyazma Nüshaları", Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Folklor Enstitüsü KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi "Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine" VI. Uluslararası folklor konferansının materyalleri, Bakü 2010, s. 156-160.
- Necip, Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev. İklil Kurban, TDK, Ankara 2014.
- Redhouse, J. W., *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- Sakaoğlu, Saim, *Halk Hikâyeleri*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2011.
- Steingass, F., *Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- Sümer, Faruk, *Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları*, Ders Kitapları Anonim Şirketi, İstanbul 1997.
- Şen, Mesut, *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü*, Post Yayın, İstanbul 2016.
- Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhari, *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*, İstanbul 1298.
- Tekin, Talat vd., *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Simurg Yayınları, Ankara 1995.
- Topaloğlu, Ahmet, İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugati Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2007.
- Toparlı, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Türkmen, Fikret, "Koroğlu", *TDEA*, Cilt 5, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.
- Uysal, Ahmet Edip, "Destanlarımızdan Dede Korkut Hikâyeleri ile Koroğlu'nda Tabiatüstü Unsurlar", *Erdem*, S. 4 (1998), s. 13-29.

Yudahin, K. K., *Kırğız Sözlüğü*, (çev. Abdullah Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.